Bh0 19 382

جي هنج

چترڪار: ڊي. جي. پرچواڻي

ڏياريءَ جي شڀ ڏڻ جون لک لک واڌايون!
وارن کي نرم ۽ ملائم رکڻ لاءِ هميشه واپرايو
ڪماني برانڊ نج کوپري جو تيل
جيڪو هر ڪنهن وڏي ۽ مشهور دڪان تان ملي سگهي ٿو

نرماتا:- ڪماني آئل انڊسٽريز
پروپرائيٽر:- چاولا برادرس پرائيويٽ لميٽيڊ
٣٢٣، نرسي ناٿا اسٽريٽ، بمبئي-٠٠٩ ٤٠٠
فون: 320241-42-43 ٽيليڪس: KMNI 3430
گرام: ڪوڪو پيور

جنم دن مبارڪ!

نهايت خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو نومبر مهيني جي ۲۰ تاريخ سنڌي جاتيءَ جي بهومکي ڪلاڪار **پدم شري پروفيسر رام پنجواڻي** جو "۷۰ جنم دن" نهايت ڌام ڌوم سان ملهايو ويو وڃي. نه صرف جنم دن ملهايو ويو وڃي بلڪ اُن شڀ ڏينهن ڏڻيءَ جي سنڌي سماج وارن دادا پنجواڻيءَ کي ويهن ۾ تورڻ جو نشچو ڪيو ويو آهي ۽ اُن سان گڏ ئي سندس شان ۾ هڪ شاندار "ابنندن گرانٿ" پڻ شايع ڪيو ٿو وڃي جنهن ۾ سنڌيءَ ۽ انگريزيءَ ۾، دادا پنجواڻيءَ جي جيون، ڪاريه ۽ ساهتيه جا الڳ الڳ روپ پيش ڪيا ويا آهن. اهڙي نموني اسين سنڌي صحيح معنيٰ ۾، شايد پهريون دفعو ڪنهن ڪلاڪار- وڪتيءَ جو اهڙي وڏي پيماني تي سنمان ڪري رهيا آهيون. ان لاءِ سڀ ۽ ڏڻيءَ وارن جس لهڻو.

اسين ڪولاج وارن پنهنجي مواي پروفيسر رام پنجواڻيءَ کي ۷۰ جنم دن جون واڌايون ڏيندي ڌڻيءَ در پرارٿنا ٿا ڪريون ته، دادا جي آورجا ۱۰۰ سالن جي ته ضرور ڪري جيئن هو هن صديءَ جو مهان ۽ وڏي آيو وارو وڪتي ڪري مڃيو وڃي!

سمپادڪ منڊل ڪولاج

B-7 (ن 166) 382 112

ڪونج پبليڪيشن ۽ ديپ شڪا پبليڪيشن
جو گڏيل شاندار ڪتابي پروگرام

000047

جلد شايع ٿيندا :

• **پاڇولا** (ڪويتائون) : سنڌيءَ جي لهايت سنجيده شاعر **ايشور آنچل** جي ڪويتائن جو ٽيون مجموعو.

• **ذرڙي** (ڪهاڻيون) : **هري موٽواڻيءَ** جو ڪهاڻي نويس جي روپ ۾ پهريون قدم. سنڌ ۽ هند جي الڳ الڳ ماحول تي لکيل ڪهاڻيون.

• **انڌيون گهٽيون** (ناول) : روشنيءَ کان دور. اونداهه جي جدا جدا تهن ۾ سفر ڪرائيندڙ هڪ ٽڪرا ٽڪرا ٿيل ڪهاڻيءَ کي وري جوڙڻ جي هڪ ڪوشش. **شيام جئسنگهاڻيءَ** جو نئون ناول.

महाराष्ट्र शासन
सुखमय दिवाली और
मंगलमय नववर्ष के लिए
आपको अपनी शुभकामनाएं
पेश करता है. साथही
इस ध्येय की पूर्ति के लिए
कठोर परिश्रम का वचन देता है.

महाराष्ट्र शासन

गरीबों का हितचिंतक शासन

डीजीआयपीआर

Gram : "FOUNDERS"
Matunga,
Bombay-400 019.

Works Phone : 581275-76
Office Phone : 475562-63-64

BASANT RUBBER FACTORY PRIVATE LIMITED

"BASANT COURT"
SION, BOMBAY-22 DD.

MANUFACTURERS OF :

- "BASANT" Black & Coloured Rubber Pipes & Tubings.
- "BASANT" Gas Transmission Synthetic Rubber Pipes.
- "BASANT" Solid Rubber Tyres for All Vehicles.
- "SILENT BLOCKS" & Rubber to Metal Bonded Parts for Railway Carriages. EMU Coaches, Diesel & Electric Locomotives.
- "O" Rings/Gaskets of all sizes from Special purpose Synthetic Rubber.
- ALL OTHER Extruded and Moulded Items from Synthetic and Natural Rubbers.

Tested to the rigid "BASANT" Standards and backed by a solid guarantee.

Works :

103-B, L. B. Shastri Marg, Vikhroli, Bombay-400 083.

بمبئي ۾ اچڻ تي اوهانجي آجيان ٿي ڪري
۽ رهڻ لاءِ آڇي ٿي

* فرحتي ۽ آرام بخش ڪمرا
* دل خوش ڪندڙ سروس
* اوهانجي پسنديءَ جا طرحين طرحين جا طعام
* شادين، پارٽين ۽ سماجي اُتسون لاءِ شاهي ايئرڪنڊيشنڊ هال
* ٽيريس گارڊن.
* وڏي ڳالهه ته وچ شهر ۾ جتان ڪٿهن به پاسي روانو ٿي سگهجي ٿو.

WEST END HOTEL

ويسٽ اينڊ هوٽيل

۴۵، نيو مرين لائينس،
بامبي - ۴۰۰ ۰۲۰

فون : 299121 (9 Lines)
تار جو پتو : BESTHOTEL
ٽيليڪس : 011 – 2892

Diwali Greetings
from :

GAJANAND *Textiles*
BOMBAY

MANUFACTURERS OF **JINITEX**

SPUN X SPUN, FILEMED FANCY YARN
SHIRTING & TEXTURISED SHIRTING

GAJANAND TEXTILES

Wholesale Fancy Cloth Merchants

Specialists in
SHIRTING-CHECKSS, TRIPES & PRINTED

Pankaj Cloth Market, Shop 11, Ram Galli-
Champa Galli Cross Lane, Nr, M. J. Market,
BOMBAY-400 002.
Tel ; 29 00 52

Swapna-Saphalya

TARABAUG AIKYAWARDHAK CO-OPERATIVE HOUSING SOCIETY LTD. (Regd.)

105E/, Tarabaugh Sheth Motishah Road,
Adg. To Mazgaon Telephone Exchange,
Mazgaon, BOMBAY-400 010.

16 Storied Building
1/2/3 Room Kitchen Self Contained Flats
Superior Construction
Modern Amenities
Work in Full Swing
Booking Fast Filling Up, Only Few Flat Left
Possession June 1982
Only Seven Minutes Walking Distence From Byculla Station
Near to Jain Mandir, Schools, Fruit and Vegetable Markets

PROJECT MANAGERS:

PREMIER REAL ESTATE SERVICE

Site Telephone No. 869487–867748
Contact at Site : 10–00 a.m. to 6–00 p.m.
Also on SUNDAY 10–00 a.m. to 1–00 p.m.

سمپادڪي ويچار

آئي ڏياري

هر سال ڏياري اچي ٿي، هن سال به آئي آهي. ڀلي ڪري آئي! ڇو جو ڏياريءَ تي ماڻهو خوشيءَ جو اظهار ڪندا آهن ۽ امير ۽ غريب پنهنجا پنهنجا غم ۽ رنج وساري، ڪجهه وقت لاءِ خوشي ۽ آنند ماڻي وٺندا آهن - چراغ روشن ڪرڻ، آتشبازي ٻارڻ ۽ مٺايون کائڻ ۽ کارائڻ انهن ڳالهه جي علامت آهن. نه صرف ايترو بلڪ اُن ڏينهن تي ماڻهو پنهنجن گهرن، دڪانن، فئڪٽرين، پيڍين ۽ ٻين سان گڏ ٻاڻ کي سينگاري جڻ ته نوان سدوان ٺهي پوندا آهن.

سچ ته اهو آهي ته اَڄ اَسان کي هر ڏينهن ڏياريءَ جي گهرج آهي جيئن، انسان جي جيون ۾ جيڪا گهور اوندهه، نراسائي ۽ ذهن تي ڏڏڙ جا تهه چڙهيل آهن يا اَڄ جي حالتن انسان جي چهري تان جيئن خوشي کسي ورتي آهي، سا واپس آڻي، سندس جيون ڏياريءَ جي ڏينهن جيان روشن بڻائي سگهجي.

در اَصل راوڻ ٻاهر ناهي، اهو اَسان جي من اَندر ئي ويٺل آهي جنهن کي ئي اَسان کي مارڻو آهي ۽ مڪتي حاصل ڪرڻي

سال ايڪويهون: پرچو نائون - ڏهون - سيپٽمبر - آڪٽوبر ١٩٨١
ساليانو چندو: ڏهه روپيه — لائيف ميمبرشپ سوا سؤ روپيه،
سرنامو: ۴، گريٽ ويسٽرن بلڊنگ، شهيد ڀڳت سنگهه روڊ،
بمبئي - ۴۰۰۰۲۳ — فون: ۲۶۲۲۱۲

چيف پيٽرنس: پدم شري پروفيسر رام پنجواڻي،
شري ناري گوسهاڻي، شري رام دادلاڻي،
شري سياچند چاولا، شري سي. ايل. ميرچنداڻي.

With Best Compliments From:

PIURUMAL GIYAMAL

KIRANA, DRY FRUITS &
GENERAL MERCHANTS

Office:
Pahlajraj Khimandas
Commission Agent
Gaya Bldg., BOMBAY-3.
Gram: CHARMAGAZ

Shop:
Near Masjid Rly. Station,
BOMBAY-9.
Phone: (Office: 324280
(Shop: 867356

Phone: 545810

TEK

DRY CLEANERS

CARPETS FURNITURE DRY CLEANING
WITH GENUINE CHEMICALS

Mohan Mahal, 62, Linking Road,
KHAR, BOMBAY-52.

With Best Compliments From:

R.G.S. ENGLISH SCHOOL
UNR-4.

KANTI PAPER MART

Paper & Board Merchants
193, Dadi Seth Agyari Lane,
Bombay-400002.
Phone C/o. 256483

كويتا — نئين كويتا — اڪويتا — وغيره
شيام جئسنگهاڻي — لسواڻ شاهه — نعيم دريشاڻي —
گووردڻ شرما گهايل وغيره

زنده آباد ....

● شيام جئسنگهاڻي

سُڃين گهٽين ۾ جڏهن ڪنهن ڇيڪون ڪيون
مان ته ڪنَ ڏيڪي لڪي ٻين سان گڏ هئس
سيڪي رهيو هوس

اُلدو ڪنهن ڏڳڏگي وڃائي ڇيو:
نڀي نڀي ٻاندر کي ٻيهوش ٿيڻ ڏيو
معلوم هوم اُندر سڀ ٻزدل ٻوڙا آهن
ڪميڻا ٻهنجي ٻهنجي خوش - فهميءَ ۾ ٻند آهن
ٻند دروازن اُلدر 'زلده آباد ... زلده آباد' جا
سامـوهڪ سُر

دراصل مُردن جي جڻ جڻڪار هئي
محض اوباسيون ڏيڻ ۽ آگريون موڙڻ جهڙي نه
معنيٰ خيز حرڪت هئي
ٻند دريءَ مان ته اُلدر ٻهچندڙ طوفاني هوا جي
'سان سان' ڪان ٻچڻ لاءِ

منهنجا ڪن ڏڪيل ضرور هئا
ٻوءِ ته ڪنن ۾ لڳاتار واڄٽ وڄي رهيا هئا:
'ٻزدل گهٽيءَ موت مرندا آهن'
انهن نه خوش - فهميءَ جو هڪ هر - وڃوت دليل
مان ته جوڙي سگهيس ٿي . . :

آهي. ۽ جڏهن اَسانکي اُن راوڻ کان مڪتي حاصل ٿيندي تڏهن ئي اسان جو جيون هـــر ڏينهن ڏياريءَ جيان هوندو — خوشبوءِ ۽ روشني!

ساٿي سمپادڪ کي واڌايون!

خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو اسانجو ساٿي سمپادڪ ڊاڪٽر اَرجن شاد ٻامبي يونيورسٽيءَ جي سنڌي بورڊ جو چيئرمن چونڊيو ويو آهي. هو گذريل ستن سالن کان بورڊ جو ميمبر ٿي رهيو آهي. چيئرمين جي حيثيت ۾ هو اڪيڊمڪ ڪائونسل ۽ فئڪلٽي آف آرٽس جو ميمبر پڻ ٿي رهندو.

ڊاڪٽر اَرجن شاد ٻامبي يونيورسٽيءَ جي سنڌي وڀاڳ جو پرمک ۽ ريڊر آهي جنهن جي رهنمائيءَ هيٺ وديارٿي ايم. اي. ۽ پي. ايڇ. ڊي ڪندا آهن.

اَسانکي پورو يقين آهي ته اسانجو ساٿي ڊاڪٽر اَرجن شاد پنهنجي اَڀياسڪاريءَ ۾، پنهنجي وسيع ڄاڻ ۽ اَدبي سرمائي مان گهڻن ئي شاگردن کي فيض رسائيندو.

هري موٽواڻي

سمپادڪ منڊل:
ڊاڪٽر ارجن شاد • ڊاڪٽر ناراڻ ڀارتي • هري موٽواڻي

هڪ پل جي مڪتي

● نسرين شاهه

اَندر منجهه زهر
اَموس ڏارا ھڻجي
مُنهنجي رڳ رڳ
ڪٽيندو لو وڃي.
جڳن کان ساندهيل خواهشون
پل اَپل ۾
ٽٽي ڀور ڀور ٿي
لس لس منجهه ٽٻجي وڃون اَٿم.
هڪ پل جي مڪتيءَ ڪاڻ
سؤ پلن جي پل صراط
اورانگهي
چپن لي هٿ رکي
اَندر جي رهه اَلدر ئي
گُهٽي ڇڏي اَٿم.
من ٻاوري کي
ڪنهن قبرستان جي اوندهين ۾
دفن ڪري
ذهن جي چڪندڙ ٽڪن کي
يادن جي ٽڪر سان ڏوٿي
وڏيون وڏيون ائيڪوئل ڳالهيون
ڪرڻ لڳي آهيان
جو
سالن پڄاڻا
ور منجهه رُلي آهيان.

ڪراچي

'بزدل ڪيئي زندگيون جيئندا آهن'
تحقيقات لاءِ چوطرف ثبوت ئي ثبوت هئا
(گڏوگڏ مرده-گهر جي دوزخي باس هئي
ظاهر هو ته سڀ انهيءَ باس تي هريل هئا)
'زنده آباد' بعد 'چيئرس' وڄائي
جڏهن سڀ خماريءَ جي رسائل ۾ لهڻ لڳا
وڏي واڪي هڪ خوش خبريءَ جو اعلان ٿيو:
شانتي ڀنگ ڪرڻ وارو باندر
جيئرو جاڳندو ۽ باهوش پڪڙيو ويو آهي...
باندرءَ جو مقدر لئبارٽري بڻجي يا ڪوس گهر
اهو پوءِ جو معاملو هو
چوطرف هڪ ڪن ڦاڙيندڙ شور و غل جو
آغاز ٿي چڪو هو
زنده آباد ... زنده آباد
زنده آباد ... زنده آباد
هرڪو بلند آواز ۾ دهرائي رهيو هو
ان هجوم ۾ ته سندس سامهون وارو سندس
ئي نالو پڪاري رهيو هو.

دل هڪ ديوار

● نعيم دريشاڻي

دل هڪ ديوار
اِها اڪيلي بيٺي آهي
چوڌاري سُنج
وڏو ٻولاڙ
دل هڪ ديوار
اُڪيون لوهه جا وڻ
ڪن ڏکن ڪنهن سڏڪن
هڪڙي ٻوند ڪاڻ
ورهيه ليا
آئي ڪا برسات
وڃي پنهنجي ذات
کهکه اُلڏري رات
اُڪيون لوهه جا وڻ
روح ٻڪاريءَ جو ٻڌن
نڪو وچ ٻڙار
پيڙا ٿو ڻ پڪار
دل هڪ ديوار.

سانوري شام جو ڏنڏاڪو
[ڳلن لي وهندڙ لڙڪ
چنبيليءَ جي مهڪ
ٻادلين جا ڪاڪ محل
ساروڻيون ۽ هٿ ويڪائون]
درد جو درياهه اڪري
ٻن ٻن پٽڪي
سنڌي مڪ ٿي
موهن من
سگريٽ جيان ٿو ڌڪ لڳي !

مختصر رپورٽ:

"ڪونج" طرفان ملهايل

"شاعرن جي ياد ۾ هڪ شام"

هيءَ يادگار شام هئي جنهن ۾ پهريون دفعو سنڌيءَ جي نامور گيتڪارن ۽ شاعرن پاڻ ورتو ۽ سچ پچ اُن شام کي هڪ يادگار شام بڻائي ڇڏيو.

دادا هوتچند آڏواڻيءَ جي آشيرواد ۽ شاعرن جي تصويرن تي گل مالها چاڙهڻ بعد، پروفيسر رام پنجواڻي جي ڏيئا ٻارڻ جي شُڀ رسم سان پروگرام شروع ٿيو ۽ سڀ کان پهرين شريمتي موهني ميرچندانيءَ سوز ڀري آواز ۾ پرسرام ضيا جو ڪلام — وڃڻ وارن کي وڃڻو هئو ... پيش ڪيو. تنهن بعد ڪماري گلشن ۽ آنند منانيءَ ضيا ۽ سگهڻ آهوجا جا گيت ۽ قطع پيش ڪيا. اُن بعد وارو وارو پدم شري پروفيسر رام پنجواڻي ۽ پارو چاولا جن خاص تيار ڪيل "پيوس گيت مالها" ۾ ڪوي "پيوس" جو ڪلام ڳائي ٻڌايو. شريمتي راڻي گدواڻيءَ پنهنجي سوز ڀري سُريلي آواز ۾ سگهڻ آهوجا جو هڪ غزل ٻڌائي سانت جو عالم طاري ڪري ڇڏيو جنهن کي اڃا به گهرو ڪيو غزل سمراٽ مهيش چندر جنهن عزيز، ضيا ۽ سگهڻ جا غزل خاص انداز ۾ ٻڌايا.

جينو عالمچنداڻي سنڌي گونيو پهريون پيرو سنڌي جنتا جي سنمک ڳائي رهيو هئو ۽ هن ٻه ٻه ڪلام پيش ڪيا. آخري ڳائڻ وارو هو شري پرمانند ڪتري جيڪو پنهنجي تالي سان ڳائيندو آهي ۽ هن صاحب پڻ خاص تيار ڪيل راڳ ٻڌايو.

هن شام جو خاص اُسر هئو مشاعرو، جنهن ۾ هونئن ته سدا حيات شاعرن جي ڪلام سان گڏ حاضر شاعرن کي پنهنجو تيار ڪيل شعر پڻ پڙهڻو هئو ليڪن وقت جي تنگيءَ سبب ڪين

تلاش

• گووردڌن شرما "گهايل" •

ڏاهپ ۽ ڏنگائيءَ جو فيصلو
ڏاهو ۽ ڏنگو پاڻ نه ڪري سگهندا
ڪين ڪرڻ ته نه گهرجي
جو
انهن ڪرڻ سان
پاسخاطري ٿيڻ جو امڪان سؤ سيڪڙو رهندو.
ڏاهي کي ڏنگو
۽
ڏنگي کي ڏاهو
ظاهر ڪرڻ وارا فيصلو ڏين نه ٿا
ڇو
سندن ڏاهپ تي
ڏنگائي سوار هوندي آهي
انڪري
اچو ته تلاشيون
اُن ڏنگي کي
جو ڏاهي کي ڏاهو چوڻ کان نه هٻڪي
اُن ڏاهي کي
جو ڏنگي کي ڏنگو تسليم ڪري
شايد ان ڪم ۾
ڪجهه صديون ٻيون به لڳي وڃن.

مٿئين فوٽي ۾ پروفيسر رام پنجواڻي، شريمتي ڀارو چاولا، ڪماري گلشن، خوشي مٺاڻي ۽ ٻيا ڪلاڪار ”پوس گيت مالها“ جو پروگرام پيش ڪري رهيا آهن. هيٺين فوٽي ۾ درشڪ: ديوداس مولچنداڻي، سياچند چاولا، چندولعل جسنگهاڻي، شريمتي سرلا جسنگهاڻي ۽ پروفيسر رام پنجواڻي ۽ ديوان هوتچند آڏواڻي نظر اچي رهيا آهن.

صرف پنهنجو پنهنجو شعر پڙهيو هو. مشاعرو پروفيسر رام پنجواڻي جي صدارت هيٺ پيش ٿيو جنهن ۾ ڀاڳ وٺندڙ شاعر هئا: پروفيسر رام پنجواڻي، ڊاڪٽر اَرجن شاد، سرو شري ايم. ڪمل، ڪرشن راهي، واسديو نرمل، سندري اُتمچنداڻي، هارو چاولا ۽ نيڪچند مست.

اِن موقعي تي سدا حيات شاعرن بيوس، عزيز، ضيا ۽ سڳن سان گڏ سنڌ جي ٻن مرحوم سنڌي شاعرن گداڻي ۽ جتوئيءَ کي پڻ شردانجلي ڏني وئي ۽ انهن ڇهن ئي شاعرن جي زندگيءَ ۽ شاعريءَ تي، مختصر ۾، شري اُتم روشني وڌي ۽ اهڙيءَ طرح "شاعرن جي ياد ۾ ملهايل هيءَ شام" رات جو ساڍي ڏهين بجي سماپت ٿي.

شاعرن جي ياد ۾، شاعرن جي سرتاج شاهه لطيف کي پڻ ياد ڪيو ويو. پروفيسر رام پنجواڻي شاهه جو ڪلام پڙهندي رهيو آهي.

اَبـو

(زمان حال ۾ لکيل آکاڻي)

● هري موٽواڻي

سنڌ پرڳڻي ۾ هڪ شهر آهي- لاڙڪاڻو. اهو لاڙڪاڻو "هجئي ناڻو ته گهم لاڙڪاڻو" چوڻيءَ بدولت هنڌين ماڳين مشهور آهي.

ان لاڙڪاڻي جتي ڪيئي سياستدان پيدا ڪيا آهن اُتي اديب ۽ شاعر به گهٽ ڪونه ڄاوا آهن- سرڳواسي ڪوي ڪشنچند بيوس، قومي شاعر هوندراج دکايل، سنڌين جي هلندڙ چلندڙ يونيورسٽي پروفيسر رام پنجواڻي، باغي شاعر اَرجن شاد، پرڀو وفا، ڪرشن راهي، لعل پشپ، ٻيا ڪيئي ۽ اُن سان گڏ هن ڪهاڻيءَ جو ليکڪ پڻ.

اُن ئي لاڙڪاڻي ۾ هڪ پاڙو آهي- نوان لڪ جنهن لڪ جي ئي هيءَ آکاڻي آهي.

ريلوي اسٽيشن جي ڪاٻي طرف واري ڦاٽڪ کان ٻاهر واري سڙڪ ڪراس ڪجي ته اُتان هڪ گهٽي شروع ٿئي ٿي، جا نئين نوان لڪ جي مکيه گهٽي آهي. گهٽي ڪافي لمبي- ڇٽن چوڪن واري آهي. گهٽيءَ ۾ گهڻي پاڳي رهڻ جون جايون ۽ ڪجهه دڪان آهن گهٽيءَ جي منهن ۾ ڏاني ٻاسي کان نڪاڻو ۽ گهٽيءَ جي پڇاڙيءَ ۾ ڦاٽو آهي! جڻ ته هڪ ڇوڙ کان اڀرو ۽ ٻئي ڇوڙ کان قانون گهٽيءَ جي رکوالي ڪندا رهندا آهن. گهٽيءَ ۾ گهڙبو ته پهرين پولڪ لي، ساڄي هٿ واري ڪنڊ وٽ، جيڪو پهريون دڪان پوندو، اهو ٺلهيءَ ڪٽانڻ واري جو هو جيڪو ٻارن لاءِ ٽول ۽ لغڙ- لغڙيون پڻ رکندو هو. ٿورو اڳتي هلي گهٽيءَ جو پهو چونڪ هو جيڪو ئي جڻ ته گهٽيءَ جو اڪ هو. ٦-٨ دڪان هئا جن مان ساڄي هٿ وارو پهريون دڪان هزاري- هزاري ٻانڻ جو هو جيڪي

(١) شاعرائي محفل

(٢) درشڪ ۽ مهمان

(٣) پروگرام بابت خيالن جي ڏي وٺ.

ننڍو شوالو ۽ انهي سامهون هڪ کليل ميدان هو جتي اڪثر رات جو ٻاڙي جا نوجوان ونجهه وٽيءَ يا ڪوڏي ڪوڏيءَ راند ڪندا هئا.

مکي نارائڻداس انڪل ساٺيڪو ورهين جو هو. بدن جو مضبوط، وڏيون وڏيون اکيون ۽ رعبدار مڇون سندس شخصيت ۽ حشمت کي اڃا به اُڀاري ڏيکاريندڙيون هيون. سندس ڏبدٻي جو اهو عالم هو جو ٻاڙي ۾ ڪنهنکي مجال نه ٿيندي هئي جو وڏي واڪ ڳالهائي سگهي. سندس اوطاق اڳيان ڪنهن ذال ذات کي مٿو اُگهاڙو ڪري لنگهڻ جي جرئت نه ٿيندي هئي. ٻه ڄڻا ڪنهن ڳالهه تي اٽڪندا هئا ته ٻنهي کي پاڻ وٽ گهرائي ڪن مهٽ ڪندو هو. مطلب ته صحيح معنيٰ ۾ ٻاڙي جو اَبو هو.

مکي نارائڻداس جو اصل ڌنڌو جيلس بزار ۾ اناج جو هو ليڪن اهو ڌنڌو پٽن کي سونپي، هو پاڻ لاڙڪاڻي جي جيل ۽ سرڪاري اسپتال کي کير-ڏڌ ۽ اَن سپلاءِ ڪندو هو. ماڻهو شوخ ٿو سچيار هو انهن ڪري نه صرف کير-ڏڌ وارا مال ۾ کوٽ يا ڪا ملاوٽ ڪرڻ کان ڏڪندا هئا بلڪ ڪامورا ڪڙا به همٿ ڏيکارڻ کان پاسو ڪندا هئا. هو مال چوکو ڏيندو هو ته دام به چوکو وٺندو هو. جيئن ته سرڪار وٽان رقمون ملنديون هيون، مال وارن کي گهرائي حساب چڪتو ڪري ڏيندو هو. اهڙيءَ طرح هو مهيني سر مهيني ڪافي بچت ڪري وٺندو هو.

ٻئي طرف، نون لڪن جي رهائشي گهرن جي بلڪل سامهون، هڪ سرڪاري بنگلو هو، جتي ڪڏهن ڪڏهن مختيارڪار اچي پنهنجا ڪيمپ ڪوڙيندو هو. جيترا ڏينهن هو اُتي ڪچهري ڪندو هو، سپاهين ۽ صوبيدارن، وڪيلن ۽ وڏيرن، چورن ۽ خونين جي اچ وڃ هوندي هئي. سڄو ڏينهن گوڙ شور، گاريون گند ۽ هُل-ٻوڪ لڳو پيو هوندو هو.

آن، سيٺ ۽ ڪپڙن جو ڌنڌو ڪندا هئا. انهن جي پاسي ۾
جهڙي مل بڪاليءَ جو دڪان هو، جيڪو پاڙو هي هزاري-بزاريءَ
وارن سان ڦٽايو ويو هوندو هو. آن جي سامهون، ٻيءَ ڪنڊ تي،
ٻيمن داس حلوائيءَ جو دڪان، انهي پاسي ڊپارام ٽيلر ماسٽر،
ڪشنچند جي چانهه جي هوٽل، جتي سڄو ڏينهن فلمي راڳ پيا
وڄندا هئا ۽ انهي لڳو لڳ شيرو حجم جي سئلون. صبح جو
ڪرمون دال وارو چونڪ تي اچي ويهندو هو جتان پار دال-پن
وٺي ايندا هئا. شام جو ساڳيو ڪرمون چولا-ڀڳل ۽ ٽڪيون-ڀاڄي
کڻي ايندو هو. اهڙيءَ طرح چونڪ تي مڙيوئي سڄو ڏينهن رونق
لڳي پئي هوندي هئي.

گهٽيءَ جي ٻي چونڪ تي، مهڙ واري ٻهراڻ جاءِ، هن آڪاٽيءَ
جي مالڪ - مکي ٺاڪرداس جي هئي. هيٺ اوطاق ۽ مٿان ٻن
ماڙين واري رهڻ جي جاءِ. مکي صاحب جي اها اوطاق صرف
ٻپهرن وقت بند رهندي هئي، جڏهن مکي صاحب آرام ڪندو
هو نه ته سڄو ڏينهن کليل هوندي هئي ۽ ماڻهن جي اچ - وڃ ۽
رام رام هوندي ٿي هئي. شيوا ٽهل لاءِ اوطاق تي هڪ ڇوڪرو
رکيل هو جيڪو آني وني کي پاڻي به پيئاريندو هو ته چلم جو ڊڦ
به ڏوني ڏيندو هو. ٻپهرن جو جهلي به هو ئي لوڏيندو هو.

گهٽيءَ جي ٽئين چونڪ تي ٻ - ٽي ننڍا ننڍا دڪان هئا جي
سيٺ سڙو ۽ پارن جي ڌانڌو جون شيون رکندا هئا. ٿورو اڳتي هلي،
ساڄي طرف هڪ وڏو شوالو هو جيڪو گهٽيءَ ۾ مشغولين جو مکيه
مرڪز هو. ان شوالي مان شوواريءَ تي ٻنهي پاڄن سان وڏي
سرگس نڪرندي هئي جا سڄي شهر ۾ گهماني ويندي هئي.
ڇوٿين چونڪ جي لڪ تي گهٽيءَ جو ڇيهه هو جنهن جي ڏاني
هٿ تي ڏاڪو هو جتان هڪ سنڌو رستو سينٽو بزار طرف ٿي ويو.

گهٽيءَ جي ساڄي طرف کان "دڙي" شروع ٿي ٿئي جنهن جي
پهرين گهٽيءَ ۾ پرائمري اسڪول هو. کابي طرف، گهرن جي پٺيان

کيس عرض ڪيو ته ان ڳالهه جو ڪو تدارڪ ڪيو وڃي ته وڏي مهرباني.

مختيارڪار ڪا مهل ته ڳڻ-ڳوت ۾ ٻڏي ويو. پوءِ ڪجهه سوچيندي، مکي نارائڻداس کي مخاطب ٿي چيائين، "مان ان ڳالهه جو ڪو تدارڪ ڪندس. في الحال هيءَ ڪچهري سياٽي پوري ٿيندي. ان بعد مان مٿي لکي موڪليندس ته آئينده ڪچهري ڪليڪٽريءَ ۾ رکي وڃي."

ان ڳالهه تي سڀني هٿين سرهائي ظاهر ڪئي ۽ مختيارڪار جا ٿورا مڃيا جنهن سندن عرض اگهايو هو.

مختيارڪار کين چانهه پاڻيءَ جي صلاح ڪئي ليڪن مکي نارائڻداس ڪانئس هڪ جوڙي موڪلايو ۽ ٻيئي ڄڻا سرها منهن کڻي موٽي آيا.

اوائلڪ ۾ مسلمانن جا ٽي گهر هئا. هڪ شيرو حجم جو جنهن جي گهر ٻاهران، در تي هميشه ڳوٺ جو ميڙ لڳل هوندو هو. ٻيو محمد واڍي جو جيڪو ٽئين چوڪ کان ٿورو ٻاهرو، پنهنجي عيال سان رهندو هو ۽ ڪافي ڄاڻو جوان هئو. هڪ ڀيري ڇا ٿيو جو هڪ گهوڙي ڇني ڀڄي ۽ وٺي ڀڳي. سڀئي گهٽيءَ ۾ دانهون ڪوڪون ٿيڻ لڳيون. گهوڙي ٿهائين وڌيڪ چٽائيءَ سان ڀڄڻ لڳو. ماڻهو وڃي دڪانن ۾ لڪا. گهرن جا در به بند ٿي ويا.

اوڏي مهل مکي نارائڻداس اوطاق جي در تي اچي رڙ ڪئي، "اَڙي آهي ڪو جوان مڙس جيڪو هن گهوڙيءَ کي وس ۾ آڻي."

محمد واڍو اڃا اوڏي مهل گهر کان ٻاهر نڪري رهيو هو. گهوڙي پري کان ڀڄندي پئي آئي. محمد اصل دير نه ڪئي. لنگيءَ جي لانگ ورائي، اصل گهوڙيءَ جي سامهون وڃي بيٺو. گهوڙي اڃا ٿورو هٻڪي مس ته هئي جو ان ته وجهندي ٿي لغام ۾ هٿ، گهوڙيءَ سان گڏ تيز ڊوڙندي ڊوڙندي، ڇلانگ ماري،

ڪُلهه

اهي سڀ ڏينهن، جيترا ڏينهن مختيارڪار جي ڪچهري چالو هوندي هئي، نوان نڪ جي دڪاندار جو ڏاڏو ته ٻاهر وڃي ويندو هو ليڪن ڏاڏن - ٻارن جو گهران نڪرڻ بند ٿي ويندو هو. ايتري قدر جو ڪيترن گهرن جون دريون ۽ در به اُن طرف کلڻ بند ٿي ويندا هئا.

هڪ ڀيرا ٻارڙي جا چار ڇڳا مڙس مکي صاحب وٽ لنگهي ويا ۽ وڃي کيس عرض ڪيائون ته سائين، هيءَ ته ٻارڙي لاءِ آزار ٿيو جو جيترا ڏينهن ڪچهري چالو هجي، ٻارن جو گهر کان ٻاهر نڪرڻ ئي بند ٿي وڃي!

مکي صاحب چلم مان ٽڪو ڪڍي، ڪجهه ٿورو سوچيندي چيو، "ٻابا، توهان برابر ٿا چئو. اهو ته آزار ٿيو. گهر - ٻار وڃو اهي ڪچهريون ڪو لهڻون ڇا! ڪو ته ٻيو ڪرڻو ئي پوندو." ۽ پوءِ ڪي ساعتون سوچڻ بعد آکيائين، "هلو ته هاڻي ئي هلي ٿا صاحب وٽ دانهين ٿيون."

اهڙيءَ طرح اهي چارئي پنچ ۽ پنجون مکي نارائڻداس گڏجي مختيارڪار وٽ لنگهي ويا.

مختيارڪار هندو ڪامورو مسٽر عالمچنداڻي هو، جيڪو اُن وقت آرام ڪرڻ سانگي اوطاق ۾ ليٽيو پيو هو.

پٽيوالي پهرين ته کين موٽي وڃڻ لاءِ چيو ليڪن جڏهن مکي نارائڻداس رعبدار آواز ۾ چيس ته تون وڃي صاحب کي ٻڌاءِ ته هن ٻارڙي جو مکي ۽ چار پنچ ساڻس گڏجڻ آيا آهن تڏهن هو اندر ويو ۽ ٿوري دير بعد ٻاهر اچي، پنجن ئي ڄڻن کي اندر وٺي ويو.

مختيارڪار مسٽر عالمچنداڻي نهايت نيڪ ۽ ديانتدار آفيسر هو. هن سڀني جي آجيان ڪئي ۽ کانئن اچڻ جو سبب دريافت ڪيو.

مکي نارائڻداس سندس سامهون واري ڪرسيءَ تي ويهندي، نهايت ڌيرج ۽ تحمل سان کيس ٻارڙي وارن جي دانهن ٻڌائي ۽

ڪڙلهه

ڪڏهن ڪڏهن ڪتن کان ٻانهن ولي ايندو هو جنهنڪري ڪجهه ڏينهن گهر ۾ رهائي، پوءِ واپس ڇڏي ايندو هو. ڪو ورجائيندو هوس ته چوندو هو ڪيس مائيءَ ٽڪيءَ جي تڪليف هئي جنهن لاءِ هن ڳوٺ مان مائي آندي هئي. سڀ ڪاليءَ جو هو ليڪن مڙس جگر وارو هو. هڪ لڳا رات جو "چور چور" جي رڙ ٻڌي ويٺي ته هيءُ همراهه ٽارچ ۽ لوڙهه کڻي ڪتان لهي آيو. خوب ڳولا ڪئي ليڪن چور نه لڌو. اهڙيءَ طرح ٻصر ٻاڙي وارن لاءِ وڏو آسرو هو.

اهو ساڳيو ٻصر هڪ ڏينهن نه ڄاڻ ڪٿان هڪ ڪاليا واڙي پيلٽي ولي آيو. ڇا ته چوري هئي. جوڻ ڪپڙا ڦاڙي ٻاهر ٻئي لڪتس. ٻاڙي ۾ اصل هل پئجي ويو. ڪنوارا ڇاهي شادي شده نوجوان ڏس ته ٻصر جي گهر پڳا بيٺا هئا. چوري ٻ- ڏس ت— بي حجاب ٿيو پئي اُهن سان ٽهه ٽهه ڪري کلي. ايتر اها حقيقت وڃي مکيءَ جي ڪنن تي پيئي. هونءَ ته شايد مکي هميشه جيان هن پيوري ۽ ٻصر جي معاملي ۾ ڪن لاٽارڪوي ڇڏي ها ليڪن جڏهن کيس سڌس پيئي ته سندس لنيو پت ٻڌ ٻصر جي گهر جا ڦيرا پائي رهيو هو ته هو ٽپي پاهه. تي ويو ۽ فورن ماڻهو موڪلي ٻصر کي ٻاڌ وٽ گهرائي ورتائين.

ٻصر سلوار ۽ خمص ۾ ڦڙ ڦڙ ڪندو مکي صاحب جي اوطاق تي پهتو ته ڀوران ته مکي صاحب کيس ڏسي ماٺ رهيو پر پوءِ چلم مان ٽڪڙا ٽڪڙا پڙڪا ڪيائندي، ٿورو ڪنگهي، چوڪري کي ٻاهر وڃڻ جو چئي، ٻصر کي ڪمت تي ويهڻ جو اشارو ڪري چوڻ لڳو، "اڙي ٻصر، هيءُ مان ٻڌندي ٻاري ۾ ڇا پڌي رهيو آهيان! آخر ٻاڙي جو ڪو لحاظ آئيئي يا نه؟"

۽ پوءِ مکي جواب لاءِ ٻصر طرف نهارڻ لڳو.

ٻصر سوچيو، هتي ڪوڙ ڳالهائڻ سان ڪم نه هلندو. تنهن ڪري چيائين، "مکي صاحب معاف ڪريو، ماڻهو آهيان، غلطي ٿي وئي!"

مٿس سوار ٿي ويو. گهوڙي وڃي ٿاڻي جي سامهون بيهي ٿي جتي ۽ پوليس وارا بندوقون سڌيون ڪيون اصل گهوڙيءَ کي نشانو بڻايو بيٺا هئا.

ٻاڙي ۾ هرڪو محمد جي جوان مڙسيءَ کي داد ڏيڻ لڳو. مکي صاحب اوطاق تي گهرائي، سڀني جي سامهون سندس پٺي ٺپي شاباس ڏني.

شيرو حجم وارن ڪٽائيءَ ۾ به آڻ وڌايا ته اصل مڇ مٿي ويو. ڪنهن هوٽل وارو چوي ته ٽوڪي اگهه وڌائڻ جو ڪو حق ڪونهي ۽ شيرو چوي ته مهانگائيءَ ڪري لاچار ڪيس اگهه وڌائڻو پيو آهي. جهڳڙو شايد وڌي وڃي ها ليڪن عين وقت تي مکي صاحب جو نوڪر اچي پهتو جنهن ٻنهي کي نياپو ڏنو ته مکي صاحب ڪين اوطاق تي ڪوٺايو آهي.

جڏهن ڪنهن ۽ شيرو مکي صاحب جي اوطاق تي پهتا ته اُتي ٻيا به ڪي ٻاڙي وارا ڪٺا ٿي ويا هئا. ٻنهي جون ڳالهيون ٻڌي پوءِ ته مکيءَ ٻنهي کي چند ڪلهي جو اُن ٽوليءَ ڳالهه تي پاڻ ۾ اٽڪيا هئا. پوءِ هڪ ٻن ٻين ٻاڙيوارن سان ڪن-سن ۾ ڪجهه ڳالهائي، آخر چيو، "مهانگائي برابر وڌي آهي ليڪن آمدني اُن حساب سان اهڙي نه وڌي آهي. ان ڪري پنچن جو فيصلو آهي ته وارن جي ڪٽائيءَ ۾ هڪ آنو وڌايو وڃي."

۽ پوءِ ٻنهي جي ڪلهن تي هٿ جي هلڪي ٿڦڪي هڻي چيائين، "هاڻي وڃو، وري نه پاڻ ۾ کهرو ٿجو."

ٻاقي پٽ جو معاملو ڪجهه منجهيل هو. پنجيتاليهن ورهين جو پٽ جڙو ڇانڊ هو ۽ گهر ۾ اڪيلو رهندو هو. ٿوري گهڻي حڪمت جاڻندو هو، خاص ڪري طاقت جي گوريون ڏيڻ ڪري ٻاڙي جي نوجوانن ۾ سندس چڱو نالو هو. پاڻ به رنگين مزاج جو هو.

هو. ڪانگريس پارٽيءَ جون سڀ ڪوششون اسقل ويون. مسلم ليگ جي هٺ تي گهر - مسلمانن کي پنهنجو الڳ، ملڪ - پاڪستان گهرجي! مهاتما گانڌيءَ جو اعلان ته پاڪستان سندس لاش تي ٺهندو. اعلان ئي رهجي ويو ۽ ١٤ آگسٽ ١٩٤٧ع تي پاڪستان نالي هڪ الڳ، آزاد ملڪ جو وجود قائم ٿيو جنهن ۾ سنڌ جو سڄو صوبو به پاڪستان جي حوالي ڪيو ويو.

هندو - مسلم دو قوم جي سڌانت تي ونڊيل - ورهايل هن ملڪ جي هندو - مسلم جنتا جڏهن لڏپلاڻ ڪرڻ لڳي تڏهن پهرين ته سنڌ ۾ ان جو ايترو اثر ڪونه پيو ليڪن جڏهن هندستان جي مسلم جنتا مهاجر بڻجي سنڌ پهتي ۽ هندن تي ڏاڍ ڪرڻ لڳي تڏهن سنڌ مان به هندن ڀڄڻ شروع ڪيو.

لاڙڪاڻي جو نئون لڪ به ان اثر کان بچي نه سگهيو.

اُن رات پهريون دفعو مکي نارائڻداس جي گهر پاڙي جي هندن جي ميٽنگ ٿي رهي هئي.

مکي نارائڻداس چئي رهيو هو ته جيستائين هو جيئرو هو، پاڙي ۾ ڪنهن کي به نقصان پهچڻ نه ڏيندو. ليڪن پنچ چئي رهيا هئا ته اڄ جڏهن سڄو ملڪ لڏي رهيو هو اُهي هو هتي ڪيترو وقت سلامت رهي سگهندا.

جهڙيمل چيو، "ڀائين، مان ته نه رهندس. منهنجي ڪيترن ڏينهن کان ڏاڍي اک پيئي ڦڙڪي. اصل ننڊ ئي حرام ٿي وئي آهي!"

مکي نارائڻداس ناراضپو ظاهر ڪندي چيو، "جهڙامل، تون ئي جيڪڏهن پاڙي ڇڏيندين ته پوءِ ٻين کي ڪهڙو ڏوهه ڏبو."

ٻيمن داس ڪنڌ هيٺ ڪري، ٿڙڪي چيو، "مکي صاحب، مان ته پرڀهن وڃان ٿو."

"ڇا چئين، ٻيمن، وري نه چئه. تون ويندين؟ ڪيڏانهن

ڪونه

"ٻو آيا، غلطيون ڪرڻ لاءِ ٻيون جايون ڪٿيون؟"

مکي نارائڻداس آخر ته دنيا داريءَ وارو ماڻهو هئو. سو ٿورو سنجيده ٿيندي چيائين، "تون ٺيڪ ڏسين ٿو پوءِ ته ڇوڪرن جي ڪيئن نه مت ماري ٿي وڃي. آخر به ٻارڙي جو انگ نه وڌيو آهي نه."

پوءِ مکي صاحب جو اشارو سمجهي ويو. ٽهڪ ڏيئي چيائين، "مان سمجهي ويس سائين، آئينده مان خبرداري ڪندس."

۽ هو سلام ورائي واپس ويو.

هندستان جي هن اڪيلي ۾ اهڙو ڪو واءُ لڳو جو جتي اڳ ۾ ڪوٺ جون ڪچهريون ۽ رانديون جون محفلون لڳنديون هيون، اتي هينئر سياسي ڳالهيون ۽ هندو-مسلم ٻه قوم جون ڳالهيون ۽ بحث ٿيڻ لڳا. اهي هوائون سنڌ ۾ به لڳي ۽ آهستي آهستي لاڙڪاڻي ۾ پهچي، نوان تڪ ۾ به لڳڻ شروع ٿي ويئي.

ڪشن جي هوٽل ۽ شيرو حجم جي سئلون هينئر سياست جو جڻ ته اڏو ٺهي پيا هئا. سڀ ذهن پيا بحث ٿيندا هئا. شيرو حجم وٽ هينئر پنهنجي پاڙن جا مسلم جوان گهڻو اچڻ وڃڻ لڳا هئا. اهي نوجوان ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويٺا هوندا هئا ۽ پيا هڪ ٻئي کي ملڪ جون سياسي خبرون چارون ٻڌائيندا هئا. اهي ڳالهيون هلنديون هلنديون هڪ ذهن ان ڳالهه تي اچي بيٺيون ته مسلمانن لاءِ الڳ ملڪ جي گهر ڪئي وئي آهي ۽ اهو ملڪ پاڪستان جي نالي سان سڏبو ويندو جنهن ۾ سنڌ پڻ شامل هوندي.

ڪشن هوٽل وارو اهي ڳالهيون ٻڌندو هو ته ڪاوڙجي ويندو هو. هڪ ٻه دفعو ته جهڳڙو به ڪري ويٺو هو. ليڪن اها زهري هوا نه سڄي ديش ۾ لڳي رهي هئي، ۽ اها زهري هوا هر ڪو ديشواسي، هر سواس سان گڏ اندر کڻي رهيو هو.

هن اڪيلي ٻاهر آخرين فيصلو ورهاڱي جي صورت وٺي رهيو

ڪوليه

اهڙو ڳالهائڻ سبب مکي اُڪجي پيو هو. هن ڪيسي مان هڪ بيڙي ڪڍي دکائي، ۽ اها ڇڪڻ لڳو.

“بابا، مان اندر اچان؟” مکي ٺاڪرداس پنهنجي گهر، پنهنجي ڪمري ۾ ويٺو پنهنجيءَ ۾ ڪجهه لکي رهيو هو ته سندس وڏو پٽ گوبند در وٽ بيهي پڇڻ لڳو.

“ها پٽ، ڀلي اچ.” ائين چئي مکي ٺاڪرداس پنهنجي پد ڪري، هڪ پاسي ڪري رکي.

گوبند پيءُ جي سامهون ويهي، سامهون پيل ڪرسيءَ تي ويهندي چيو، “بابا، هاڻي ته لاڙڪاڻي جون حالتون ڏاڍيون خراب ٿي ويون آهن. ٽيون ڏينهن جيلس بزار ۾ ڦُر ڪيائون ۽ ڪالهه سيٺو بزار جي هڪ وڏي هوٽل پڻ پوري ڇڏيائون. هرڪو ٿو ڀڄي.”

“پوءِ؟” مکي صاحب پٽ طرف نهاري سوال ڪيو.

“اهڙين حالتن هيٺ اسان هتي گهڻو وقت رهي سگهنداسين، بابا.”

“يعني اسين نه ڀڄي هلون؟”

“ٻيو چارو ئي ڪهڙو آهي.”

“۽ هيءُ جايون؟” خبر اٿيئي مون ڪيتريون جايون ورتيون آهن. پنهنجن ۽ ٻين اَسانجون تو ٿل اڙهن! اهي سڀ ڇڏي هلون؟”

“بابا، عزت کان وڌ جايون ته نه آهن. اهي ته آخر ماڻهو ئي هئا، جيڪي پنهنجون جايون وڪڻي ويا آهن.”

“اهي وڪڻي نه ويا آهن، منهنجي چوڻ تي، مون تي وشواس رکي، امانت طور مون کي وڪڻي ويا آهن.”

“توهان ڪين انهن جا پئسا ڏنا آهن، بابا!”

“اهي پئسا هو مون کي واپس ڪندا، جڏهن هو هتي واپس موٽي ايندا.”

ويندين؟" مکيءَ ڳجڪار ڪئي.

"حال ته مارواڙ ويندس، وڌيڪ اڳي ڏٺو ويندو." پيمن داس جو ڪنڌ اڃا هيٺ هو.

"۽ جنداد؟"

پيمن داس ٿورين ته چپ رهيو. ٿي پوءِ جڏهن مکيءَ وري ورجايس لڏهن هچڪندي هچڪندي چيائين، "ڪالهه دلال هڪ ڳراهڪ وٺي آيو هو."

"ڪير هو؟"

"گل محمد!"

"اڙي حيف هجيئي، پيمن! پنهنجي جاءِ هڪ اوپري مسلمان کي وڪڻي ويندين؟ ۽ مان ڇا مري ويو هوس!"

"توهان......" پيمن داس ڳالهه نه سمجهندي، ڪنڌ مٿي ڪئي، مکي نارائڻداس طرف نهاريو.

"وڃڻو هجيئي ته پل وچ ۾ پنهنجي جاءِ مونکي وڪڻي وڃ. نه صرف لٺهنجي، ملڪ پيو ڪير به لڏي وڃڻ چاهي ته انهي جاءِ به مان ئي خريد ڪندس." ايترو چئي، مکي نارائڻداس سيڌي پيمن جي چهري طرف نهاريو جي سوالي ۽ عجب جي احساس ڀريو مکيءَ کي ڏسي رهيا هئا.

"اڙي ڇوڪرا، توهان سمجهو ٿا ته هيءَ ورهاڱو ڪو هميشه لاءِ آهي؟ هڪ سال به نه هلندو. انهن به ڪڏهن ٿيو آهي جو لکين ماڻهو هڪ ملڪ مان لڏي ٻئي ملڪ ۾ وڃي رهن."

مکي نارائڻداس چوندو پئي ويو ۽ پيمن ٻڌندا پئي رهيا.

"سڀاڻي جڏهن توهان هتي واپس موٽي ايندا ته پوءِ ڪٿي اچي رهندا؟ رستن تي؟ ڇا توهانکي اهي جايون واپس ملنديون؟ مون وٽ توهان جون جايون هونديون ته گهٽ ۾ گهٽ واپس ته وٺي سگهو ٿا. مان توهان کي، توهانجي جاين جي واجبي قيمت ڏيڻ لاءِ تيار آهيان. وڌيڪ توهين مرضيءَ جا مالڪ آهيو."

ڪولب

اُن ڏينهن صبح جو مسلم پناهگيرن سان ڀريل هڪ ٽرين اچي لاڙڪاڻي بيٺي. پناهگير ٽرين مان لٿا، اسٽيشن لڳ ڳاهٽ تي ويا. انهن مان ڪي يو-پيءَ جا هئا ته ڪي بهار جا، ڪي بينگال جا هئا ته ڪي گجرات جا. مطلب ته وڻ وڻ جي ڪاٺي هئي. پوءِ به هو سڀ هڪ هئا، ڇاڪاڻ جو هو سڀ مسلمان هئا!

ٻپهرن ڌاري اُنهن مان ڪيترا مرد شهر وڃي واءُ سواءُ لهي آيا. ڪي ٽوان ٽڪ مان به ڦيرو ڏئي ويا. شام ڌاري اُنهن پاڻ ۾ ويهي ڪچهري صلاحون ڪيون ته پوءِ جڳهه ڪو فيصلو ڪري، مٿن اولاهيءَ ڏاري ويهه - پنجويهه مرد هٿن ۾ لٺيون ۽ ڪليل رام ٻوري چاڪون ڪڻي، ٽوان ٽڪ ڏي ڪاهي آيا.

پوءِ ته جهڙي جيڪو لڳو، تالو ڀڃي، گهر تي قبضو ڪندو ويو ۽ انهن قبضو ڪندي ڪندي آخر مکي نارائڻداس جي گهر ٻاهران اچي پهتا.

اوڏي مهل ڌاري چڱي اونده ٿي وئي هئي. مکي صاحب کير پي سمهڻ پئي ويو. اوچتو ٻاهر گوڙ شور ٻڌي، بتي ٻاري، ٻاهر نڪري آيو. ٻاهر مسلمانن جو هڪ هجوم بيٺو هو جيڪو همبوشي هٽي هندن کي گاريون ڏئي رهيو هو.

مکي صاحب حشمت قائم رکندي، وڏي واڪي رڙ ڪري چيو، "اڙي ڪهڙا آهيو! ڇا ٿي وئي بغاوت مچايو اٿو؟"

مکي صاحب جي رعبدار شخصيت ۽ سنديءَ ۾ ڏمال ٻڌي ٻهراڻ ته سڀ ڏمڪجي ويا. پر پوءِ اُنهن مان هڪ ڄڻي رڙ ڪري چيو، "سالو ڪافر گاريون ٿو ڏي! پڪوس هڻ ڪڍ!!"

ايترو ٻڌڻ ۽ انهن جو مٿي ڪڙڻ.

مکي صاحب هٿ مٿي ڪري ٻهرون ڏک ڪساڻو، پيو سهي ويو ليڪن پوءِ لڳاتار ڏکن کي هو سهي نه سگهيو ۽ مٿو ڦاٽي، رت وهانيندو، اُتي ئي، پنهنجي وقت لٿي، ڪري پيو. هو ساڻو ٿي ويو هو ليڪن رت هنجو مٿن ۽ ڪپڙا ڳاڙها سرخ ڪري ڇڏيا هئا.

ڪواڄ

"بابا، توهين اِن ڳالهه ۾ ڀليل آهيو. هو ڪڏهن به واپس نه ايندا. هڪ دفعو وڃي هو اُتي وسجي ويا ته پوءِ هو اُتان قيام واپس ڪين ورندا."

مکي نارائڻداس پٽ جي ڳالهين مان ڏاڍو ناراض ٿي ويو. پوءِ به هن نهايت ڌيرج سان چيو، "پٽ گوبند، تون منهنجو مڙئي پٽ آهين، مان تو تي ناراض ٿو ٿيان پر توکي ايترو ٻڌائڻ ٿو چاهيان ته ڪابه ڌاري ڌرتي، ڪنهنکي به هميشه لاءِ پاڻ وٽ اجهو نه ڏيندي؛ پوءِ چاهي اُهي اُسين هندو هجون چاهي مسلمان! هڪ ڏينهن اهڙو ضرور ايندو جڏهن اُها ڌرتي ڌارين سان ٻاٿي ڏيندي!"

اُهو ٺٽون تڪ، جتي اُڳ ڇهل پهل لڳي پئي هوندي هئي، اُتي هينئر شانتي لڳي پئي هئي. ڪيترن گهرن تي تالا لڳل هئا جن جون چاٻيون مکي نارائڻداس وٽ هيون. ڪشن جي هوٽل، ديارام ٽيلر ماسٽر جو دڪان ۽ هزاري-بزاري ٻانڻن جا دڪان مسلمانن خريد ڪيا هئا. شهرو حجم جي سئلون ۾ اڪثر مسلم نوجوانن جا ٽهڪڙا گونجندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن اُهي نوجوان هندن بابت ڪي گستاخ ۽ اُگرا جملا پڻ واٽ مان ڪڍندا هئا.

مکي نارائڻداس پنهنجي گهر ۾ اڪيلو رهندو هو. سندس ٻئي پٽ، نُهر ۽ پوٽا-پوٽيون به مهينا اڳ، هندستان اُلڏي ويا هئا. هُنن مکي صاحب کي گهڻوئي سمجهايو، ايتري قدر جو روئي سندس پيرن به پڪڙيائون ته هو ساڻن گڏ هندستان وڃڻ لئي راضي نه ٿيو. هو پنهنجي ارادي تان اصل نه هٽيو. هن جو هڪ ئي چوڻ هو ته هو ورهاڱو غلط هئو ۽ ته ٻئي ملڪ جلد ئي هڪ ٿيڻا هئا!

۽ آخر مکي نارائڻداس جو اولاد کيس اڪيلو ڇڏي هندستان هليو ويو.

پئسو پرڌان

(پيار ۽ پئسي تي ايڪانڪي ناٽڪ)

● جي. اين. ناگراڻي (دهلي)

آستان- دهلي

ماحول- ماڊرن فرنيچر پردن تصويرن ۽ گلن ڦلن سان سينگاريل ڊرائنگ روم، پٺ ۾ ڪتل مخفي لاڪر.

وقت- ڏهه بجا صبح.

ڪردار

(١) سيٺ ساجنداس (٦٢) سرڳواسي سيٺ موهنداس، موهن ڪلاٿ مل جي مالڪ جو ننڍو ڀاءُ، مل، مال ملڪيت جو ٽرسٽي، پئسي جو پجاري. حرفتي.

(٢) دادن (٥٢)) ساجنداس جي دنبي زال.

(٣) اندرا (٢١) ساجنداس جي ڀائٽي، سهڻي، سمجهو، محڪم ارادي واري، پئسي کان پيار جي پجاري، آنند جي پريمڪا، گريجوئيٽ.

(٤) آنند (٢٨) موهن ڪلاٿ مل جو مئنيجر، محنتي، هوشيار، بهادر، اندرا جو پريمي، گريجوئيٽ.

(٥) لڇمڻ (٤٠) بڇمڻ (٤٢) سيٺ موهنداس جا جهونا، وفادار نوڪر، زندگي ڪل خوشيءَ ۾ ڪاٽيندڙ، اندرا جا همايتي.

(٦) رامن ماءُ (٣٦) مانٽين واري، رنگين مزاج و ٽوا.

(٧) سيٺ ساڌورام (٤١) لکاپتي فلم پروڊيوسر، ٻن ٻارن جو پيءُ، ڪارو چالاڪ، اندرا سان شادي ڪرڻ لاءِ آتو.

(لڇمڻ بڇمڻ گهرو حالت تي بحث ڪندا اچن ٿا.)

لڇمڻ- پئسو پرڌان.

بڇمڻ- پئسو پلوان.

لڇمڻ- پئسو ڀڳوان.

بڇمڻ- پئسو شيطان.

جيئن ئي هڪ ٻاهگير هڪي اوراڱهي گهر اندر داخل ٿيو لڳو ته اچانڪ ڪٿان مکي صاحب جي ساٿي سوڙ ۾ ٻهليءَ جهڙي ليڙي آچي وئي ۽ هن هٿ وجهي، هنجي ننڍ پڪڙي ورتي ۽ ڪمس ٻاڻ طرف ڇڪي، ذري گهٽ ٻاهر ڌڪو ڏيندي، ٻنهنجي سموري طاقت ۽ هوش سان چيو، "جيستائين منهنجي سوڙ ۾ ٻراڻ آهن ليستائين مان ڪنهن به ڌارئي کي هيءَ چانئٺ اورانگهڻ نه ڏيندس."

هن اُچا ايترو چئي اُس مس ڪئي ته اوڏي مهل، هڪ ئي وقت ٻنج رامپوري ڪپ مکيءَ جي وشال سيني ۾ کپي ويا...

دوها

رانيون آهن مانيون ليڪن، چانڊوڪين ۾ شور،
يادن جي صحرا ۾ ڀٽڪي، احساسن جو مور.
پيڙائن جي جهالجهه ڪئي، چيڙين ٿيو چالاه،
خوشي به اڄ لڇي پئي، درد نه اڏو ڳاهه.
ٻن جهڙ رت ايندي رهي، ڪيڏا ٻيرا ٻور،
اُچا ٻه گل ڦٽن ٻيا، خوشبو خوشبو گهر.
اُٺ ٻورن شعرن ۾ انين، لڳي ٻيو ويچار،
ڳولي جيئن لمانش ۾، ماڻ وچاڻل ٻار.
دردن سان آ دوستي، پيڙائن سان پيار،
خوشيون اُسالجي لاهه ڪنهن، وڌوا جو ويچار.

— مختيار ملڪ

ساجنداس- ڏٺي پيٽ ماريو ٿي- پيٽ کي پٽي ٻڌي سمهي پئو.

دادن- سمهي پئان! چريائپ جون ڳالهيون (وڃي ٿي).

(ٽيليفون جي گھنٽي وڄي ٿي.)

ساجنداس- هلو ... ڪير ٿو ڳالهائي ... موهن ڪلاٿ مل جو مئنيجر آنند ... ڇو ... مل ورڪرس سٽرائيڪ جي ڌمڪي ڏني آهي؟ ... بونس کپين؟ ڇهه مهنا ٿيا بونس ڏني، سي وري بونس؟ مل بند ڪر "لاڪ آئوٽ" ڪر (Lock out).

(اندرا غصي مان اچي ٿي.)

اندرا- (ٽيليفون کسيندي) نو لاڪ آئوٽ (No lock out) آنند ڏو پهرو اچي سمجهاءِ (ٽيليفون رکي ٿي.)

ساجنداس- نو لاڪ آئوٽ! منهنجي ڪم ۾ دست اندازي ڪرڻ واري تون ڪير؟

اندرا- مان مل جي مالڪياڻي.

ساجنداس- مالڪ مان نه تون.

اندرا- تون ٽرسٽي. دادي توکي ٽرسٽي ٺاهيو جڏهن مان ننڍي هيس. هينئر وڏي ٿي آهيان، ڪاروبار هلائڻ جي لائق ٿي آهيان.

ساجنداس- لائق هجين ها ته منهنجو وڏو ڀاءُ مونکي ٽرسٽي نه بڻائي ها.

اندرا- انڪل. دادي جي جيئري مان صغير هيس، هينئر بالغ آهيان. ڪورٽ توهانجو ٽرسٽي پڻو رد ڪري ڇڏيو.

ساجنداس- پرواهه ناهي. توهانجي شادي ته مان ڪرائيندس.

اندرا- شاديءَ جو وچن ڏئي چڪي آهيان.

ساجنداس- ڪنهن کي؟

اندرا- آنند کي.

ساجنداس- مل جي نوڪر کي؟

اندرا- مل جي مئنيجر کي.

ساجنداس- اها شادي هرگز نه ٿيندي.

لڇمڻ- ڀڳسو شيطان! ڇا مطلب؟

ڀڳمڻ- ڀڳسو شيطان نه هجي ته اسانجو سيٺ ساڄنداس سرڳواسي سيٺ موهنداس، وڏي پاءُ جي ڪپڙي جي مل، مال ملڪيت جو ٽرسٽي ٿي، حرفت سان سڀڪجهه هضم ڪرڻ جون سٽون نه سٽي.

لڇمڻ- برابر، ڀڳسو شيطان آهه. اسان ٿي سيٺ موهنداس جا جهونا، وفادار نوڪر آهيون. ساڄنداس جون سٽون سٽي رکنداسين.

ڀڳمڻ- ساڄنداس مها نيچ آهي. سيٺ موهنداس جي ڌيءُ اندرا کي ڀهو آزاري.

لڇمڻ- اندرا کي آزار کان آجو ڪنداسين.

(ٽيليفون جي گهنٽي وڄي ٿي. دادن دلجي لڳڙو ايندي ڪري پٽي ٿي. لڇمڻ ۽ ڀڳمڻ ڪلن ٿا.)

دادن- مٺا اڪاسن وارگو پيا ڪلو. اٿاريو، ساهه ٿو لڪري

(لڇمڻ ۽ ڀڳمڻ پانهن کان وٺي اٿاري کوچ تي وهارنس ٿا.)

ڀڳمڻ- ماني لوکي ڇيو ڪنهن نه اچ؟

دادن- ٽيليفون ڇيو.

ڀڳمڻ- اساجي وٽي ٽيليفون ٻڌڻ ڇو آئين؟

دادن- پاهه لڳي ٽيليفون کي.

(سيٺ ساڄنداس اچي ٿو. هٿ ۾ آفيس بئگ اٿس. لڇمڻ ڀڳمڻ وڃن ٿا.)

ساڄنداس- ٽيليفون ڀنيون ڇو پيٺي آهين؟

دادن- رات ڏيهن ٽين ٽين ڪري مٺو کائي وڃي آ. اڳوڻون تو ٽيليفون ڪيو؟

ساڄنداس- ها.

دادن- ڪاٿون؟

ساڄنداس- موهن ڪلاٿ مل مون،

دادن- وئڏي مون ڏکندي آهس، ڪري وهي پيس،

ڪڙاڄهه

رامن ماڻ- ڪارو رام جو پيارو.
ساجنداس- ٻي ڪا وڏ اٿس؟
رامن ماڻ- خاص ڪا وڏ ڪانهيس، وڏو پيارو ٻن ٻارن جو
پيءُ آهه.
ساجنداس- ڇا ڏيندو ڇا وٺندو؟
رامن ماڻ- ڏيتي ليتيءَ ۾ ڪجهه ڪونه. وٺندو الٽندو ڏيندو.
ساجنداس- ڇو ڏيندو؟
رامن ماڻ- اندرا جي سونهن تي اکين ڇڪن آهه.
ساجنداس- اندرا کي سڃاڻي؟
رامن ماڻ- چڱيءَ طرح. هڪ دفعي اندرا ڪاليج سٽيج تي
وائي، ڳايو. ساڌورام چيف گيسٽ هو. اندرا جو مٺو آواز اهڙو
وڻيس جو هڪدم سؤ روپيا روڪ انعام ڏنائينس.
ساجنداس- اندرا کي هڪدم سؤ ڏنائين. اسان کي ڇا ڏيندو؟
رامن ماڻ- پنجاهه هزار.
ساجنداس- پنجاهه هزارن مون ڇا ٿيندو؟ اڌ ته لون ڪٽنديءَ
اڌ مان. هڪ لک ڏيندو؟
رامن ماڻ- اندرا جي عشق ۾ ڏيندو.
ساجنداس- عشق جو فائدو وٺ.
رامن ماڻ- لون ڇٽو آهين، رامن ماڻ کي گهٽ سمجهو ٿي؟
ساجنداس- گهٽ! تنهنجي هاڪ هُدي ماڻيءَ جو معاملو تنهنجي
حوالي ڪيم.
رامن ماڻ- سيٺ ساڌورام کي وٺي اچان؟
ساجنداس- ڀلي وٺي اچينس پر دير نه ڪج.
رامن ماڻ- ڇاجي دير، ٻاهر موٽر ۾ ويٺو آهه.
(ساڌورام، رامن ماڻ سان گڏجي اچي ٿو.)
ساڌورام- سائين رام رام.
ساجنداس- رام رام، خوش آهيو، چڱا ڀلا.

اندرا- ضرور ايندي (وڃي ٿي.)
(ٻاهرين در تان ٻڌو وڃي ٿو.)
ساجنداس- لڇمڻ!
ٻڇمڻ- (ايندي) آيو سائين.
ساجنداس- سڏيان لڇمڻ کي ته اچي ٻڇمڻ.
ٻڇمڻ- مان سمجهو ماکي سڏ ڪيو.
ساجنداس- لڇمڻ کي موڪل.
(ٻڇمڻ وڃي ٿو لڇمڻ اچي ٿو.)
لڇمڻ- سائين حڪم.
ساجنداس- ٻاهر ڏس ڪير آهي.
لڇمڻ- رامن ماٽ، ماڻهين واري.
ساجنداس- وٺي اچيس.
رامن ماٽ- (ايندي) سيٺ هريرام.
ساجنداس- هريرام. چڱو جو وقت تي آئين.
رامن ماٽ- ڳالهه ڪريو.
ساجنداس- اندرا ۽ منهنجو جهڳڙو ٿيو آهي. شاديءَ جي ڳالهه ڪئي مانس ته انڪار ڪيائين. آنند کي شاديءَ جو وچن ڏنو اٿس. مان زوريءَ شادي ڪرائيندو ساس. ضد جو ضد ٽاٽن جا ٽاٽان.
رامن ماٽ- منهنجو حصو نه وسارج.
ساجنداس- ڀولن ٿون ٻوه مان. ڪو ٽاٽي وارو جوان هٿ ڪيو ٿي؟
رامن ماٽ- ٽاٽي وارو لڪاٽي فلم ٻوڊٻوسو.
ساجنداس- ٽالو ڇا اٿس.
رامن ماٽ- سيٺ ساڌورام.
ساجنداس- ساڌورام ته آڳو واڌورام ته ڪولهي؟
رامن ماٽ- فلم وارا ڪڏي ساڌورام ته ڪڏي واڌورام.
ساجنداس- سهڻو آهه؟

ڪولهي.

قبول آهي- پنجاهه هزار اڳواٽس پنجهتر هزار وٺڏيءَ تي.

رامن ماڻ- ڳالهه ڪري ڏسانس. ساڌورام، ڳالهه ته ٻڌ (ٻاسيوو) ساجنداس اندرا جي شادي بدلي سوا لک ٿو گهري، پنجاهه هزار اڳواٽس پنجهتر هزار وٺڏيءَ مهل.

ساڌورام- سيٺ ساجنداس سوا لک اندرا جي سونهن صدقي- في الحال وٺ ويهه هزار- "ليلا مجنون" فلم ٺاهڻ ڪري هن وقت هٿ سوڙهو آهي- باقي پئسا وٺڏيءَ مهل ڏيندس.

ساجنداس- ڪڻ قسم جهوليلعل جو.

ساڌورام- لعل سائين چٽ ڪندو جي ڦري وڃس (وڃي ٿو.)

رامن ماڻ- ڏي ويهه هزار.

ساڌورام- (ويهه هزار ڏيندي) ويهه هزار تنهنجي سونهن صدقي (وڃي ٿو.)

لڇمڻ- قربان قربان.

ڀڇمڻ- صدقي صدقي.

رامن ماڻ- توهان ٻي منهنجي سونهن صدقي؟

لڇمڻ- سونهن ڀڳوان بخشي آهي- ڪير صدقي نه ٿيندو. بابا آدم بيبي هوا تي صدقي- يوسف زليخان تي صدقي.

ڀڇمڻ- وشوامتر ميڪا تي صدقي- رام سيتا تي صدقي.

لڇمڻ- اسان توتي صدقي- دلبر، اسان سان شادي ڪندينءَ؟

رامن ماڻ- هڪ زال جا ٻه مڙس؟

لڇمڻ- دروپديءَ جا پنج پانڊو مڙس.

ڀڇمڻ- امريڪا ۾ هڪ عورت جا ڇهه مڙس.

رامن ماڻ- شادي ڪنديس پر هڪ شرط تي.

لڇمڻ- ڪهڙو شرط؟

رامن ماڻ- توهان ٻنهي مان جيڪو دادن دلجيءَ جي تولهه گهٽائيندو تنهن سان شادي ڪنديس.

لڇمڻ- ٻئي گڏجي تولهه گهٽايونس ته ٻنهي سان؟

ڪولهه

ساڌورام- ايترو ٻڌان ته خوش ٿي خوش.

گيت- (پاسيرو) خوشيءَ جو خزانو سيني وٽ لڪو
ايترو آهه ٻڌان ايتري ملڪ مٿو.

(ٽيليفون جي گهنٽي وڄي ٿي- دادن دلبي لڪڙو اٿندي ڪري پئي ٿي- ساڄنداس ۽ رامن ماما انٽرنس ٿا.)

ساڌورام- هيءَ ماڻي ڪير آهه؟

رامن ماما- سيٺياڻي.

ساڌورام- سيٺياڻي هرڀوام.

دادن- هرڀوام، ڪير آهه؟

رامن ماما- امي، سيٺ ساڌورام کي ڪونه سڃاڻين؟

دادن- اڙي ها، سيٺ واڌورام فلمن واري جو پٽ- ڇو آيو آهه.

رامن ماما- اندرا سان شادي ڪندو.

دادن- اندرا کي جلد اڪلايو- ڏيءَ ڏه گهڻا سال ڪنواري ويٺي هوندي.

ساڌورام- امي، اڄ ئي شادي ڪرايوس ته مان تيار آهيان.

دادن- پالپڙ ڪون موريٽ (مهورت) ڪڍايو ٿي؟

رامن ماما- پانيڙ ڇا ڪندو- سيٺ ساڌورام شاديءَ جو ڏينهن، تاريخ، وقت پنهنجي پسنديءَ موجب ٻڌاءِ.

ساڌورام- (ڪوٽ جي کيسي مان انگيجمينٽ ڊائري (Engagement diary) ڪڍي پڙهندي) پهرين ڊسمبر کون ڏهين ڊسمبر تائين ليلا مجنون فلم جي شوٽنگ، يارهين ٻارهين پاپي ۽ امان جو سراڌ، تيرهين تاريخ شاديءَ جو بندوبست ڪريو.

گيت- (پاسيرو) تاريخ تيرهين ترڪٽي وڏا ٽيڏا رنگ،
پلي والڪو پوڪٽي پوندو پاري پيڪ.

رامن ماما- سيٺ ساڄنداس، تيرهين ڊسمبر آرتوار راس جو ڏهين ٻجي اندرا جي سيٺ ساڌورام سان شادي قبول ٿي.

ساڄنداس- پهرين ڳالهه ٻڌ (پاسيرو) سوا لک ڏي ته شادي

ڪرائي.

جهڙو سهڻو، چالاڪ، قد بت تو جهڙو.
اِندرا- هولي ڇا ڪندو؟
آنند- منهنجي سمجهه ۾ نه آيو.
ساوتري- وڃو اچو ته ڪن ۾ سمجهايانو (ڪن ۾ سمجهائي
ٿي- ٺهڪ ڏئي کلن ٿا.)
اِندرا- ساوتري مهرباني. هوليءَ جو سانگ ٿيندو.
آنند- شاديءَ جو شغل وانگ ٿيندو.
(کلن ٿا- دادن ٿولهه گهٽائي مڊم والگر هٽٽ، فراڪ، پلٽٽ
فارم شو پائي اچي ٿي.)
دادن- کلو ڇا ٿي ٿا I like hear
اِندرا- (عجب مان) دادي دادن! انگريزي ٻڌس، انگريزي
ٻولي! دادي هاڻي ته مڊم ٿي لڳين- ٿولهه ڪاڏي وئي.
دادن- You mean fat? fat go to hell (کلن ٿا)
اِندرا- دادي، ڪهڙي ڊاڪٽر جو علاج ڪيو؟
دادن- Three doctors
اِندرا- Which three doctors?
(رامن ماڻ، لڇمڻ ۽ ڀڇمڻ اچن ٿا.)
رامن ماڻ- ڊاڪٽر رامن ماڻ.
لڇمڻ- ڊاڪٽر لڇمڻ.
ڀڇمڻ- ڊاڪٽر ڀڇمڻ.
اِندرا- علاج ڪيئن ڏنيو؟
رامن ماڻ- مون- لڇمڻ ۽ ڀڇمڻ کي ٽاڪيد ڪيم ته- داديءَ
کي ٻه ٽي ڏينهن بک ڪڍايو، پانهن کان وٺي گهر کان ٻاهر گهمايو.
اِندرا- انگريزي ڪيئن سيکاريس؟
رامن ماڻ- ٽوري گهڻي اڳڀٽي ايندي هيس- ماسترياڻي رکي
ڏني سونس.
اِندرا- اَمي واڌايون.

رامن ماءُ- ٺهي سان.

لڇمڻ- تولھ ڪيئن گھٽايو اٿس؟

رامن ماءُ- ٻه ٽي ڏينهن ٻڪ ڪيا هوس، گھر کون ٻاهر اُٿين گھمايوس جيئن مان ٿي گھمان (ناز نخري سان چيلھ لوڏيندي وڃي ٿي.)

لڇمڻ- اِڪ، لهي ٿي اوڏ رامن ماءُ جي چيلھ جي.

ٻڇمڻ- رات رهي ڏس راڻي ڪٿ ٿي چڙهي ٻيلھ ٿي.

(وڃن ٿا- سڀئي لي ٻهم مست اوله.)

... ...

(اِندرا، آنند جي اِنتظار ۾ گھڙي گھڙي در ڏانهن پيئي نهاري.)

اِندرا- (پنهنجي منهن) آنند اڃان ڪونه آيو (ٻاهرين در تان نزد وڃي ٿو.) شايد اچي ويو (در کولي ٿي ته- آنند بدران سندس ڀيڻ ساوتري اچي ٿي.) ساوتري گھڻن ڏينهن کانپوءِ آئي آهين.

ساوتري- ها ڪريان، بي- اي- امتحان جي تياريءَ ڪري وقت ئي ڪونه مليو.

اِندرا- آنند، اچڻ ۾ دير ڇو ڪيو؟

آنند- تنهنجي instructions موجب مل ورڪرس کي بونس ڏيڻ ۾ دير ٿي ويئي- ڪاليج ٻاهران ساوتري گڏجي ويئي- موٽر ۾ چاڙهي وٺي آيو مانس- تون پنهنجي ڪر خبر.

اِندرا- خبر خير جي- ڪالھ- اَڪل ساجنداس زبردستي منهنجي شادي سيٺ ساڌورام فلم پروڊيوسر سان تو ڪرائي- شادي ايندڙ آرتوار، تيرهين ڊسمبر، رات جو ڏهين بجي ٿيندي- مان ته گھبرائجي ويئي هان.

ساوتري- گھبرائڻ جي ڪانهي ڳالھ ڪالهي- شادي برباد ڪرڻ لاءِ هڪ تجويز سوچي اٿم.

اِندرا- ڪهڙي تجويز؟

ساوتري- منهنجي ٻيڏي پاءِ موليءَ کي ته سڃاڻين- مولي تو

ڪرُله

(موٽي ڪنوار اٿي اچي ٿو. دادن هٿ کان وٺي ساڌورام جي پرسان وڪيل صمداڻيءَ تي ويهاريس ٿي.)

گوپال- (سيٺ کي هٿ ۾ چانور ڏيندي، اوم گڻي شاهه نمہ، برهما وشنو، مهيش نمہ، نمون نمون. چانور گهوٽ ڪنوار تي ڦٽا ڪريو. شڀ لگن ڪلياڻم، دکشڻا ٿالهيءَ ۾ وجهو (ساڄنداس ۽ ماڌورام ٿالهيءَ ۾ ٻه ڪيون وجهن ٿا. مهراج گهوٽ ڪنوار ۽ ٻين کي ٽلڪ ڏيئي ناريل ڀڃي پتاشن سان ورهائي ٿو. گهوٽ ڪنوار جو پلي پلؤ ٻڌي اگني ديوتا جي چوڌاري چار ڦيرا پائين ٿو. چوٿين ڦيري تي موتيءَ جي مٿي تي مڪ، وهي ٿي. مڪ، کي هڪليندي ساڙهي مٿي تان لهندي زنالي وڳ مٿي تان ڪري پئي ٿي.)

ماڌورام- اڙي هي ڇا!

ساڌورام- چوريءَ مون چورو.

دادن- توجو مٿو ٿو ڙهو.

ساڌورام- (ساڄنداس کي ڳچيءَ کان وٺي ٿو لشو هٽندي) بدمعاش، ڪتا. ڪمينا، وٺ هزار اڊوانس وٺي چوريءَ بدرون چوري سان شادي.

ساڄنداس- اڙي ٻچايو ٻچايو!

(چوڌري چوڻداس، پوليس انسپيڪٽر، سيٽي وڄائيندو ٻن سپاهين سان گڏ اچي ٿو.)

چوڻداس- پڪڙيو هنن بدمعاشن کي. هٿ ڪڙي هڻو. مس مايا ديوي فلم ستار جا خولي آهن.

(سپاهي ساڌورام ۽ ماڌورام کي هٿ ڪڙيون هڻي ٻانهن کان پڪڙن ٿا.)

چوڌري- ٽاٽي وٺي هلو.

Quick March! Left right left (وڃن ٿا.)

دادن- خونيءَ سان آيلا جي شادي!

ڪولهه

آنند- (ٻاهران ٻولندي) امي واڌايون.
دادن- پٽ آنند، گرو توکي ڀيڻ جون واڌايون ڏيندو.
ساوتري- امي واڌايون.
دادن- ساوتري، ٻڌي شل سدائين خوش هجين.
لڇمڻ- امي چاڪ ڪيوسو لڳن- اسانجو عرض اگهاءِ.
دادن- حڪم ڪريو.
لڇمڻ- ٻڌي اندرا کي ساڌورام سان شادي ڪرڻ کان ٻڌاءِ- شاهوڪار ٿيو ته ڇا ٿيو، اندرا کان وڌ سال وڏو، ٻاهوڙو، ان پٽن جو پيءُ، ڪارو جهڙو ڪوئلو- ڀيڻجي ڏيءِ هجڻي ته شادي ڪرائيندس؟
دادن- ساڌورام کي ٻاهر ڏيان (اندرا ۽ آنند کي ٻاڪر پائيندي) اندرا منهنجي ڏيءِ آنند منهنجو پٽ.
آنند- (دادان کي ڀرپان ٻولندي) امي، پٽ جو چيو مڃيندو؟
دادن- هڪ ڪون لک دفعا مڃيندس.
آنند- ساوتريءَ، ساڌورام جي شاديءَ کي ڇرچي سان اڏائڻ جي تجويز سوچي آهي.
دادن- ڪهڙي تجويز؟
آنند- اندر هلو ته سمجهايانو.
(وڃن ٿا. سٽيج تي پنج منٽ اونده- اونده ۾ لڇمڻ ۽ ٻڌمڻ شاديءَ جو منصوبو ٺاهن ٿا.)

... ...

گهر ٻاهران ٻئنڊ باجي جي وڄڻ جو آواز اچي ٿو- ساڌورام گهوٽ ٺهي ٻاهر گهوڙيءَ تي چڙهي اچي ٿو- ساجنداس سهڪندو اچي ٿو.)
ساجنداس- سيٺ ساڌورام جي ڄڃ اچي وئي- اڙي ڪاڏي ويو؟ دادن، لڇمڻ، ٻڌمڻ، رامن ماڻ، پانيرڻ!
'ٻاهر وڃي، ساڌورام ۽ ساجنداس ساڳي ماڌورام منيجر کي آڻي، شاديءَ جي منصوبي ۾ رکيل صندليءَ تي وهارن ٿا.)
گوپال مهراج- ڪنوار کي آڻيو.

ڪنوار.

رامن ماڻ - اُمي معافي ڏيو نہ ٻڌايانو.

دادن- ڀلي ٻڌاءِ.

رامن ماڻ- شرط اِهو وٺم نہ هڏن ٻنهي مون جيڪو اُوهانجي ڌولهہ گهٽائيندو تنهن سان شادي ڪندس.

دادن- منهنجي ڌولهہ تہ ٻنهي گهٽائي- ٻنهين سان شادي ڪيئن ڪندينءَ.

مهراج- ڇهہ مهنا لڇمڻ سان ڇهہ مهنا ٻڇمڻ سان.

دادن- ويچاري رامن ماڻ شرابي مڙس جو سهاڳ، ڪونہ ماڻيون- ستو شراب پي ماريندو هوس- ستي شراب جهرو جلائي ڇڏيس- آخر مري ويو- توهان ماريندوس نہ ڪونہ؟

لڇمڻ- پيار جي مار ڏيندا سواس.

ٻڇمڻ- پادر ۾ پاڻي پيئندا سونس.

لڇمڻ- هندون ۾ لوڏيندا سونس.

ٻڇمڻ- ڪيچ ۾ ڪٽي گهمائيندا سواس (ڪل).

دادن- (ساجنداس کي) لون ۽ ڪيچ ۾ ڪٽي گهمائيندو هئين؟

ساجنداس- پيج مٺي ڇپ کي ڪيچ ۾ ڪٽان نہ پوڻ پر ڪران (ڪل)

دادن- مهراج، ٻڌين ڀلي ڀلؤ ... هاڻي نہ خوش ٿيو؟

(لڇمڻ ۽ ٻڇمڻ خوشيءَ ۾ راڳ ڳائن ٿا، پيا نچيان وائن ٿا.)

راڳ

لڇمڻ- خوشي ٿي آهي اُپار، گهوٽ ٿي آندي مان سهڻي ڪنوار.

ٻڇمڻ- اُلهہ ٻڌي هڪوار، سهڻي ستي مومل جا ٻئي پتار.

رامن ماڻ- چوڙا گهڙاني ڏي ڪنگڻ گهراني ڏي.

دادن- oh yes oh yes

رامن ماڻ- ڪوڙا ڪنگڻ ڪو نہ پائيندس.

دادن- no no no no

رامن ماڻ- سون سچي جا زيور پائيندس.

لڇمڻ- وٺ زيور دلدار (پيچيءَ ۾ هار پائيس ٿو.)

ڪولهہ

ساجنداس- مونکي ڪهڙي خبر ته ڳولي آهه. رامن ماڻ ڦاسايو.

رامن ماڻ- مان ڦاسايو. ڇيه ڪين ته اندرا جي زيودسعيءَ شادي ڪرائيندس، ڪو لکاپتي گهوٽ وٺي ڏي جيڪو پيسا ڏئي.

دادن- پيسي جي لالچ تي ڀاڻيءَ کي وڪيءَ (ٻولبو ڏيندي) لک، جي لعنت اٿي.

مهراج- شيم شيم (Shame Shame) اڳواٽ خبر هجي ها ته ويندي پڙهڻ ڪو نه اچان ها (اندرا کي هٿ جوڙيندي) ديوي مونکي معاف ڪج.

اندرا- توهان تي ڪوئي دوش ڪونهي.

مهراج- سيٺ پاپ جو پراشچت ڪرڻو پوندءِ. معافي وٺيس.

ساجنداس- (اندرا کي پيرين پوندي) ڌيڙي مونکي معاف ڪر.

اندرا- (ساجنداس کي اٿاريندي) دادا توهان منهنجي پيءُ سمان آهيو.

دادن- گذريءَ کي وساريو. نخت، بخت، گلن جا هار کڻي اچو (هار ولي ساجنداس کي ڏيندي) وجهين هار (اندرا ۽ آنند جي ڳچيءَ ۾ هار وجهي ٿي.) مهراج پڙهڻ لڳي ٿو.

نخت- امي، ٿورو ترسو.

دادن- ڇو؟

نخت- منهنجو ۽ بخت جو به پلي پلؤ پڌايو.

دادن- تون بخت سان شادي ڪندين؟

نخت- اسان سان شادي ڪرڻ واري ساموهون بيٺي آهه.

دادن- ڪير؟

نخت- رامن ماڻ.

دادن- رامن ماڻ واڌايون. لکي لکي شاديءَ جو ٻول ٻوليو.

رامن ماڻ- شاديءَ لاءِ منهن ميڙ ڪمائون. هڪ شرط تي شادي ڪرڻ ٻاسيم.

دادن- ڪهڙو شرط؟

اُن هوندي به....

صبوح جو اُن گهڙيءَ بعد، پيو ڪافي تڪليف محسوس ڪري رهيو هو.

هو اڃان پريشان نه هوَ اُن ڏينهن کان ئي هئو، جنهن ڏينهن پٽس، سندس مرضيءَ جي خلاف، پاسي واري ڪالونيءَ جي ڪنهن ڇوڪريءَ سان شادي ڪري سندس در تي آيو هئو. ۽ انهن هن خود ئي، پنهنجي پٽ لاءِ گهر جا دروازا هميشه لاءِ بند ڪري ڇڏيا هئا. انهن ڪان، پيا اُن ڏينهن کان پوءِ، اوڙي پاڙي يا مٽن مائٽن جي وچ جيڪا سس پس ٿيڻ لڳي هئي- پيو اُن جو ڪو ٺوس جواب ڪنهن کي نه ڏئي سگهيو هئو. ۽ اهڙي جواب نه ڏئي سگهڻ جي مجبوري، کيس اَندر ئي اَندر ٺوڙي رهي هئي. جڏهن به ڪو پاڙي وارو، يا ڪو مٽ- مائٽ کيس اَچي ٻڌائيندو هئو ته فلاڻو يا فلاڻو توهان بابت گهٽ وڌ ڳالهائي رهيو هئو، انهن غصي سان گڏ کيس تڪليف به محسوس ٿيڻ لڳندي هئي

پر اَج اهڙي ڪا ڳالهه ڪان هئي. اَج نه هوُ صرف ان لاءِ تڪليف محسوس ڪري رهيو هئو، جو صبوح ساڻ، سدان- پاڻي ڪرڻ بعد، جڏهن نيم اَاوسار هوُ مندر ڏانهن وڃي رهيو هئو- ته واٽ تي هن ڏٺو، ته سندس پٽ، پنهنجي جوءِ سان گڏ ٽانگي ۾ ويهي سامهون واري رستي کان اَچي رهيو هئو. ۽ هڪ ننڍڙو ٻار، پنهنجي ڪنهن گڏي جيان، انهيءَ جي گود ۾ هئو.

هو اُن ٻنهي جڻن پيءَ کي سامهون ايندو ڏسي ورتو هئو. پر پٽس جاڻي واڻي منهن ڦيري ڪڍي پاسي ڪيو هئو.

پيو انهن غصي وچان لعل ٿي ويو. پر پوءِ خود پيءُ به پٽ جي ان رخيءَ جي جواب ۾، جهڙي سان ٺهڙو وارو ورتاءُ ڪندي،

ٻڌمڻ- (ڏاڍي ڏکو ڏيندي) ڪر سنو سيڱار
ٻيا- واهه واهه.
لڌمڻ- منهنجي ڳلي جا هار
ٻيا- واهه واهه.
ٻڌمڻ- منهنجي مٿل منار
ٻيا- واهه واهه.
لڌمڻ ۽ ٻڌمڻ- گهوٽ ٿي آندي آسان سهڻي ڪنوار.
(پردو ڪري ٿو- سماپت)

نظم

جهڙو ماڻهو تهڙو ناڻو، هر ڪو پنهنجي اڳهه- اڳهاڻو
جيڪو ماڻهو ڪين وڪاڻو، سو ٿي ماڻهو موليه داڻو.

(١) ڪنهنجي ٿي هٽ ذات وڪامي، ڪنهنجي ٿي هٽ ڏات وڪامي
ڪنهنجي ٿي هٽ ٻات وڪامي، ڪنهنجي ٿي هٽ رات وڪامي
هيڏي وڪري جو نه وڪاڻو، تنهنکي مليو جسهل ۽ ناڻو
جهڙو ماڻهو تهڙو ناڻو

(٢) ڪنهنجو ٿو هٽ رس وڪامي، ڪنهنجو ٿو هٽ سٽ وڪامي
ڪنهنجي ٿي هٽ پت وڪامي، ڪنهنجي ٿي هٽ مت وڪامي
ڪيڏا ڪلنڪيدار وڪاڻا، ڏسندي ڏسندي جاڻو سڃاڻو
جهڙو ماڻهو تهڙو ناڻو.

ابراهيم منشي

ڪولبه

ڏسندئي، پيءُ جو ڌيان وري پنهنجي پٽ ڏانهن هليو آيو، ته
هڪ وقت هئو، جڏهن هو خود به پنهنجي پٽ جي آڱر پڪڙي،
کيس اسڪول تائين ڇڏائڻ ويندو هئو ۽ پوءِ هر روز شام جو
هو اسڪول جي ٻاهران وڃي بيهي رهندو هئو، ته جيئن موڪل
ٿيندئي هو پنهنجي پٽ کي سلامتيءَ سان واپس گهر وٺي اچي.

اهو سڀ سوچيندي سوچيندي پيءُ جو من ڀرجي آيو. کيس
لڳو، ته وقت جي ڪهاڙيءَ ڪيئن نه پنهنجو زوردار وار ڪري،
پيءُ-پٽ کي اَلڳ، ڪري ڇڏيو هئو. اَڄ اُن ئي پٽ، پيءُ کي
ڏسندئي ڪنڌ ڦيري ڇڏيو هئو، جنهن جي آڱر پڪڙي، پيءُ
کيس حياتيءَ جا صحيح رستا ڏيکاريا هئا.

00

مندر ۾ به اڄ پيءُ جو من نه پئي لڳو. کيس لڳو ته سڄي
آرتيءَ وقت هو صرف پوڄاريءَ جا لفظ دهرائيندو رهيو. اُنهن مان
هن اڄ پنهنجو ڪو ارٿ نه ڪڍيو. هونئن اڪثر اِئين ٿيندو آهي،
ته آرتي هلندي هلندي، هو آرتيءَ جي هر سٽ مان ڪو موزون
مطلب ڪڍندو آهي ۽ پوءِ اُهو اَرٿ، گهر اَچي، پنهنجي زال کي
چڱيءَ طرح سمجهائيندو آهي.

پر اَڄ پيءُ جو اُن ڳالهه ڏانهن من ئي نه پئي لڳو. کيس ياد
اچڻ لڳو ته ڪيئن نه پنهنجي پٽ کي پاڙهي ڪري، هن کيس
نوڪري ڪرڻ لائق بڻايو ۽ پوءِ ڪيئن نه پٽ کي نوڪري ڏيارڻ
لاءِ، هن کي پنهنجي پراڻي دوست جو احسان کڻڻو پيو. ۽ اَڄ پيءُ
جي انهن ڪوشش ۽ ڪشالن جو بدلو پٽ اِهو ڏنو، جو کيس
ڏسندئي منهن ڪٽي ٻئي پاسي ڪيائين.

00

هونئن، پنهنجي پٽ مان من کٽو نه سندس، اُن ڏينهن ئي
ٿي ويو هئو، جنهن ڏينهن پيءُ کيس اِهو ٻڌايو هئو ته سڄي
پاڙي ۾ اِهو اُفواهه ڦهليل آهي ته منهنجو پٽ، پاسي واري

اُن گٽي ڪنڌ هيٺ ڪيو، جڻ هن نه ٻڌي ماڻ ڪنهن کي ڏٺو ئي ڪونه هئو.

ڇپن ئي ڇپن ۾ ٻيو جيڪي منتر اچاريندو پئي آيو، اهي جڻ ڪجهه دير لاءِ ٻند ٿي ويا. دل ئي دل ۾، ٻٽ جي ان حرڪت لاءِ، ٻيو کيس گاريون ڏيڻ لڳو. کيس لڳو، سندس مٿو ڦوڙو ٿي پيو هئو. ٻئي سان اڪثر اُئين ٿيندو رهندو آهي، جڏهن به ڪو ڪم سندس موضوع جي خلاف ٿيندو آهي، ته اُن تي کيس غصو اچي ويندو آهي. اُئين ٻئي جو ٻلڊ پريشر ڪافي وڌي ويندو آهي. ٻهراڻ ته لفظن دواران ٻيو پنهنجو غصو ڪڍي وٺندو هئو. پر هڪ ڏينهن، ڪنهن ڳالهه تي هو اِترو ته غصو ڪري ويٺو، جو هو ٻهه آپي کان ٻاهر نڪري ويو هئو. ۽ اُئين ڪندي کيس دل جي تڪليف ٿي پيئي هئي. تڏهن کان، ڊاڪٽرن جي صلاح مڃي، هو غصي کي پي ويندو آهي. هاڻي هو پنهنجي ڪاوڙ کي لفظن دواران ظاهر ٿيڻ نه ڏيندو آهي. پر ٻئي ڪـي ڪيئين ڀيرا اُئين محسوس ٿيو آهي ته اُئين ڪرڻ سان به ڪو خاص فرق ڪونه پيو آهي. لفظن معرفت ڪاوڙ کي ٻاهر نه ڪڍڻ ڪارڻ، وقت ٻوقت غصي کي پي وڃڻ ڪري- سندس سڄو سرير ڪنبڻ لڳندو آهي. تڏهن کان ٻئي جي من ۾ هڪ ڊپ ويهجي ويو آهي. ته ڪٿي اُئين نه ٿئي، ته غصي کي اُئين دٻائيندي دٻائيندي، ڪنهن ڏينهن کيس اَڌرنگ ٿي پوي.

اُنهن مٿين ڳالهين کي ذهن ۾ رکي، ٻئي پنهنجو ڌيان ٻئي ڪنهن پاسي لڳائڻ چاهيو. هن، ٻنا ڪنهن مقصد جي، رستي جي ساڄي کابي نهارڻ شروع ڪيو. رستي جي هڪ پاسي کـان ڪي ٻور- ٻڳا وڃي رهيا هئا. ٻئي پاسي کـان، ڪلهن ۾ ٿيلها لٽڪايو، ڪي اسڪولي ٻار اسڪول ڏانهن وڃي رهيا هئا. اُنهن ٻارن ۾ وچ تي ٻئي ڏٺو، ته هڪ ٻيءَ پنهنجي ٻار جي آڱر پڪڙي، شايد کيس اسڪول ڇڏائڻ لاءِ وڃي رهيو هئو. اُن ماڻهوءَ کي

جي ڳالهه ٻڌائي. نه ٻئي کي اهو واجب نه لڳو، نه پٽ جي آمهون سامهون ويهي، ساڻس ان باري ۾ کلي طرح ڳالهه ٻولهه ڪري.

نيٺ، هڪ ڏينهن شام جو موقعو ڀانئي، هن پٽ کي پاڻ وٽ سڏ ڪيو. جڏهن پٽس سندس ويجهو آيو، ته بنا ڪنهن ڀومڪا جي، هن پٽ کان سوال پڇيو. "آ .... ٻڌو اٿم ته اڄ ڪالهه تون ڪنهن ڇوڪريءَ جي عشق وغيره جي چڪر ۾ آهين؟"

پٽ کي، پنهنجي پيءُ وٽان، اهڙي ڪنهن سڌي سوال جي بہ اميد ڪانه هئي. ان ڪري اول ته هن انڪاري جواب ڏيڻ چاهيو. پر وري پيءَ ڪن ۾ کيس لڳو، گهر وارن کي جڏهن خبر پئجي ئي ويئي آهي، ته پوءِ هرو ڀرو ڪنهن سچائيءَ کي ڪوڙي پردي سان ڇو ڍڪجي؟

ان ڪري، پيءُ جي سوال جو جواب ڏيندي، نمرتا وچان هن چيو. "ها .... توهان جيڪي ٻڌو آهي. سو صحيح آهي .... پر واري ڪالونيءَ ۾ هڪ ڇوڪري آهي .... منهنجي نگاهه ۾ نيڪ آهي .... اسانجا ويچار بہ ڪافي هڪجهڙا آهن .... ۽ مان سمجهان ٿو ته جي ويچارن ۾ هڪجهڙائي هجي تہ، زندگيءَ ۾ اڳتي هلي، ڪنهن بہ تڪليف جي گنجائش گهٽ رهندي آهي ....!"

پٽ جو اهو منطق، پيءُ کي ڪٿي بہ غلط ڪونہ لڳو. پـــر پٽ جي سامهون پنهنجي ڳالهه ظاهر ڪرڻ کان بہ هو پاڻ کي روڪي نہ پئي سگهيو. ان ڪري چيائين. "نيڪ آهي .... نظريو تنهنجو بہ غلط ڪونهي .... ويچار منهنجا بہ ساڳيائي آهن ... پر .... پر تو کي، نہ خبر آهي نہ پنهنجي پراڻي دوست چاولا سان، مان تنهنجي مٽي مائٽيءَ لاءِ واعدو ڪري چڪو آهيان .... بس، رڳو پڪ ٿيڻ باقي آهي .... اهڙي حالت ۾، تون ئي سوچ، تہ هنجي سامهون مونکي ڪيڏو نہ نيچو ....!"

پيءُ اڃا پنهنجو جملو پورو ڪري ئي ڪري، ان کان اڳ ئي پٽ ڳالهائڻ شروع ڪيو. "اهو تہ ٺيڪ آهي ... توهان جي واعدي

ڪالونيءَ جي ڪنهن ڇوڪريءَ جي عشق-ٻشق جي چڪر ۾ ڦاسي پيو آهي.

غصي کان وڌيڪ، ٻڍي کي تڏهن ان ڳالهه تي عجب لڳو هئو ته اهو سڀ ٿيو ڪيئن؟ ... سندس پٽ ۾ اهو ڦيرو ڪيئن اچي ويو؟ ... هن گهر ۾ ته ڪوئي به اهڙن سنسڪارن ۾ ڪونه پليو آهي ... پنهنجي سڄي عمر ۾ هن ته ڪڏهن ڪنهن سان عشق وغيره ڪونه ڪيو هئو ... پوءِ ... اهڙيءَ حالت ۾ هن ڇوري کي ڪٿان جي هوا لڳي وئي؟

ٻڍيءَ جي اها ڳالهه ٻڌڻ کانپوءِ، ڪجهه دير لاءِ ته ٻڍو نٻيءَ ۾ پئجي ويو. اڄ جي زماني کي ڏسي، ڇوڪري جو اهڙو قدم کڻڻ، هروڀرو ڪا اڻٿين ڳالهه ڪانه هئي .... پر ٻڍي کي اهو سڀ ان ڪري اٽ-وٽندڙ پئي لڳو، جو سندس پنهنجي اُن دوست سان ڪيل واعدو ڪوڙو ثابت ٿي رهيو هئو- جنهن دوست جي مدد سان، هن پنهنجي پٽ کي نوڪري وٺرائي ڏني هئي.

ٿيو ڇا هئو، جو ڇوڪري جي نوڪري لڳڻ بعد، ٻڍي جو اهو دوست، سندس پٽ لاءِ ڪنهن نياڻيءَ جي مڱڻي ماڱڻيءَ جي ڳالهه کڻي آيو هئو. ٻڍي، بنا ڪنهن آناڪانيءَ جي پنهنجي دوست جي اڳ کي عزت ڏني هئي ... ٻڍي ڪو هروڀرو ان ڪري انهن ڪونه ڪيو هئو- جو ڪيس پنهنجي اُن پراڻي سنگتيءَ جي احسان جو بدلو چڪائڻو هئو- بلڪ سندس دوست، جنهن گهر جي نياڻيءَ لاءِ اڳ کڻي آيو هئو- اها نياڻي خواهه سندس ڪٽنب، ٻڍي کي بيحد پسند هئا.

.... ۽ اُنهن ئي ڏينهن ٻڍي، گهر وارن کي مڱڻي ماڱڻيءَ جي سڄي ڳالهه ٻڌائي ڇڏي هئي، ته جيئن پٽس کي به لڳي، ته سندس گهر وارا سندس مڱڻي ماڱڻيءَ جي ڪم ۾ سرگرم ٿيڻ لڳا آهن.

00

پر هاڻي جڏهن ٻڍيءَ پنهنجي مڙس کي، پٽس جي عشق-ٻشق

اهڙو تيز ٿي ويندو آهي، جو پاڙي جون ڪيئي اکيون سندن گهر جي در-درين مان ليئا پائڻ لڳنديون آهن ... پر وري پيءُ جو بلڊ پريشر ايترو ته وڌي ويندو آهي، جو ڊاڪٽر کي گهرائڻ جي نوبت اچي ويندي آهي.

ان ڪري پٽ، اهڙي حالت کان پاسو ڪرڻ واجب ڄاتو.

oo

اُن کان پوءِ ڪجهه به خاص ڪونه ٿيو. پيءُ- پٽ- ٻئي- اجنبين جيان، هڪ ئي گهر ۾ رهيا پيا هئا. ڪڏهن ڪا خاص ڳالهه هوندي هئي ته هڪ ٻئي سان ڳالهائيندا هئا. نه ته ٻئي هڪ ٻئي کان پري پري رهڻ جي ڪوشش ڪندا هئا.

oo

... ۽ پوءِ ... اُن ڏينهن ته پيءُ بيحد ناراض ٿيو، جنهن ڏينهن جوٽس کيس ٻڌايو ته اندران ئي اندران خبر پيئي آهي ته- پنهنجو پٽ، اڄ، شام جو، ڪنهن مندر ۾، پري واري ڪالونيءَ جي اُن ڇوڪريءَ سان، شادي ڪرڻ وارو آهي، جنهن سان گذريل ڪجهه ڏينهن کان سندس عشق- پيچ پئي هليو.

حالانڪ پيءُ اُن ڏينهن بيحد ناراض ٿيو هئو، پر هن پنهنجي اُها ناراضگي يا غصو، پٽ ڪنهن جي سامهون ظاهر ٿيڻ نه ڏنو. هونئن، ٻي ڪا خاص ڳالهه ڪانه هئي- پر پيءُ کي ڏک ان ڳالهه جو پئي ٿيو- جو ڄڻ سندس پنهنجي ئي پٽ جي آڏو شڪست پئي ٿي.

نيٺ، ڪافي سوچ ويچار بعد، هڪ ڪٺور فيصلو ڪري، هن گهر وارن کي حڪم ڏنو- ته اڄ کانپوءِ پنهنجي پٽ جو هن گهر سان ڪوبه سمبنڌ نه رهندو- ۽ نه ئي گهر جو ڪوبه ڀاتي، کيس هن گهر ۾ قدم ئي رکڻ ڏيندو. ايتري قدر جو اڄ کان پوءِ، ڪير ساڻس ڳالهائيندو به ڪونه.

oo

ڪي عزت ڏيڻ لاءِ، مان خود ئي وڃي چاولا انڪل کان معافي وٺي ايندس...!"

پٽ جي ان جواب مان پيءُ کي لڳو، ته وڌندڙ عمر سان گڏوگڏ، هن هاڻي حاضر جوابيءَ ۾ به خاصو قدم وڌي رهيو هو. پر پيءُ کي پنهنجي عمر جي آزمودي، چست جملن جي سامهون هار مڃڻ نه سيکاريو هو. ان ڪري پٽ جي ان جواب جي سامهون هار مڃڻ جي بجاءِ، هن سندس اڳيان پيو دليل رکيو. "پر اسين اهڙي نوبت اچڻ ئي ڇو ڏيون، جو اسان مان ڪنهن کي به، ڪنهن ٻئي کان معافي وٺڻي پوي ...!"

پنهنجي نمرتا کي برقرار رکندي، هُن وري جواب ڏنو: "آ... توهانجو يا منهنجو ڪنهن سان ڪيل واعدو، اسان ٻنهي جي وچ ۾ متڀيد جو ڪارڻ بڻجي. مان سمجهان ٿو. اهو توهانکي به پسند نه هوندو ... !"

پيءُ کي ائين لڳو، ته هُن شايد کيس منطقي سطح تي شڪست ڏيڻ ٿو چاهي. ان ڪري هڪ پيءُ جو رتبو قائم رکندي، هاڻي کيس، ٿورو سختيءَ کان ڪم وٺڻ واجب لڳو. ٿوري شوخيءَ وچان نهاريندي هن پٽ کي چيو. "ڪجهه ڳالهيون اهڙيون ٿينديون آهن، جن ۾ ٻارڻ کان وڏن جي سامهون پوڻ ٺيڪ نه ٿيندو آهي ... ان ڪري هن معاملي ۾ توکي ڪرڻو اهو ئي پوندو. جيڪو مان چاهيندس."

اهڙي شوخيءَ وچان ته نه. پر اُن کان ڪجهه گهٽ ترشيءَ وچان پٽ چيو. "ائين ڪرڻ سان، موکي اُن ڇوڪريءَ جي نگاهن ۾ ڪوڙو پوندو. جنهن سان مان شاديءَ جو واعدو ڪري چڪو آهيان ... !"

ايترو چئي پٽ ڪمري کان ٻاهر نڪري ويو. کيس خبر هئي، ته اُتي وڌيڪ ترسڻ سان، سندس پيءُ اڃا به ڀڙڪي اٿندو. ۽ کيس ڄاڻ هئي، ته پيءُ جي غصي جو عالم ڪڏهن نه

۽ پوءِ، جڻ ڪنهن فيصلي تي پهچڻ جي انداز ۾، جلدي جلدي ڊگها ڊگها قدم پٽيندا هو ٻئي، اُن گهر جي پاڇي کان اوجهل ٿي ويا.

اُن بعد ڪجهه به خاص ڪو نه ٿيو ... ٿيو نه بس ايترو ئي. ۽ پيءُ پنهنجي ٻچيءَ جي ويجهو آيو، بيحد نرم آواز ۾ چيو. "هنن ويچارن کي اندر نه اچڻ ڏيو ها!"

ان تي، بنا ڪن لفظن جي استعمال جي، ڌيءَ غصي ۾ ڀريل ڳاڙهين اکين سان پنهنجي پيءُ ڏانهن ائين نه نهاريو. جو هوءَ سهمجي ٻئي ڪمري ۾ هلي وئي.

00

پيءُ جو پٽ هاڻي پنهنجن ساهرن ۾ وڃي رهڻ لڳو هئو. پيءُ جي حڪم انوسار، هن وري ڪڏهن پنهنجي گهر جو دروازو نه کڙڪايو. ائين، ڪڏهن ڪڏهن، شايد پيءُ کي ڏسڻ خاطر، يا وري شايد گهر جي ٻين ڀاتين کي ڏسڻ خاطر. هو زال سان گڏ پنهنجي ڪالونيءَ مان لنگهندو هئو ... گهر وارا انهن دريءَ جي پردي کي ٿورو هٽائي، ڪين لڪي لڪي ڏسندا هئا. پر گهر جو ڪوبه ڀاتي، ڪڏهن به ايتري همت نه ڪري سگهيو، جو پيءُ جي حڪم جي انحرافي ڪري، هو اُنهن ٻنهي سان ڪڏهن ٻه اکر ڳالهائي به سگهي.

... ۽ ائين ئي، وقت گذرڻ سان، هڪ ڏينهن، گهر وارن تائين اها خبر پهتي، ته سندن نهن جي ڊليوري ٿيڻ واري آهي. ۽ گذريل هڪ ٻن ڏينهن کان، ڇوڪريءَ کي سندس پيڪن، ويم- گهر ۾ ڀرتي ڪرايو آهي.

پيءُ ٻڌو سڀ. پر هن پنهنجي خاموشي نه ٽوڙي. کيس لڳو ته هاڻي ٿوري به جذبات يا پيار ڏيکارڻ جو مطلب هئو- پٽ جي سامهون سندس شڪست. ان ڪري، ڪنهن مضبوط قلعي جيان، هو پنهنجي ارادي خواه فيصلي تي اٽل رهيو.

هوڏانهن، ٻٽس سچ پچ اُن ڏينهن، اُن ٽي ڇوڪريءَ سان شادي ڪئي. مندر ۾ ٿيل معمولي ساٿن - سوڻن بعد، پنهنجي لٽين ڪنوار کي ساڻ وٺي، هن پنهنجي گهر جو در وڃي کڙڪايو.

گهر ۾، اُن وقت، موت جهڙو سناٽو هئو. شام کان وٺي گهر ۾، طوفان کان اڳ جهڙي خاموشي ڇانيل هئي. دروازي تي جڏهن کڙڪو ٿيو، تڏهن اُن گهر جي خاموشي اَڃا به گهري ٿي وئي. ڪنهن ۾ به ايڏي همت ڪانه هئي، جو پيءُ جي موجودگيءَ ۾، هُو اُن گهر جو دروازو کولي سگهي. هو ڄاڻن، سمجهي ته سڀ ويا هئا، ته در ڪنهن کڙڪايو هوندو.

ڪافي دير تائين به جڏهن دروازو نه کليو، ته ٻٽس هڪ دفعو وري در کڙڪايو. تڏهن خود پيءُ اُٿي دروازو کوليو. لٽين ڪنوار ته اڳ ۾ ئي منهن ڍڪي ڇڏيو هئو. پيءُ ۽ ٻٽس جو ن اکيون چار ٿيون. پيءُ ڪنهن مضبوط ديوار جيان ڇانئٽ وٽ بيهي رهيو. ڪجهه دير ته ڪير به ڪجهه نه ڳالهائي سگهيو. تڏهن، خاموشيءَ کي ٽوڙڻ لاءِ، پٽ پنهنجا چپ چورڻ چاهيا- پر هو اَڃا ڪجهه ڳالهائي ئي ڳالهائي، اُن کان اَڳ- پيءُ جي ڳلي مان ڪڙڪ آواز نڪتو- "دروازي تائين اَچڻ جي همت ڪيئه- بس اهو ئي ٺيڪ آهي .... ڇانئٽ اورانگهڻ مان توکي نه ڏيندس ... ۽ توکي اهو به ٻڌائي ڇڏيان- ته اَڄ کان پوءِ، هن گهر جا دروازا تو لاءِ بند رهندا." - ايترو چئي، پيءُ ذور سان در بند ڪري ڇڏيو. اهو سڀ ڪجهه ايتري ته اَک-ڇنڀ ۾ ٿي ويو، جو لٽين ڪنوار کي پنهنجي سهري جا پير ڇهڻ جو موقعو به ڪونه مليو.

دروازو زور سان بند ٿيڻ سان ئي، گهر جا سڀ ڀاتي هڪ ٻئي جا چهرا ڏسڻ لڳا. چپ ته سڀني جا بند هئا. صرف هڪ دفعو گهر جي بين ڀائين، دريءَ مان ليئو پائي ٻاهر نهاريو. ائون جوڙو اَڃا به ٻاهر بيٺو هئو. ڪجهه دير انهن ٿي، دروازو وري کلڻ جي انتظار ۾- هو اُتي بيٺا رهيا. وري پوءِ هڪ ٻئي ڏانهن نهاريائون-

سامهون آهڙي تجويز رکي. نه ئي ته، اهو چوندي کيس انڪار ڪيو، ته توهان گڏجڻ جي وقت آڇجو. پوءِ توهان ٻار کي ڀلي گود ۾ به کڻي سگهو ٿا. باقي هينئر هوءَ کيس آهڙي اجازت نه ڏئي سگهندي.

ويچارو منهن کڻي، ٻڍو ويم-گهر کان ٻاهر نڪري آيو. ٻاهر اچي کيس وري ان ڳالهه جو ڏک ٿيڻ لڳو، ته ٻار کي گود ۾ کڻڻ جي لالچ ۾، هو ٺيڪ طرح سان سندس شڪل به نه ڏسي سگهيو، ته سندس مهانڊو ڪنهن تي آهي. يا وري شڪل ڪيئن ٿي لڳيس؟

پر کيس وري ان ڳالهه جي خوشي به محسوس ٿيڻ لڳي. ته هن هينئر جيڪي به ڪجهه ڪيو، ان جي خبر نه سندس گهر وارن کي پيئي. ۽ نه سندس اهل-بيت کي ٿي.

00

... ۽ اڄ، ان ڳالهه جي ٻئي ڏينهن تي هن ڏٺو ته پٽس شايد پنهنجي زال کي اسپتال مان ڊسچارج ڪرائي، کيس گهر ڏانهن وٺي وڃي رهيو هئو ۽ ويندي ويندي، ٻڍي کي ڏسي، هن ڪنڌ ٻئي پاسي ڪري ڇڏيو هئو.

بس، ان گهڙيءَ بعد، ٻڍي کي نه ڄاڻ ڇا ڇا محسوس ٿي رهيو هئو. پوٽي جو موهه، جڻ ڪنهن ريشمي ڌاڳي سان کيس ٻڌي، پاڻ ڏانهن ڇڪي رهيو هئو.

مندر ۾ به، اڄ هن جو من ڪونه ٿي لڳو. نه ته جڏهن کان ٻڍو رٽائر ٿيو آهي، تڏهن کان ڪافي دير تائين، ٻين ٻڍن سان گڏ، هو مندر ۾ ويٺو ٿي هوندو آهي. ۽ آتي ڌرمي ڳالهين سان گڏوگڏ، ملڪ جي حالتن ۽ بدنام ٿيندڙ راڄنيتيءَ جي باري ۾ ڳالهيون يا بحث مباحثو ڪندا رهندا آهن.

پر اڄ ٻڍي جو، آهڙيءَ ڪنهن به ڳالهه ۾ من ڪونه پئي لڳو. اڄ هو جلدئي مندر مان ٻاهر نڪري آيو.

۽ هاڻي ... پر، ٻه چار ڏينهن اڳ، نئي، پاڙي جي هڪ ڇوڪريءَ کين اچي ٻڌايو، ته سندن ننهن هڪ پٽ کي جنم ڏنو آهي.

پر، اُن گهڙيءَ کان وٺي، ٻڍو پاڻ سنڀالي ئي نه ٿي سگهيو. پٽ سان سڀ ناتا ٽوڙڻ بعد به پوٽي لاءِ سندس موه. کيس اندر ئي اندر ان ڳالهه لاءِ مجبور ڪرڻ لڳو. ته هو جلد ئي وڃي پنهنجو پوٽو ڏسي اچي. کيس ڪنهن ننڍڙي گُڏي جيان پنهنجي گود ۾ کڻي، اُن جي چمين جو سڪارو ڪري ڇڏي .... پر وري ٻيءَ گهڙيءَ کيس لڳو، ته سندس ائين ڪرڻ سان ماڻهو کلندا. يا وري سندس پنهنجو پٽ ئي شايد ان ڳالهه جو کيس طعنو هڻي ڪڍي، ته جڏهن اسان سان توهان ناتا ٽوڙي ڇڏيا آهن. ته پوءِ اسان جي اولاد سان توهانجو ڪهڙو مطلب ... ؟

تڏهن وري ٻڍي، ڪافي سوچ ويچار بعد، هڪ يوجنا ٺاهي. هن طئه ڪيو. ته ويم-گهر ۾ هو صرف اُن وقت ويندو. جڏهن ماڻهن جي گڏجڻ جو ٽائيم نه هوندو. ۽ تڏهن ڪنهن نرس جي مدد سان، اُن ڪمري ۾ وڃي هو پوٽي کي ڏسي ايندو، جنهن ڪمري ۾ اسپتال وارا ننڍڙن-ٻچڙن ۾، ٻارن کي الڳ سنڀالي ڇڏيندا آهن.

پر ٻڍي جي اها يوجنا پوري طرح ڪامياب نه ٿي سگهي. اول ته ويم-گهر جي اندر گهڙڻ جي لاءِ، هن کي دربان جي ڪافي خوشامد ڪرڻي پيئي. پوءِ وري جيئن تيئن مٿي پهچي، هن نرس کي پنهنجي پوٽو ڏيکارڻ لاءِ منٿ ڪئي. سندس وڏي عمر جو لحاظ رکي، نرس صرف پري کان ئي کيس پنهنجو پوٽو ڏسڻ ڏنو. حالانڪ، اُن گهڙيءَ ٻڍي جي من ۾ ايترو ته اُتساهه اڀري آيو هئو، جو سندس دل ٿي هڻي. ته نرس، جي ٻار کي گود ۾ کڻڻ جي اجازت نٿي ڏئي. نه پرواهه ناهي- پر ٻار جي نرم نرم ريشمي وارن تي هٿڙو ته گهمائڻ ڏي. اهو سوچي هن جڏهن نرس جي

لسيءَ جا گلاس

● موهن ڪلپنا

منهنجو جنم، ڪنهن ڏينهن، ٢٢ نومبر ١٩٣٠ع تي ڪوئٽي شهر ۾ ٿيو. اُن ڏينهن ڪٿي ڪجهه نه ٿيو. منهنجو جنم نه ٿئي ها، يا منهنجي ماءُ جو گربپات ٿئي ها ته اهو ڏينهن وري به ساڳيو رهي ها. رڳو هيءُ آءٌ ڪتا لکندڙ شخص نه هجي ها. جنهيءَ جو نالو منگهارام آئم. منهنجي پيءُ جو نالو ٻولچند آهي. ماءُ ڏمي ٻائي ميندارام ٻڌاڻي، جا شادي کان اڳ الهندي ڪچي حيدرآباد سنڌ ۾ رهندي هئي، جتي هيئنر طارق اشرف، محمدعلي سنڌي، ۽ ٻيا اديب رهندا آهن. آڪه لالا آئم، جا گهڻا ٿا جاڻن. البت ريسنگ موڪرن ۾ لالا نالو مشهور آهي ۽ عزت ۽ احترام سان ورتو ويندو آهي، جو مان گذريل ستن سالن کان هڪ انگريزي ريسنگ اخبار ڪيلندو آهيان، جا هندستان ۾ پنهنجي ٻولي. جي ٻڪالي اخبار قبول ڪئي ويئي. مان گذي ساهتاڻيءَ جيان سيوهاڻي آهيان ۽ جو ٻيرومل مهرچند موجب سنڌ جو آڳاٽو ۽ جهوني ۾ جهونو شهر آهي، جو شو ڀڳوان جي نالي پٺيان جڙيل آهي ۽ جو مون نه ڏٺو آهي؛ صرف اُنجي ريلوي اسٽيشن ڏٺي آئم.

هن وقت ماڻهن، ٻه ٻار ۽ پنج پوٽا آئم. ٽئي ٻار روزگار ۾ لڳل آهن ۽ پنج ئي پوٽرون شادي ڪيل آهن. هرهڪ جي هڪ مختصر ڪهاڻي آهي. منهنجو هڪ ننڍڙو ڀاءُ مولي ڪراچي ٽيليگراف جو لوهي دروازو مٿان ڪرڻ ڪري مري ويو، ۽ هڪ ننڍي ڀيڻ سنڌولڪو ۾ گذاري ويئي، جن جو ذڪر پنهنجي پهرين ناول آواره ۾ ڪيو آئم، جيڪو ١٩٥٢ع ۾ لکيم، ١٩٥٣ع ۾ ڇپيو ۽ ١٩٥٤ع ۾ ظاهر ٿيو.

منهنجو پتا ٻولچند منگهارام لالا ريلوي ملازم هو ۽ سندس اڪثر

ڪوٺه

ٻاهر اچي، پنهنجي گهر وڃڻ جي بجاءِ، پيءُ جا قدم، پنهنجو پاڻ، ٻي واري ڪالونيءَ ڏانهن وڌڻ لڳا. هو سڌو ئي پنهنجي پٽ جي ساهري گهر ڏانهن وڃڻ لڳو.

اتي پهچي، هن هڪ دفعو هيڏانهن هوڏانهن نهاريو. ڪنهن جو ڌيان ڏانهس ڪو نه هئو. تڏهن وري هو ان گهر جي دريءَ ڏانهن وڌي ويو ... ۽ چورن جيان- هن دريءَ مان اندر ليئو پائي ڏنو.

دريءَ جي ٻي واري پلنگ تي، ڪنهن هلڪي ڪپڙي ۾ ويڙهيل هڪ ننڍڙو ٻار سمهيو پيو هئو. گهر جا هڪ ٻه ڄڻا ان ڪمري ۾ موجود هئا- ٻه دريءَ ڏانهن سندن پٺ هئي.

پيءُ جي من ۾ آيو ته دريءَ مان ئي هٿ وڌائي، پنهنجي پوٽي جي نرم نرم وارن تي هڪ دفعو هٿڙو ڦيري.

... ۽ ائين ڪرڻ لاءِ، هن پنهنجو هٿ دريءَ طرف وڌايو به.... پر ٻيءَ ڪن، لحاظ جا سوچي، هن پنهنجو هٿ واپس ڪڍي ورتو. پيءُ کي لڳو، ته ڪيڏي نه عجيب ڳالهه آهي- يا ڪيڏي نه ڏکوئيندڙ حالت آهي، جو پنهنجي ئي پوٽي کي ڇهڻ لاءِ، ڪيئن چورن جيان ڪوشش ڪرڻي پئي پوي.

سندس اکيون پرجي آيون. هو سمجهي نه پئي سگهيو- ته ڪيئن اڄ ڇا ٿي ويو آهي!- پنهنجي پٽ سان ته هن سڀ ناتا ٽوڙي ڇڏيا هئا. پوءِ به پنهنجي پوٽي جو موهه، هن تي ڪيئن ڇو ڇڪي آيو آهي؟

هو ڪجهه به طئه نه پئي ڪري سگهيو، ته هاڻي هو ڇا ڪري!؟ هن جي اکين مان لڙڪن جي ڌارا وهي نڪتي.

تڏهن پنهنجون اکيون اگهي، هن هڪ دفعو وري دريءَ اندر ليئو پائي ڏنو. پنهنجي ڏاڏي جي موهه- ممتا کان بيخبر، ٻار اڃا به آرام سان سمهيو پيو هئو.

تڏهن وري اوچتو پيءُ جي نگاهه، ان گهر جي دروازي ڏانهن کڄي وئي، جتي سندس پٽ، لحاظ ڪڏهن کان اهو سڀ لڪ ڏسي رهيو هئو.

○○

جاسوسي ناول ۾ بدمعاش ٻيا مون ۽ گرفتار ٿين، مگر ٻلڪ جاسوس هميشه موت جي منهن مان بچيو اچي، انڪري مون پنهنجي پهرين ناول ۾ اُنکي ماري ڇڏيو. انهن اُن ۾ ڇپڙ نہ ڪيا هئم. ڪتاب جو ڪهڙو حشر ٿيو، خيال ۾ ڪونهي. شايد هم ڪلاسين گم ڪري ڇڏيو، يا گهر مان ئي گم ٿي ويو هجي. اُنجو ڪو اَرمان نہ اَٿم. ليکڪ منهنجي فطرت ۾ اَچي چڪو هو، ٻر اهو نٿي ڄاڻم تہ ڪڏهن ليکڪ ٿيندس ۽ حياتي جو گهڻي ۾ گهڻو حصو، جواني ۽ ڏاڍين جا او ڄاڻا ادب کي ڏيندس- يا اُن مٿان قربان پيا برباد ڪندس.

سکر ۾ منزل گاه تي هندن ۽ مسلمانن جا جهڳڙا لڳندا هئا. دڪان لٽيا ويندا هئا. يڪدم ملٽري اَچي ويندي هئي. شهر سان مارشلا لاڳو ٿيندو هو. شوٽ- اَئٽ - سائيٽ جا حڪم لڪرندا هئا. تڏهن اَسين فرنٽير روڊ تي رهندا هئاسين. ٻاسي ڪان ٿلهو ۽ اُن بعد نم جي ڇاڙهي هئي. ۽ جڏهن ملٽري هيٺان لنگهندي هئي، انهن منهنجي ماءُ مونکي ٽن ٻين ٻارن کي ڇاتيءَ سان لڳائي ڪنڊ ۾ هلي ويهندي هئي ۽ مان سوچيندو هئيس تہ ٻاهر ڏڪي ڇو ٿي؟ اسان ڇا ڪيو آهي جو ڪير اسانکي ماريندو؟ ۽ ڀلا ماڻهو ٻاڻ ۾ وڙهن ڇو ٿا؟ اُن وقت مونکي ڪٿين سوال جو ڪو جواب نہ هو- ۽ هاڻ جو اَٿم اهو مون پنهنجي ناڙي ناول جلاوطني ۾ ڏنو آهي تہ ماڻهو وڙهندا نہ آهن، وڙهايا ويندا آهن! جن لاءِ جوابدار سامراجوادي نظام آهي.

ماءُ جي ڊپ ۾ ۽ شهر ۾ ماٺ ڏسي اُنهن ڏينهن ۾ مونکي ڪنهن نامعلوم خوف جو اَحساس ٿي ٿيندو هو. انهن محسوس ڪندو هوس، تہ پڪوان ڪونهي، جي هجي ها تہ مان انٽرو ڏڪان تہ هان. سکر جون اهي ٽڏليون شامون مونکي اَڃا بہ ياد آهن. هندو- مسلم فساد، ۽ زندگيءَ جي اجاڙ هئڻ جو اَحساس.

اُن ڏينهن ۾ هڪ دوست جي چرچ تي هڪ ٻليءَ کي ٻچ ڪان

ڪونج

بدلي ٿيندي رهندي هئي. گهٽ ڳالهائيندڙ، ذهين ۽ موهي. ۱۹۵۸ع ۾ هنجو ديهانت ٿيو ۽ مونکي ان وقت ۲۸ سالن جي عمر تائين هن وٽان مار نصيب نه ٿي. بدلي ۾ هئڻ سبب اڪثر سندس بدليون ٿينديون رهنديون هيون ۽ انهن سلسلي ۾ ڪوٽڙي، ڪراچي، سکر، لاهور، ڍاڪا، وري ڪوٽڙي ۽ ڪراچي ۾ رهڻ جو نصيب مليو. حيدرآباد ۾ ناناڻي گهر ۾ مهنجا رهندو هئس. اهي شهر، گهٽيون، سنڌو، راوي، سنڌ ۽ پنجاب جا ماڻهو، هندو، مسلمان، سک وغيره اڃا به منهنجي ذهن جي چِتر شالا ۾ اڀريا پيا آهن.

لالا ٻولچند بدليءَ کان اڳ، ٻهراڻ پاڙ نئين شهر ۾ ويندو ۽ پوءِ اسانکي گهرائي وٺندو. انهن ڏينهن ۾ ساون يا خاندان پڪچر جو هڪ گيت هٽ ويو هو: "ڪٽڪا دي فصلا فصلا دي" ۽ جڏهن منهنجو پتا ٻاهر ويندو هو، تڏهن منهنجي ماءُ ان گيت جي سُر ۾ منهنجي پيءُ کي خط لکندي هئي. اها ليپاڳي ليپاڳي ايڪسپريس هئي، جنهن اسانکي جدا ڪيو، جدا ڪيو. منهنجي ماءُ خط لکندي هئي ۽ روئندي هئي. تڏهن منهنجي عمر ست يا اٺ سال هئي. مان چپ چاپ ماءُ جي منهن ڏانهن نهاريندو هوس ۽ جڏهن مان حيدرآباد مان پنهنجي هم عمر مامي رام ڪشن الڳ، ٿيندو هوس ته کيس مختصر چٺيون لکندو هئس، "اها ليپاڳي ليپاڳي هڪ بند ٽرين (اڌ پسينجر ۽ اڌ گڊس گاڏي هئي) هئي، جنهن اسانکي ..." مون اڳ ۾ ڪٿي لکيو آهي ته مان ڪنهن منڊل جو چندو پڙهڻ سان، ليکڪن سان لهه وچڙ ۾ اچڻ سان يا ڪنهن جي جيونيءَ پڙهڻ سان ليکڪ نه ٿيو آهيان، مان ليکڪ ماءُ جي بدولت ٿيو آهيان، جا منهنجي پيءُ کي لمبا خط لکندي ۽ اهي زور سان پڙهندي هئي. مان انهن ڏينهن ۾ خط لکڻ سکيس ۽ ٻارهن سالن جي عمر ۾ هڪ ناول لکيم، جنهن ۾ بلڪ جاسوس جو موت ڏيکاريو هوم. انهن ڏينهن ۾ مان سوچيندو هئس ته ڇو هو

بدلو وٺڻ لاءِ فيصلو ٿو ڪري، ته مان هن پوري سمنڊ کي پنهنجي ڇهبن ۾ ڀري ٻاهر اُنجو پاڻي هاري اُنکي سڪو ڪائيندس. ٻوڙي ودوائن، جديد مغربي مفڪرن جيان اُن ڪانو جي بدلي وٺڻ جي ساهس جو مذاق اُڏايو آهي، ته ڪٿي اَٿاهه سمنڊ ۽ ڪٿي ننڍوس ڪانو. ٻرڪري ۽ ٻرش انين آهن. ٻرڪري حملو ڪري ٿي، مگر ٻرش اُنجو شڪار ٿي اُنجو مقابلو ڪري ٿو. زور اُن ڳالهه تي ته اڄڻ گهرجي ته اُنجو انت ڇا آهي. زور اُن ڳالهه تي اُڄڻ گهرجي ته عالمگير انسان هن پوري ٻهر سان ٽڪر ۾ آهي ۽ هاڻ هن وٽ وگيان ۽ ٽيڪنالاجي آهي، ۽ هو پنهنجي وجود جي ٻچاءَ لاءِ، پنهنجو پورو زور لڳائي رهيو آهي. هڪ اُها نظر ۾ آهي ته هن ٻهر ۾ جا چيز اُپجي ٿي، اُها ختم ٿئي ٿي، مگر روپ بدلائي ٿي، جو ٻرڪري جو نيم آهي، اُڪري موت اُهڙو سپاوڪ آهي، جهڙو ٽاريءَ تان هوا جي جهونڪي ٿي گل جو ڪرڻ! مان موت جي ڀيانڪ روپ کي اها ڪلاڪ تشبيه ڏئي، اُنجي گرمائش کي جهڪو ڪرڻ ٿو چاهيان، مگر ذهني سطح تي، ٿڌي فڪر سان سوچيندي موت کي مون اُهڙو سپاوڪ سمجهيو آهي، ۽ اُن ڪنڊ کان ٻرڪريءَ کي سمجهڻ انساني ڪم ڏهمي آهي.

......

مون ڪڏهن سوچيو هو
مان نه لکندس ڪهاڻي
درد اُنجو سهڻ ڪان آهي ٻري
مون ڏٺو اولدہ کي ڦٽندو
ٻاک ضوبيان ٻاک اولدہ
ذهن جي هر ڪنڊ ڪاري
لن ۾ مدهم
عڪس روشن

ڪُولڇ

جلهي، اڌ پرول ڇني جي ٽب ۾ وڌو هئم. پلي ٽب ۾ اندر پئجي ويئي ۽ نمو ڏيئي سطح تي آئي. وري اندر ويئي، وري ٻاهر آئي، اهو ڇنو ڪاري پلي، هن پاڻ بچائڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي، مگر ٽب کان ٻاهر نه نڪتي. ۽ آخر هوءَ ٻڏي ويئي.

ڪڏهن ڪڏهن جسماني، جذباتي يا دماغي تڪليف هيٺ پيندو آهيان، جڏهن ذهن مايوسين جي ڪفن ۾ دٻجي ويندو آهي، تڏهن اچانڪ اها پلي تصور جي سڙيل ٽب مان نسي ڪيڏاندي آهي ۽ پاڻ بچائڻ لاءِ ڪشمڪش ڪندي آهي ۽ آخر ٻڏي ويندي آهي. تڏهن مان، مايوسي، ۽ هراس جي بي رحم لهرن ۾ پنهنجي حالت اُن پليءَ جهڙي سمجهندو آهيان. ۽ انهن پل سوچيندو آهيان ته منهنجي زندگي اُن پليءَ جي ڪشمڪش آهي، جنهنجي آخرت ذهن جي ٽبءَ تي لکيل آهي.

ته، مان پنهنجي جنس نه ٿو بدلايان. پلي مان آهيان، مگر اهو ٽب ڇا آهي ۽ اُن ٽب ۾ پليءَ کي وجهڻ وارو ڪير آهي؟- هن سوال مونکي هميشه ستايو آهي. ڇا اهو ٽب هيءَ زندگي آهي؟- ڇا اهو شخص سرمائيداري نظام آهي؟- ڪارل مارڪس، اينگلس جا ڪتاب، ۽ اُنهن ڪتابن تي لکيل ڪتاب پڙهڻ بعد اُن جواب کي قبول ڪريان ٿو. مگر هڪ ٻيو سوال آهي ته قدرت ۽ ايشور جي نسبت ۾ اُن سوال جي ڪهڙي اهميت آهي؟

بوش، پوڪرلي ۽ پومالما. پومالما اُن اگم طاقت جي نظام جو نالو آهي، جنهن تي هي پورو برهمانڊ ٻڌل آهي ۽ جنهن نظام کي وگيانڪ نقط نگاه کان پورين نيوٽن ۽ پوءِ آئينسٽين سمجهايو آهي. چارلس ڊاروِن انسان جي اُتپتيءَ جي کوجنا ڪئي آهي، مان هن وقت اُنجي روحاني پهلوءَ تي اچو وڃان. پوڪرلي ۽ بوش جي هڪ علامت جاتڪ ڪٿا ۾ ملي ٿي. سمنڊ ڪناري هڪ ڪالو ۽ ڪالوبلي پولم جي ليلا رچائي رهيا آهن. اوچتو هڪ لهر اچي ٿي ۽ ڪالوبلي کي کڻي وڃي ٿي. شوڪ وچان پورين ڪالو روئيٿو ۽ پوءِ اُنکان

۽ منهنجي لاءِ محض حال ۽ ماضي ئي نئين هوي، ٻيو مستقبل ئي نه هوندي.

مان اُهين ٻنهي ئي لکڻ چاهيندس ۽ ٻاهري رايا پيش ڪرڻ کان پاسو ڪري سڌو پنهنجي زندگيءَ ئي ايندس. اها زندگي، جا مون لاءِ زندگي آهي، ٻه ٻنهي حالتن ۾ ان مان اهو ثابت ٿئو ٿئي ته سچي زندگي شروع ئي چاليهن سالن بعد ٿئي ٿي. انهيءَ آهي ته زندگيءَ جا چاليهه سال پار ڪرڻ بعد مان پنهنجي حالت ان قيديءَ جيان سمجهانٿو، جنهن کي جنم ٽيپ مليل آهي ۽ جو آلو ويٺو آهي ته ڪو قيدي ان جيل ۾ گهڙي ته. انکي پنهنجا داستان ٻڌائي جا ڳالهه اگيءَ پنهنجي اڌوري ناول "شيڪر ايڪ جيولي" ۾ لکي آهي!

ڪونج ڪتابي پوڄا ٨١

ظاهر ٿهل ٽي ڪتاب:

(١) او ڪ. بوڪ (القيدي مضمون) ڪيرت ٻاٻاڻي ١٠-٠٠ روپيه

(٢) منهنجي حياتيءَ جا (آتم ڪهاڻي) پوپٽي هيرانداڻي
سونا روپا ورق ١٠-٠٠ "

(٣) زنده دل (ناول) چندولال جئسنگهاڻي ٨-٠٠ "

۽ چوٿون ڪتاب اوهين ۾ ظاهر ٿيندو

اُها شام (ڪهاڻيون) موهن ڪلپنا ٨-٠٠ روپيه

چئني ڪتابن جي رعايتي قيمت صرف ٢٥-٠٠ روپيه

ڪوٺو،

جنجا رشتا منهنجي رت سان
شبد ارٿ جي جوڙ کان گهرا هئا
عڪس ڇهوي ڪانسواءِ
بي آس
خالي
جن مٿان مان ساهه ڦن گهوري ڇڏيان
ڪاري مس ۽ خالي ڪاغذ
ميز، ڪرسي ۽ لڪڙ
هٿ مٿي ٿي
هٿ پٺي ٿي
هٿ ڪڏهن ٻنهنجي ڪلهي ٿي
سنسڪار هڪ ڇهاءُ
منهنجو گود وت ...
اڄ مگر منهنجي اڳيان
شهر وٻو آهه سمنڊ بي
ارٿ
لفظن کان الڳ ٿي
ٻاٽ ماريندا ٿا رهن
زندگي،
بي زندگي آ!

مان هڪ نه، ٻه آهيان. هڪ مان آهيان ۽ ٻيو منهنجو من آهي. مان هندستان ۾ صفير جيان ورهايل آهيان. ڪوئيٽا ۾ منهنجو من آهي، ۽ منهنجي باقي ادب ۾ مان آدرش وادي آهيان، انڪري ٻنهي ۾ ٽڪر اٽل آهي، جنهن ٽڪر لاءِ مان تضادن جو مجبور بڻجي ويو آهيان. ڪوئيٽا ۾ مان داخلي، ٻيو اڇولو آهيان باقي ادب ۾ مان ٻئين مختلف آهيان ڇو جو اتي مان خارجي آهيان

ڪڏهن

چونڊ سنڌي ڪهاڻيون ڀاڱو (٢)

(ڇپائيندڙ: ساهت اڪادمي، ڪرائون سائيز ۾ هڪو جلد، قيمت ١٥ روپيه)

● لکمي کلاڻي

ساهت اڪادمي طرفان ڇپايل سرو شري ڪرشن کٽواڻي، ڪمي ساميتاڻي ۽ هريش واسواڻي طرفان مرتب ڪيل هن ٻئين ڀاڱي ۾ ورهاڱي بعد جون ٢١ چونڊ ڪهاڻيون درج آهن.

ڪي. ايس. ڀالاڻيءَ جي "پوپا ۽ ڪرانتي" نه صرف هن مجموعي جي بهترين ڪهاڻي آهي، بلڪ سنڌي ساهت جي هڪ شاهڪار دين آهي. ٻراهمڻي پوپا جوانيءَ ۾ ئي وڌوا ٿي ويئي آهي. سندس گهر ۾ پوڄن ورلائڻ لاءِ ايندڙ نوجوان ولڀه ڪمار هن کي پوپا مان ڪرانتي ۾ بدلي آڻڻ چاهيو. ولڀه ڪمار جو اهو پرستاو ٻڌي پوپا جي ڪومل سرير ۾ لهرون اٿي پيون، گويا مهاساگر ۾ ڀوڪمپ اچي ويو هجي. هڪ طرف سرير سان گڏ جيئڻ جي لمحا، ٻئي طرف لوڪ مريادا طرفان بخشيل جيئري ئي موت. آخر جذبن جي دليلن مٿان جيت ٿيڻي ۽ هوءَ ڀاڳ کي ولڀه ڪمار کي سونپڻ جو فيصلو ئي ڪري. عين موقعي تي هڪ ڪتو (پوپا کي وهم ورهجي ويو آهي ته سندس پتيءَ جي آتما اچي هن ڪتي جي سرير ۾ واسو ڪيو آهي) سندس هن لوڪ ۽ پرلوڪ جو رکوالو بڻجي اچي سندس ست جي رکيا ڪري ٿو. انهن پوپا پوپا ئي رهجي ٿي وڃي. هوءَ ولڀه ڪمار جي ڪرانتي نٿي بڻجي سگهي.

هيءَ ڪهاڻي انسانيت ئي فطرتي لوڙي اساسڪي اهڙا سوجهي ئي ڏئي ته هرڪو شخص پنهنجي ضرورتن آڌسار پنهنجا دائمي سچ (Temporal Truths) ڀاڳ تي خلقي. ايشور، ڌرم، وشواس

ڪوانج

ڏياريءَ جي موقعي تي بهترين وندر
امتاڀ ۽ امجد جي بيمثل "يارانا" پيش آهي

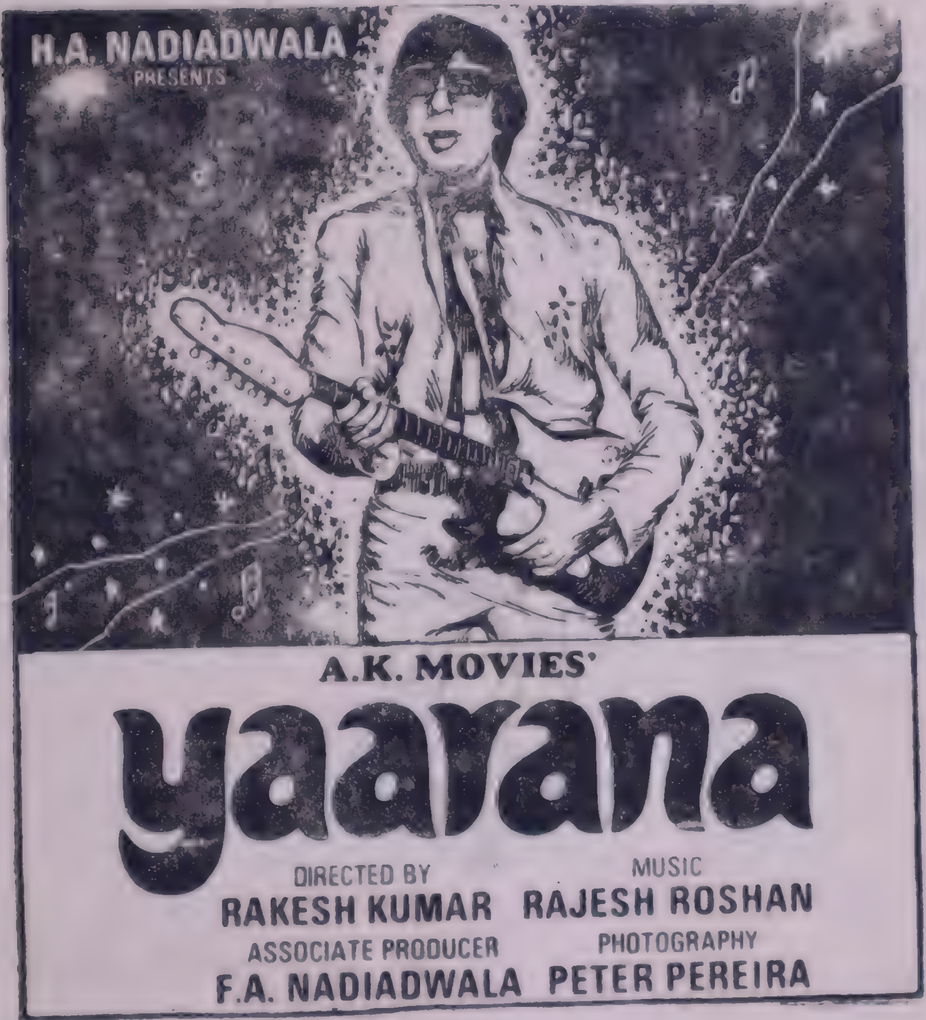

اي. ڪي. مووِيز جي: يارانا

امتاڀ بچن، نيتو سنگهه، امجد خان، تنوجا، ارونا ايراني، رنجيت ۽ قادر خان.

ڊائريڪشن: راڪيش ڪمار
سنگيت: راجيش روشن

شاليمار - ڪئپيٽال - گيتا - شاردا - بادل - ديپڪ - لبرٽي - سويرا - ڊرائيو ان ۽ سريرام ۽ انل (الهاسنگر)

امجد فلم ڊسٽريبيوشن رليز

اُسندري لوکنداڻي جي ڪهاڻي ”اڇا وار ڳاڙها ڳل“ ۾ هڪ اڇي مٿي وارو پيرو مرد پنهنجي گهر ۾ مهمان ٿي آيل ڌيءَ جي ساهيڙي تي هرڪي، هاري ٿو ويهي. سندس اندر جي اُڌمن جو ليکڪا لاهپٽ کي سچيءَ منو گيانڪ چٽ چٽيو آهي. بيشڪ پيار جي جذبي تي صرف نوجوانن جي ئي هڪ هٿي ناهي، بلڪ هرڪو چڙهيل عمر وارو به شدت سان محسوس ڪري ٿو ته سندس روح، جسم سان گڏ پوڙهو نٿو ٿئي. هن جي دل جون واديون ۽ ڪنهن دل گهرئي دوست جي اچڻ سان پورجي ٿيون وڃن ۽ وڇوڙو ڏيڻ تي اهــي سڪيون ئي ٿيون وڃن. سيڪس صــرف سنجوڳي سنبنڌ سـان وابسته ناهي. فرائڊ موجب سيڪس پيار جي ئي ڄاڻ کان وٺي، اُن هر سرڳي خواه غير سرڳي ڇهاو سان وابسته آهــي، جنهن ذريعي، هڪ شخص ٻئي شخص وٽان همدرديءَ جو هڳاو حاصل ٿو ڪري ۽ پنهنجي اندر جي خالي قلب کي ڀري ٿو.

سندريءَ جي هيءَ شاندار ڪهاڻي پوءِ ۽ پير مرد ڪردار اندر هڪ گناهه احساس پيدا ڪندڙ طنزي نڪتي ”بابا ته ڪورشي آهي!“ تي ختم ٿئي ٿي. هرهڪ ڪهاڻيڪار اڳيان ڪهاڻي جـي پڄاڙي ۾ اِها Round up ڪرڻ جي دقت پيدا ٿئي ٿي. هن طرح ڪا هٿرادو پڄي لڳائڻ بدران ڪهاڻي کي سياوڪ نموني پاڻمرادو ”فيڊ آئوٽ“ ٿي وڃڻ ڏجي ته بهتر. ايءَ حالت ۾ پاٺڪن جو ڌيان ان جهٽڪو ڏيندڙ پڄاڙيءَ ۾ ئي اٽڪي ٿو پوي ۽ هو ڪهاڻيءَ جي جملي تاثير کان محروم ٿو رهجي وڃي.

ڪيرت ٻاٻاڻي جو ”ڇنو مئو“ ۽ لعل پشپ جي ”قرض جي درخواست“ اهڙي ئي جهٽڪو ڏيندڙ پڄاڙيءَ واري مثال تي بيٺل آهن. ”ڇنو مئو“ کهوٽ ڪنوار جا لالا ناهن، بلڪ سيٺ جي پٽ جا گڏا گڏيون آهن. ”قرض جي درخواست“ لاءِ هي مـوجـوده فارم رد ڪري، ڪو نئون فارم لکڻو ٿيل آهي. اهي ئي حقيقتون ليکڪ چترائي سان ڪهاڻي جي پڄاڙيءَ تائين پاٺڪن کان لڪائي

ڪُولهه

اَسانجي ذهن جا ئي خليل اَهڙا دنوي سچ آهن ۽ اُنهن جي تخليق ۾ هيان صدين کان اَسانجي اَچن ۾ موجود سنسڪارن جو وڏو هٿ آهي. خاص ڪري اَسانجي ٻارڙي ذهن جي نه پرمپرا هڪ انوٽ اَنگ رهي آهي. هن ڪهاڻي جي پرڀا پنهنجي اَڄ جي ڀارت سان ميهان ميهن ٽيڪ چاهيندي به آخر پاڻ کان بچي، هڪ ڪتي (DOG) کي ايشوري اوتار (GOD) مڃي، سنسڪارن جي ٻوڙي پنيان وڃي لڪي ٿي.

شيام جيسنگهاڻي جي ”غوراب“ ۽ سندري اُتمچنداڻي جي ”اَڇا وار ڳاڙها ڳل“ هن مجموعي جون اهڙيون ٻه ٻيون ڪهاڻيون آهن جيڪي تخليقي فن جي سطح تي صحيح بيٺيون آهن. اهي ٻه انساني من جي اهڙين سچائن جي اوڪ ٽوڪ ڪري اَسانکي نين حقيقتن جي سامهون آڻي بيهارين ٿيون.

”غوراب“ ڪهاڻيءَ جي چوڪيدار شيرخان لاءِ چمپا بائي جو پان آڻڻ ئي سندس سموري ڏينهن جو واحد شغل آهي، جنهنجي ڪٽڪتائي کي وساري سندس وس ۾ ڪونهي. ان پان بدولت ئي چمپا بائي کي روز ٻه دفعا ڏسڻ جو کيس موقعو ملندو آهي. اهو شيرخان اَڄ مدت کان هن ڪوٺي واري بائيجي کي سندس ٿالو ڳنهي سڏڻ جي تمنا اندر ۾ سانڍيندو آيو آهي ۽ هر روز ان کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ هڪ ڏينهن لاءِ اِها مهمل ڪندو آيو آهي. اوچتو ڪٿان ڪالهه جو ڇوڪرو ڪاشي ٿو اچي پيدا ٿئي ۽ عرصي کان سچائي وڪيل سندس تمام ارمانن جي غوراب کي ٻوڙي ٿو ڇڏي. پڇاڙي ۾ شيرخان جي غوراب کي ڇيٿيون ڇيٿيون ٿي لهرن ۾ لڙهندو ڏيکارڻ بجاءِ، ليکڪ جي ڪئمرا الاجي ڇو ڪاشيءَ جي ٻتيلي تي مرڪز ٿي وڃي ٿي، جيڪو غوراب جي ڪنهن سان ٽڪرائجي ڪپر وٽ ئي زمين دوز ٿي ويو آهي. ڪهاڻيءَ مان ته اِهو ئي ظاهر ٿو ٿئي ته شيرخان ئي آهي جيڪو دراصل ڪاشيءَ جي اَٺين سال جي عمر کان ماٽ کائي ٿو وڃي.

لاهي، هڪ وڏي عمر واري غير واقف ٻڍڙش کي ٻيان چوڻ چوان جي ٻاڻ سولپي ڇڏڻ هڪ غير معمولي ڳالهه؟ ٽرين جي ٻاترا دؤران واري سهواس ۾ ٻاڙو ٽوڙو تي وڃڻ جو ڪرلب غير سرڳو وڪيالي ته لڳي.

هت اهو واضع ڪري ڇڏيان ته هنن ڪهاڻين جي ٻوڪ ڪمهن طئه شده ماڻي تي ڪرڻ ٻجاء صرف تخليقي فن جي ڪسوٽي تي ٽي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي جنهن ذريعي ئي هرڪو ليکڪ ڪلاڪار ابم سچ جي راه جو ٻالٽيڙو ٻڻجي ٿو.

مجموعي ۾ آيل ڏو ٻيد مالهي جي ڪهاڻي "احساسمندي" زندگيءَ تان ڪنيل هڪ ڀلي ميٺ استثي آهي جنهنجي ڇنڊ ڇاڻ ڪرڻ لاءِ ليکڪ ٻنهنجي تصور کي ورزش ڪراڻ جي ڪا ضرورت نه محسوس ڪئي آهي. ساڳي ڪار رام ٻنجواڻي جي ڪهاڻي "محمد ڳاڏيءَ واري" سان آهي. جديد ڪهاڻي بيشڪ ليکڪ جي ٻنهنجي شخصي آزمودي مان اُڀري ٿي. ڪڏهن ٻڌي طرفان ٻڌايل، يا ڪٿي ٻڙهيل، يا ٻاڻ سان ٿي گذريل واقعو تڏهن ئي ٿو اَسانجو شخصي اهو ٻڻجي، جڏهن اَسين اُن کي اَندرين اَک سان ڀوڙي، اُن جي شرح ڪري، ان کي ٻنهنجي زندگيءَ سان جوڙيون ٿا.

محمد ڳاڏيءَ وارو هڪ اَهڙو هيٺو، مٽيءَ ذرو شخص آهي جيڪو هميشه ٻين طرفان راه ۾ لتاڙيو ويندو رهيو آهي. هو دل ۾ اها حسرت ساندي ويٺو آهي ته ڪو اهڙو موقعو اچي جو سندس واقفڪار به هن کي وڏي وقت سمجهن. هو ڳانيڊڙ ٻروفيسر کي ٻنهنجي ڳاڏيءَ ۾ چاڙهي، موٽ ۾ ڪالئس اهو انجام ٿو وٺي ته "ديوان، اَسانجي ٻاڙي ۾ راڳ ڪرڻ اچين ته تڏهن ٻڇاڻ محمد ڳاڏيءَ وارو آهي؟ مولکي ٻاد ڪندا ته منهنجو مان ٿي ٻوندو."
اَج بمبئي، دهلي جي سندي سيٺين جي اسٽيج تي اچي، ٻنهنجي خرچ تي آندل ڳلن جا هار ٻاڻ کي ٻارائي، ٻاڻ لاءِ وڏ ماڻهپو ڳڻهڻ هنيان ۽ سندن اها احساس ڪمتري واري ٻاولا لڪل آهي. هن

ڪؤاجه

ڏا وڪن. بيشڪ ليڪن انهن ڪهاڻين مان سماجي نابرابري وارو يا فيتا شاهي طوفان عام فرد جي پيسجڻ جو جوش چاڙهيو آهي، پر ۾ اهي موپاسان جي "نيڪليس" ۽ اوهينري جي "سوکڙي" ڪهاڻين جيان پاٺڪن اندر انتظار جو عناصر پيدا ڪرڻ ۽ پڙهڻ جو راحت جو احساس ڏيڻ وندرائڻ تائين محدود رهجي ٿيون وڃن.

ايجاديل پڙهڻ وارن انهن ڪهاڻين جي مشابهت اکروٽ بادامي جي سڪي ميوي سان ڪري سگهجي ٿي. هڪ دفعو انهن اندر موجود اهو گورو کائڻ بعد پيهر چاڙهڻ لاءِ انهن جون کلون ٿـي بچن ٿيون. انهن ڪهاڻين جي برعڪس تخليقي فن واري ڪهاڻي هڪ ٻج جيان آهي جيڪا پاٺڪ جي ذهن ۾ پوکجي وڃي ٿي. پاٺڪ جي شعوري وڪاس سان اُن جي اوسر ٿئي ٿي. هـر مدد ۾ ٿون پور جهلي، ڪيس سچي عمر ميوي جو فصل ڏيندي رهي ٿي.

ايشورچندر جي ڪهاڻي "نه مرڻ جو ڏک" جو ڪـردار پنهنجي ماءُ طرف فرض نڀاهڻ جي احساس هيٺ سندس علاج لاءِ وسان ڪين ٿو گهٽائي. ڪيس البت اهو وشواس ولهجي ويو آهي ته سندس ماءُ اُن ڪئنسر جي اگري بيماري مان بچندي ڪانه. ليڪن سندس اميدن جي برعڪس جڏهن سندس ماءُ چاق چڱي ڀلي ٿي گهر موٽي ٿي ته پاڻ مان هڪ پاليءَ جـو وڌيل بوجو محسوس ڪري هن مان ماءُ جي نه مرڻ جو ڏک طاري ٿـي وڃي ٿو. اَڄ جون آرٿڪ ڪنڌيون انسان جي مامتا جهڙي جذبي کي مسڄي جيان چهي ويون آهن، اها تلخ سچائي اَسانکي ته تائين ڪنبائي ٿي ڇڏي.

پوپٽي هيرانندڻي جي ڪهاڻي "داغ" ۾ هڪ سنڌي عـورت طوفان پار جي ترڪ ۽ پنهنجي اڌوري پٽي جي حال کي پرڻ جي احساس جو سٺو چٽڻ آهي. البت پنهنجي اُن محدودگي کـان واقف نااميد نراس ٿي ويل عورت جو پنهنجا سنسڪاري وستر ڪڍڻ

هريش واسواڻيءَ جي ڪهاڻي ”سلسلو“ جي مون الڳ ليک (٤٠-٨٠ ڪهاڻين جي مجموعي جي آلوچنا) ۾ تفصيل سان اوک ڊوک ڪئي آهي. هن مجموعي جي مهاڳ ۾ هريش واسواڻيءَ نئين ڪهاڻي جي اها شناخت ڏني ته نه اڄ ڪهاڻي رسمي ارٿ ۾ خير ڪا ڪهاڻي آهي. ڪٿا ۾ آکاڻي نه بلڪل نه آهي. ٻوليءَ جي سادگي ۽ سلاست غائب آهي. انهن جي جڳهه تي حالت موافق هڪ کهرو ۽ ڳاڙهو (امپيوئر) شبد ڀنڊار ۽ گرامر جو ترسڪار آهي. ڪردار خلقڻ جي موهه کان ڪناراڪشي آهي. هڪ سموئي شروعات، وچ ۽ پڇاڙيءَ جي جڳهه تي مونجهارو، افراتفري ۽ بدانتظامي آهي ...... مجموعي جون ٻه ڪهاڻيون انهن ڪيماڻي جي ”نومبر جي هڪ رات“ ۽ وشنو ڀاٽيه جي ”سنگمرمر ۽ ريشم جي ڪپڙا“ ان مٿين تشريح هيٺ اچن ٿيون.

”نومبر جي هڪ رات“ جو پرش ڪردار پنهنجي اسهاءِ، ٻي آسري، مجبور، دوش درشٽيءَ سان هن زندگيءَ کي ڏسي ٿو ۽ اها ڪيس ذلالت، زهر، سزا ۽ بڪواس ٿي نظر اچي. هن جي هٿان مان ڪري پيل درشن اهو آهي ته عورت (زندگي) جا اُرهه ڪيس پوڄڻ کان اڳ هماليه پنڌڻ وارا آهن ۽ پوڄڻ بعد اُهـا گهرڻا جنڪ، گند ۾ ٿقيل چوپائي مال جيان آهي. هن ڪهاڻيءَ جو پرش ڪردار پنهنجي فلاسفي جو در اهڙي عورت جي منهن تي بند ٿو ڪري ڇڏي.

وشنو ڀاٽيه جي ڪهاڻي ”سنگمرمر ۽ ريشم جي ڪپڙا“ جو پرش ڪردار ان سگريٽن جي ٽڪرن، خالي جامن ۽ ٽٽل ٺڪرن جي ساٿي اسٽي مان گذرندي، هڪ سنگمرمري جسم واري عورت (زندگي) سان سنجوڳ ڪرڻ جي ڪرپا ۾ اسڦل ٿئي، هن مٿان ٽڪون ٿو اُڇلائي. ”زندگيءَ ۾ ڪو سنگيت ڪونهي، من جي اورنگزيب ساز ٽوڙي ڇڏيو آهي. مان ننگو آهيان، هر انسان ننگو آهي، تهذيب ننگي آهي. مولڪي ڪو ملهه ڪونهي، ڪو ڇورو

ڪونه

شخصي آزمودي اندر لڪل ان حقيقت کي البت هيءَ ڪهاڻي فوڪس ۾ نٿي آڻي.

ڪرشن کٽواڻي جي "يادگيرون" ۽ گني سامتاڻي جي "ايمان" سندن بهترين ڪهاڻين مان ناهن. هونءَ سنڌيءَ جي هنن مڃيل اول صف جي ڪهاڻيڪارن پنهنجي ڪهاڻين ۾ زندگي جي ڪنهن مطلب کي الهيءَ اندر سمايل مطلب لاءِ نه پڪڙي، انساني زندگي جي ڪن بهترين احساسي ڪڻن کي ئي پڪڙڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ۽ ڪهاڻيءَ کي ميوزڪ واري بلند پايي تي پهچايو آهي.

ڪلا پرڪاش جي "ممتا جي مرڪ" ۽ گوردن ڀارتي جي "مان روئڻو آهيان" گهڻو تڻو اسانجي ڀاوڪتا کي اپيل ڪندڙ ڪهاڻيون آهن. اڄ جي ڪهاڻي ۾ ڀاوڪتا سان گڏ سوچ فڪر جو به عنصر پيهجي ويو آهي.

موهن ڪلپنا جي ڪهاڻي "هلندڙ بس مان ڪريل ماڻهو" انهن هپين تي طنز آهي جيڪي زندگيءَ جي الجهنن ۽ بي رحمين کان منڪر ٿيڻ ۽ چند گهڙين لاءِ نئون جنم وٺڻ لاءِ ايل-ايس-ڊي-جون گوريون، آفيم، چرس، ڀنگ حشيش واپرائين ٿا ۽ آپگهات کي ئي هن بيڪار، بدڪار زندگيءَ مان ڇوٽڪاري جو واحد رستو مڃين ٿا. هنن موجب اِها هڪ ٿي ڪرپا آهي جتي پنهنجي مرضيءَ انوسار هلڻ لاءِ هرڪو فرد آزاد آهي.

ليڪن هن ڪهاڻي جو ڪردار هپي آپگهات جهڙو ڪو به فراريتي رستو اپنائڻ بدران چوي ٿو ته من هڪ ندي آهي، اُن جي ڪناري تي اسانجو شخص هلي ٿو. مان ان ڪناري تان هلندو ويندس، ان ۾ سک آهي، سونهن آهي، سنتوش آهي ۽ آتمڪ آزادي آهي. ههڙي سلجهيل دماغ واري، جديد ڪرانيسٽ جيان نظر ايندڙ هپيءَ کان پوءِ به ليکڪ گڏ ڪوتاواني، اُن ۾ پنهنجي پراڻي شخص کي ٻوڙڻ ۽ پنهنجي نئين سرٻوي لباس ۾ جنم وٺڻ جهڙي تماشائي ٽڪتي تي ڪهاڻي جي پڄاڻي ڪري ٿو.

پوپٽي هيراننداڻي جي آتم ڪٿا:

”منهنجي حياتيءَ جا سونا روپا ورق“ ڪتاب تي رايا

[ڪونج ڪتابي پوجنا- ٨١ جو نئون ڪتاب قيمت ڏهه رپيا]

سوڪيم دل ۽ دل ۾ درد جا ڪيئي داستان دٻايل، پر اکيون آنسن کان آجيون؛ ليڪن جون ننڍپڻ عمر جا ڪيئي فاصلا طئه ڪري، روح جي ذري ذري ۾ جذب ٿي ويل- اها تصوير پوپٽيءَ جي سنڌس جيون ڪهاڻي ”منهنجي حياتيءَ جا سونا روپا ورق“ ۾ ني اسانکي پهريون دفعو ملي. ڪتاب شايع ٿيڻ کان اڳ هئي هڪ بهادر ۽ بي باڪ پوپٽي، جنهن اصولن جي آڏو، مڃان هميشه جلڻ جي خواهش پئي رکي آهي. زندگيءَ جي سيلاب ۾ لڙهڻ بدران، پاڻيءَ جي وهڪ جو برابر مقابلو پئي ڪيو اٿس. جن وارداتن منجهان پوپٽي لنگهي آهي، اهڙيون وارداتون ڪنهن جي به زندگيءَ ۾ اچي سگهن ٿيون، پر هن جا رد عمل اهڙا آهن، جن جي پڙهڻ سان انهن تو محسوس ڪجي ته پوپٽيءَ جي معرفت هڪ حساس-دل ڪلاڪار نه پيدا ٿيو، پر موت ۾ ڪيئي جيون جون سونيون ۽ روپيون گهڙيون سنڌس ٿي اکين جي سامهون جلي رکي ٿيندڙون رهيون!

پروفيسر پوپٽي هيراننداڻيءَ جي لکڻيءَ ۾ تاثير آهي ۽ ڪتاب جي ايڪ شخصي تفصيلن جي باوجود، منهنجي مطالعي جي محويت ان حد تائين قائم رهي، جو ڪتاب يڪساهي پڙهي پوري ڪرڻ کان سواءِ، دل نه ٿي رهي.

ارجن شاد

شراب جي سرور ۾ پنهنجي پنهنجي سرت جي دائري کان ٻاهر ڪري سچ ٻولي وهندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن اهو سچ شراب جي پيڪ کان به وڌيڪ تلخ ۽ ڪوڙو هوندو آهي. اهڙي ني سرور ۾ شايد پوپٽيءَ ”منهنجي زندگيءَ جا سونا ۽ روپا ورق“ لکيو

ڪولهي، هن پيڙ منهنجي هستي ڪسي ورتي آهي. ڪانئرا زندگيءَ جو پيو نالو آهي، ڪانئرا هن جو چهرو آهي ڪانئرا... ڪانئرا... هي ٻئي ڪهاڻيون رومانوادي دور جي رد عمل ۾ اينٽي ألٽ ٻالوونٽ) رومانوي آهن.

جديد ڪهاڻي جي طرفدار، خارجي نقط نگاه سان سادگيءَ ۽ سلاست واري ٻوليءَ ۾ زندگيءَ جي اوڪ ڇوڪ ڪري ٿي. ان جي برعڪس رومانوي يا ألٽ رومانوي ڪهاڻي ٻاشا جي قاعدن قانونن کي ٽوڙي، (موڊس) کي ٿي ڪهاڻيءَ جي پاڙون ۾ اسٽتيين مٿان مڙهي ٿو ڇڏي. هو پاڻکن سان سڌو سنئون مخاطب ٿيڻ بدران داخلي جدليات پنهنجي لکڻ جي ڪوشش ڪري ٿو.

اَڄ جي سچيتن ڪهاڻي، زندگيءَ کان الڳ ٻاهر ٻيهي اُن تي صرف تڪ لعنت ٿي اٿي وڃهي، بلڪ زندگي جي اندر ٿي جيئندي، اسٽتيين سان پاڻ دوبدو ٿي، ٻاهر نڪرڻ جو رستو ۽ پنهنجو پاڻ ٿي ٿي ڳولهي. ان ڪري اڄ جو حقيقي جديد ساهت، فڪشن طور اينٽي هيپين جي نظريي جيان، صرف زندگي جي اڳيان قائم ڪيل روايتن کي ناڪارڻ وارو فراريتي ناهي، بلڪ موهن ڪلپنا جي سلجهيل هيٺيءَ جيان پنهنجي زندگي کي پاڻ ٿي اڏون تخليقي موڙ ڏيڻ جي ڪٺل ذميواري ۽ نباهي ٿو.

OO

ٻارڙي ساهتيه جا ڪتاب:

١. واسنا، ٢. جسم جي جوڻ، ٣. ناريءَ جي پياس، ٤. رت جا داغ، ٥. هڪ ناري نديءَ ڪناري، ٦. بيگم، ٧. آتما جا زخم ۽ ٻيا ملي سگهندا.

جگديش بوڪ ڊيپو، الهاسنگر-٣.

ڪوٺي.

سلام قبول ڪجو.

ڪلا پرڪاش

موتي پرڪاش دبئي

پوپٽيءَ کي چئجي ته مون سندس ڪتاب ”حياتيءَ جا سونا...“ پڙهيو. مون امرتا پريتم ۽ ڪملا داس جون آتم ڪهاڻيون به پڙهيون آهن پر جيڪا صداقت پوپٽيءَ جي ڪتاب ۾ آهي اها انهن جي آتم ڪٿائن ۾ ڪٿي؟ انهن آتم ڪهاڻين کي افسانوي رنگ ڏنو ويو آهي. اهي ناول وڌيڪ ۽ آتم ڪهاڻيون گهٽ ٿيون لڳن. پوپٽيءَ کي چئه ته قلم بند ئي نه ڪري. هاڻي سندس قلم ۾ وهڪ ۽ ٺهر جو تمام سٺو ميزان آيو آهي.

اسين پنهنجن ليکڪ-دوستن کي ٻيو ته ڪجهه ڏيئي نه ٿا سگهون. پر جيڪا سندن چيز وٺي ٿي، انجي ساراهه نه ڪري سگهون ٿا ڇا؟

موهن گيهاڻي (دبئي)

پيڻ پياري پوپٽي شال سدا شاد آباد هجين. اوهانجو ڪتاب ”منهنجي حياتيءَ جا سونا...“ منهنجي سيڪريٽريءَ پڙهي ٻڌايو. اوهانجي قابليت، خدمتن ۽ مٺي سڀاءَ جي اڳيئي خبر آهي ۽ هاڻي اوهان لاءِ هو اڳين کان وڌيڪ قدر ٿيو. پهرين ”سونا ورق“ پڙهيم مگر اوهانجي حياتيءَ ۾ اهڙو ڪو به واقعو ڪينهي جنهنکي سونا ورق چئجي. پر جيڪو انسان سوني ۽ ٽامي مان ٺهيل ورقن تفاوت نه ٿو ڏسي ۽ جنهنکي مٽي به سانت ۽ مٽي به سانت، جنهنکي سڪي جا ٻئي پاسا ساڳيا ٿا ڏسڻ ۾ اچن انجو درجو نهايت اوچو آهي.

اوهانجي حياتيءَ ۾ ٿورا چانديءَ جا ورق ڏسڻ ۾ آيا مگر انهن سان گڏ قلعي لڳل ٽامي جا ورق جهجها آهن. شاباس آهي مالڪ کي جو اوهان پنهنجين خصلتن سان شڪر ڪندي ساري عمر سنڌيت جي شيوا پئي ڪئي آهي ۽ ڪو به وڏو عهدو وٺڻ

آهي. پوپٽيءَ پاڻ کان ٻاهر نڪري پوپٽيءَ تي لکيو آهي ۽
پنهنجي، پنهنجيءَ نياڻپ، سماج ۽ پنهنجن ساٿين بابت ڪجهه
ڪوڙا سچ لکيا آهن.

اسانجي سماج ۾ استرين جون آتم-ڪهاڻيون بهه گهٽ پيا ڊ
جهڙيون لکيل آهن. هڪ استريءَ لاءِ پنهنجي باري ۾ پيار ۽ جنس
(Sex) جهڙين گنڀير وشين تي لکڻ ذرا مشڪل آهي. پر جنهن
بيباڪيءَ ۽ وضاحت سان پوپٽيءَ انهن سڀني ڳالهين تي لکيو
آهي ان لاءِ کيس آفرين آهي.

پوپٽيءَ جي لکڻيءَ ۾ سچائي هوندي آهي انڪري زور ۽
تاثير پڻ هوندي آهي. سندس عبارت سپڪ سهڻي ۽ سولي
آهي ني، وري 'پيار' ۽ 'جنس' جهڙيون دلچسپ ڳالهيون پڙهي
سچ ۾ مزو اچي ويو. سندس ڪتاب پنهنجيءَ جيون ساٿي کي
ٻه پڙهايم جنهن کي ٻه ڏاڍو پسند پيو. شل پوپٽيءَ جي عمر دراز
رهي جيئن اڃا گهڻو لکي ۽ سنڌي ٻوليءَ کي مالا مال ڪندي
رهي.

پريو وفا

هينئر تي تنهنجو ڪتاب "منهنجي حياتي......" پڙهي پورو
ڪيو اٿم. پنج منٽ ڪن ۾ وڻ پيو تي ... ٿئي. پوئين صفح
تي ته جڻ تو اسانکان موڪلايو آهي. موڪلائڻي هولڻ پڻ درد
پيدا ڪندي آهي. پر تو جهڙي پيڙ جنهن حياتيءَ جو پل پل
سچائيءَ ۽ گهرائيءَ سان گذاريو آهي، تنهنجو موڪلائڻ اسانجي دل
قبول ئي نه ٿي ڪري

دنيا ڏاڍي سنگدل آهي ۽ قدر جو قحط آهي ني آهي. پوءِ
به ڪي ٻه چار ماڻهو پيار-قدر ڏيندا ئي آهن. اسين پنهنجيءَ
جيون کي انهجي پيار ۽ قدر سان ئي اڳتي ڏيندا آهيون. پوپٽي!
اسين تنهنجي انهن معترفن مان آهيون جن کي تو لاءِ اڻ ميو
پيار آهي ۽ تنهنجي genuiness لاءِ گهڻو قدر. اسان پڻهي جا

ڪُولھ

ائين- ڪمل- ڪمال آهي. اسان درد پڙهون شعر پر نه اسانجي زال شعر پڙهي ڪڏهين ڪين روئي پر تنهنجو ڪتاب پڙهي، روئي ٿي ڏني!
00

شاد- پوءِ! موهني توسان ڳالهائڻ ٿي چاهي.

مسز شاد- توهانکي ڏاڍا ڦون ڪيا، لڳائي ڪين! پاڻي ڏاڍو سٺو ڪتاب لکيو اٿو. اصل ڇا چوان؟ مان سمجهان ٿي اوهين ڏاڍا بهادر آهيو. اوهانجي همت مونتي ڏاڍو سٺو اثر ڪيو آهي.
00

گهڻن ڏينهن کان پوءِ ڪنهن ڪتاب استريءَ جي نازڪ دل کي ڇهيو آهي. ڏاڍو وڻيو توهانجو ڪتاب. توهانجي لکڻ جو بي لڳ هوڻ ئي انوکو ناٿي ۽ جنهن همت سان سڀ ڪجهه بيان ڪيو اٿو، اهو داد لائق آهي. هندو سماج ۾ استريءَ جو هوشيار ٿيڻ ۽ سمجهو هئڻ گناه آهي. شاسترن ۾ ساراه ڪن ٿا پر استريءَ جي ڳالهه کي ڪو وزن ڏنو ويندو آهي- مونکي اعتبار ڪينهي. توهانجي پڇاڙيءَ واري نراسائيءَ مونکي اداس ڪيو. توهان جهڙي بهادر استري ۽ ٿڪجي پوي ته پوءِ اسان جهڙن جو ڪهڙو حال ٿيندو؟

پارو چاولا

پياري پيرڻ پوپٽي تنهنجي نالي ولندي من ٿيندو اٿم. تون تمام بيباڪ آهين. ائم کي Crude ڪوٺيو اٿئي. مان جيڪر چوان Sophisticated ڪوٺهي.

"توکي نه هن آتم ڪٿا تي اوارڊ ملڻ گهرجي."

پرسو ڪيولراماڻي

ڪنهن مترتنهنجو ڪتاب "منهنجي حياتي جا سونا ..." پڙهڻ لاءِ ڏنم. ڪتاب تمام گهڻو پسند آيو.

خوشي ٿيم جو تو پنهنجيءَ زندگيءَ جو احوال ڪتابي صورت ۾ آندو آهي. اهڙي همت ڪن ٿورن ۾ آهي. ڪتاب پڙهڻ سان

ڪونه

ڪين ماڻيو اٿو. منهنجي خيال موجب اوهانجي گهڻي ۾ گهڻي قدرشناسي ٿيڻ کپندي هئي. مونکي خاطري آهي ته اوهان پنهنجو باقي دم به وڏو اُتساهه رکي سنڌيت جي خدمت ۾ گذاريندا.

اوهانجو پنهنجو ڀاءُ

(ڪاڪو) پريداس ٽولاڻي

ٻه ٽي اَصلي اَديب پروفيسر ڀوڄي هيرالدلاڻي توهانجون سڀ رچنائون شوق ۽ ڏاڍي ساڻ پڙهندو آهيان ڇو ته انهن ۾ نواڻي، گهرائي، ٻه ٽهائي، ٻوليءَ جي سندرتا ۽ سچ سمايل هوندو آهي. اڄ توهانجو جيون چرتر اکر اکر ڪري پڙهي پورو ڪيو اٿم. تمام گهڻو پسند آيو. استري سنڌي ساهتيڪارن ۾ توهان سڀ کان مٿي ۽ شيمهڻ آهين. سنڌي اَديب، جي اوچ ۽ اول درجي جا آهن، ان مان توهان هڪ آهين

پنهنجيءَ آتم ڪٿا ۾ سنڌي سليس، سهڪ ۽ سوادي ڪم آندي اٿو. پيار ۽ استريءَ جي جذبات جو چٽ سٺو چٽيو اٿو. هتڙي آتم ڪٿا- بردباري ۽ سچائيءَ ساڻ سڀ ڪولي لکڻ جي ٻٽي ڪنهنکي شايد همت نه ٿئي. پڙهي ڏاڍو آنند آيو. توهان هيءَ سڀ لکڻ لاءِ ڪيئن لهڻيون. ٻوليءَ تي اوهانجو ڪيڏو نه قبضو آهي؟ توهانجي نرالي سوجهي، بين کان گهڻو مٿي، تيز ۽ تز آهي.

توهانجي اَدب لاءِ مونکي خاص ادب آهي پر هن ڪتاب پڙهڻ بعد اُهو وڌي وڃڻ تي ويو آهي. هيءُ پستڪ منهنجي لئبرري جو سينگار ٿي رهندو. ٻارڪو پر ڪري ويا آهن، پر سنڌي سنسار ۾ توهانجو نالو امر ٿي رهندو.

توهانجي ورتن جي واکاڻ ڪندڙ

موتيلال لڇيرام بناڻي

ايم- ڪمل- پوڻي! هيءَ اليڪٽي منهنجي گهرواري.

مسز ايم- ڪمل- توهان آهيو؟ توهان ڪتاب ڏاڍا سٺا ٿا لکو. مون پڙهيو نه روئي ڏٺم.

ليکڪ ۽ موجوده سرشتو

(ڪونج: جولاءِ - آگسٽ ۱۹۸۱)

● پريم جوتواڻي (ناگپور)

اَرجن حاسد کي شڪايت آهي روز جي ٽڪين نظري سان ڪيس شڪوا آهي روز جي ٽڪين وهس سان. اَرجن کي اَرمان آهي روز جي نين ڪھوجن سان. شايد اَرجن تي اهو ٻن پيڙهين جو اَثر آهي. اهو قدرتي قانون آهي ته انسان کي زندگيءَ ۾ ڪجھ، نوينتا کپي. نوجوان پيڙهي ۾ روز مره جي هڪ سري جيون کان پاسو ڪرڻ واسطي ويندي آهي. ماڻهو ڪلب ۾ نوينتا لاءِ ويندو آهي. گردواري ۾ ڪيرتن ٻڌڻ نوينتا لاءِ ويندو آهي. چترپٽ ۽ ناٽڪ پڻ نوينتا لاءِ ڏسبا آهن. مخزن ۽ رسالا نوينتا لاءِ پڙهبا آهن. سنگيت ۽ ڪلا سان نيهن نوينتا حاصل ڪرڻ واسطي لڳائبو آهي. پوءِ روز ٽڪين نظري ۽ وهس سان ناراضپو ڇو!

اَرجن کي سخت صدمو آهي ڇاڪاڻ جو بدقسمتيءَ سان اَڄ هر وڪ، موڙ ۽ ساهه کڻڻ جيتري ساعت تي به راجنيتيءَ جي مهر آهي. پر اَرجن ان ڳالھ تي وڌيڪ ڳوڙها ڳاڙي رهيو آهي ڇاڪاڻ جو اَڄ جو ليکڪ ۽ شاعر اهو سڀ ڪجھ برداشت ڪري رهيو آهي. هن دنيا جي مشهور ساهتيڪار آر. ايل. اسٽيونسن پنهنجي آکاڻيءَ "ڊاڪٽر جيڪل اينڊ مسٽر هائيڊ" ۾ جڳت وارو سچ چيو آهي ته هر ڪنهن شخص جي شخصيت کي ٻه پاسا ٿين ٿا: هڪڙو سٺو ۽ ٻيو خراب. ڊاڪٽر جيڪل ڏينهن جو نيڪ انسان آهي ۽ رات جي اَنڌاري ۾ مسٽر هائيڊ جو نقاب پائي ڪارا ڪرتوت پيو ڪري. ليکڪ ۽ شاعر پڻ رچنا ۽ ڪويتا ڪرڻ مهل دنيا کي نيڪ نگاهن سان ڏسندو آهي. ليکڪ ۽ شاعر ميز تي لکڻ وقت نياڻيءَ جي پيءُ جيان ڏيتي ليتيءَ جي خلاف آهي. پر ساڳيو ليکڪ ۽ شاعر خانگي جيون ۾ گهوٽ جي پيءُ جيان ڏيتي ليتيءَ جي فائدي ۾ آهي. ڪيس شايد ياد هجي ته

سنڌ جون گهٽيون ياگيريون موٽي آيون. لوڙهه ۽ پيچ به ياد آيا!
دل ٿيم ته جيئن اهڙو ڪتاب لکيو آهي ٺهڪي واڌايون
ڏيان. شال پڳوان لوڪي وڏي حياتي ڏئي جو اچا به سنڌين جي
سار لهندي رهين! ۳۴ سالن بعد ولائت مان آيو آهيان، ڪو اکري
۾ چوڪون هجن ته معاف ڪجو.

C. D. Panjabi
Z. A. P. Z. O. M. S- VIENNA
Physician and Eye Specialist
Bombay-400 074.

ڪتاب ملڻ جو هنڌ:
جگديش بوڪ ڊيپو، الهاسنگر-۲:

آڪاش کي ڇهندڙ هٿ

ڪولاب طوفان ايندڙ سال شايع ٿيندڙ ۲۵ ڪهاڻين
جو مجموعو جنهن ۾ اُهن ليکڪن جون ڪهاڻيون شامل
آهن جن کي ساهتيه اڪادمي جي "ڪهاڻي-مجموعي"
کان ٻاهر رکيو ويو آهي.

چونڊ ڪندڙ: هيرو شيوڪاڻي ۽ هري موٽواڻي
مهاڳ: ڊاڪٽر ارجن حاد

ساهتيه اڪاديميءَ جا ڇپايل معياري ڪتاب

سنڌي شعر جو انتخاب: انتخاب ڪندڙ - رام پنجواڻي
قاضي قادن کان وٺي ارجن شاد تائين ٣٨ شاعرن
جي شعرن جو انتخاب (١٩٤٧ تائين) ١٢-٠٠

چونڊ سنڌي مضمون: ايڊيٽر - ڪيرت ٻاٻاڻي
ڪوڙومل چندن مل کان وٺي هيرو شيوڪاڻيءَ تائين
٢٨ ٻوڪ ساهتيڪارن جا لکيل معياري مضمون ١٥-٠٠

چونڊ سنڌي ڪهاڻيون (ڀاڱو - ١)
ايڊيٽر گوبند مالهي ۽ ڪلا پربهسنگهاڻي (ٻيون ڇاپو)
ٻرپداس ڀيرومل کان وٺي هيم ناگواڻي تائين
٢٦ ڪهاڻي نويسن جون ڪهاڻيون ١٥-٠٠
(ساهتيه اڪاديميءَ طرفان هن مجموعي جو
هندي، مراٺي ۽ گجراتي انواد پڻ شايع ٿيل)

چونڊ سنڌي ڪهاڻيون (ڀاڱو - ٢)
ايڊيٽر: ڪرشن کٽواڻي، گدو سامتاڻي ۽ هرپش واسواڻي
رام پنجواڻي کان وٺي هرپش واسواڻيءَ تائين
٢١ ڪهاڻي نويسن جون ڪهاڻيون
گڏوگڏ هرپش واسواڻي جي لکيل ٻوڪا:
'ورهاڱي کانپوءِ سنڌي ڪهاڻي' ١٥-٠٠

نيو انگلش - سنڌي ڊڪشنري:
پرمانند ميوارام (ٻيون ڇاپو) ٥٠-٠٠

ساهتيه اڪاديمي — ريجنل آفيس
١٧٢، ممبئي مراٺي گرنٿ سنگرهاليه مارگ،
دادر، بمبئي - ٤٠٠٠١٤ فون: ٤٤٥٧٤٤

ٿو رهي ته نياڻيءَ جي شاديءَ وقت ڏيتي ليتيءَ ڪيس ڪيئن پريشان ڪيو هو. (After all man's memory is very short) روز مره جي زندگيءَ ۾ ليکڪ ۽ شاعر کي درويش سمجهڻ غلط خيال آهي. اهو ضروري نه آهي ته ليکڪ ۽ شاعر ڪٽن جي ڪاڻ هجي. ليکڪ ۽ شاعر به انساني ڪمزورين سان ڀريل آهي.

ٻهڪر ڪنهن ليمر کي آڀوار ٿيندو آهي. اسان جو ليکڪ ارجن آڀوار ۾ ٿو اچي. ارجن سنائي ۽ چڱائيءَ جي مورتي آهي. ارجن گريڪ فلاسافر ساڪريٽس جيان ٻيڌ ٻو آهي. سچ چوڻ کان سواءِ رهي نٿو سگهي. سچ کي برقرار رکڻ لاءِ ساڪريٽس جيان سوريءَ تي چڙهڻ لاءِ تيار آهي. سندس من ۾ پيار ۽ ديش ڀڳتيءَ جو جذبو آهي. ڪوشش ڪرڻ باوجود ارجن پنهنجي بنيادي اصولن سان رضامو نٿو ڪري سگهي. سندس گونگي رهڻ جي ڪوشش ناڪامياب ڪوشش آهي. ڇنڊي ڪٺي ته سندس گونگائپ ۾ لهائڻ کان وڌيڪ ڳالهائي رهي آهي. ڪيس افسوس آهي ته نيڪ طرح گار ڏيڻ به اڃا سندس وس ۾ نه آهي. ٻر ارجن پنهنجي ليک ”ليکڪ ۽ موجوده سرشتو“ ۾ شايد اٽڪاڻيءَ وچان گار ڏيئي چڪو آهي. ارجن بيشڪ مرڻ چاهي ٿو ..... ٻو موجوده سرشتي ۾ ڦوٽڻ آڻڻ واسطي ...... ليکڪ کي جيئارڻ واسطي ...... شاعر کي سجاڳ ڪرڻ خاطر ...... ارجن موجوده سرشتي ۾ ڦوٽڻ آڻڻ لاءِ ساڪريٽس وانگر زهر جو پيالو پيئڻ لاءِ پاڻ کي تيار ڪيو آهي.

هيءَ مخزن پرنٽر، پبلشر ۽ مالڪ شري پرڪاش ايچ. مونواڻي سنڌو آرٽ، روسي مهتا انڊسٽريل بلڊنگ، جڳواج پاني لين، بمبئي-۴۰۰۰۰۸ (فون: ۸۹۲۳۹۱) مان ڇپائي، شري هري مونواڻي جي سمپادڪيءَ هيٺ، ۴- گريٽ ويسٽرن بلڊنگ، شهيد ڀڳتسنگهه مارگ، بمبئي-۴۰۰۰۲۳ مان پڌري ڪئي. (فون: ۲۴۲۶۷۴)

ڏياري ۽ ٻيا شڀ موقعا ملهايو اسانجي مٺاين سان

SHIKARPUR SINDH
SINDHU
PURE GHEE
SWEETS &
MILK BAR
KHAR. BOMBAY-52

سنڌو

پيوئر گيھ سئيٽس ائنڊ ملڪ بار

شڪارپور سنڌ جا مشهور مٺاين وارا

نيوند رام گلومل

اسان وٽان اوهانکي هرقسم جي مٺائي جهڙوڪ پستن، باداميُن ۽ سگر جي تازي ۽ ٻوات ڏينڌ هروقت تيار ملندي.

لهن ڪالسواه برفي، پستن جو حلوو، گلاب جمون، جليبيون به موجود ملنديون. سڀ مٺايون شڌ ۽ سچي گيھ مان تيار ڪيل

— هليا اچو —

سنڌو پيوئر گيھ سئيٽس ائنڊ ملڪ بار

کار اسٽيشن جي ڀرسان، سنگرو شاپنگ سينٽر، ٽيون روڊ،
کار، ٻامبي - ۴۰۰۰۵۲
Phone : 549240

ڏياريءَ جي شڀ موقعي تي

بمبئيءَ ۾ رهائش لاءِ ٽري اسٽارس

هوٽيل گاڊون

(گورنمينٽ اپرووڊ هوٽيل)

* ايئرڪنڊيشنڊ باٿ روم سان
* هر هڪ روم ۾ ٽيليفون ۽ ڪال بيل
* گرم ۽ ٿڌو پاڻي چوويهه ڪلاڪ
* گهرو سک
* ايئرڪنڊيشنڊ ڪانفرنس روم
* چار چئنل ميوزڪ هر هڪ روم ۾
* لذيذ سنڌي، پنجابي ۽ انگريزي کاڌو
* پرمٽ روم

وي. ٽي. اسٽيشن، چرچگيٽ، انڊين ايئر لائينس، ايئر انڊيا،
گيٽ وي آف انڊيا، ريڊيو ڪلب، سئنيما هائوس،
ٽوئرسٽ ڊپارٽمينٽ، شاپنگ سينٽر ۽
ڊاڪس جي نزديڪ

HOTEL GODWIN

41, Garden Road, Apollo Reclamation

Bombay-400 039.

Phones: 241226 - 241290 - 241279 - 241796

Gram: 'HOSHEE'

ڏياريءَ جي شڀ موقعي لي ڏيڻ لائق لاجواب سوکڙي

بش وڏي فخر سان پيش ڪن ٿا

نئون بش بئرن ڊيلڪس

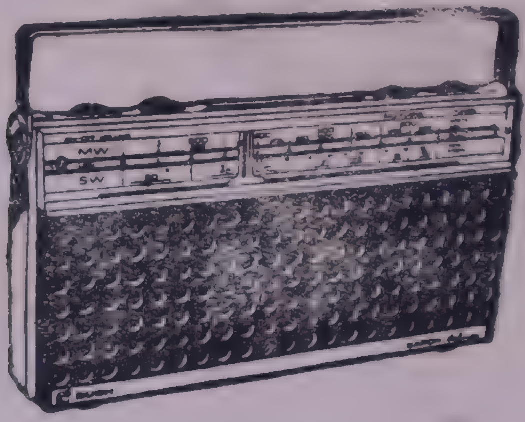

ذرا آواز ته ٻڌوس !

سڀني کان وڌيڪ ڪامياب ٽرانزسٽر

نئون بش بئرن ڊيلڪس

— اڄ ئي خريد ڪريو —

بش بئرن ڊيلڪس

ڊسٽريبيوٽر :

ماڊرن ٽريڊنگ ڪمپني

بمبئي - ۴۰۰۰۰۴

Shakti® Textile Engineers Private Ltd.,

—the first and foremost name for the largest range of high quality

TEXTILE WET PROCESSING & FINISHING MACHINERY

Shakti House, 31, Nadiadwala Colony No 1, Malad, Bombay-400 064.
Phone: 691684-684555—Works: 691929/691259.
Grams: 'SHAKTI Bombay-400 064.

Modpub-ST 102

بينٽيڪس جا سوٽا ۽ جڙادار پٽا

ڪراچي — زباري بوچو

ڏياريءَ جون گراهڪن ۽ مترن کي لک لک واڌايون

ڏياريءَ جو ڏڻ ملهايو اسانجي مٺاين سان

Tharu
PURE GHEE
SWEETS

ٿارو پيوئر گيهه سئيٽس

سچي گيهه جون تيار ٿيل مٺايون هر وقت ملي سگهنديون
شادين ۽ پارٽين لاءِ پڻ آرڊر ڏيڻ تي هر قسم جون
مٺايون تيار ٿي ملنديون
سهڻي نموني پئڪ ڪري ڏجن ٿيون

— هڪ دفعو ضرور آزمايو —

دولترام پٽ مکي ٿارومل (شڪارپوري حلواني)
(ڪٽ واري ڌرمسالا وارو اڳيون پانيوار هولارام نيڀنداس)
پلاٽ ٧٧٢، اوچيرام پهاري پوسان،
ايسٽ ويو هائوسنگ سوسائٽي،
گار اسٽيشن پوسان، بامبي - ٤٠٠٠٥٢ (فون: 53888‍2)

With Best Compliments from:

Gram : EMELBRAND

Phone { Off. 318569, 254547, 259385, 216575
Resi. 216101

M/S. M. LACHHMANDAS & CO.
M/S. UDHAWDAS & SONS
286, Kalbadevi Road, Opp Vithalwadi, BOMBAY 400002.

Wholesale Dealers in

All Kinds of Inter Lining & Fancy Cloth Merchant

Stockist of

The Bombay Dyeing & Mfg. Co. Ltd.
Kamla Mills Ltd. The Kohinoor Mills Ltd.,
The Cawnpore Textile Mills Ltd.

Talreja Products
TALREJA TEXTILES INDUSTRIES PVT. LTD.

Talco
SUITINGS

واڊن روڊ، پيڊر روڊ ۽ آسپاس ۾ رهندڙ اسانجي گراهڪن ۽
مترن لاءِ ڏياريءَ جي خوشخبري

ڪئلاش پربت هندو هوٽل

جون هر قسم جون لذيذ مٺايون ۽ چهرا سنئڪس
هميشہ پيا ملندا

ڪئلاش پربت سئيٽس ائنڊ سنئڪس

چرني روڊ، اسٽيشن جي ويجهو، هندوجا ڪاليج جي سامهون
آپيرا هائوس، بمبئي - ۴۰۰۰۰۴

KAILASH PARBAT SWEET MEATS • TRADE MARK

ڏياريءَ جي شڀ موقعي لئي پنهنجن پيارن - دوستن، گراهڪن - سيٺن - سيٺاڻين کي ڏيڻ لاءِ هر قسم جون تازيون ۽ لذيذ مٺايون سهڻن باڪسن ۽ دٻن ۾ پئڪ ٿيل ملنديون.

رش کان بچڻ لاءِ
اڳواٽ آرڊر بڪ ڪرايو

ڪئلاش پربت
هندو هوٽل
ڀولن ڀاسنا لين،
ڪولابا، بمبئي - ۴۰۰۰۰۵
فون: 241972

ڪئلاش پربت
سئيٽس ائنڊ سنئڪس
چرني روڊ، هندوجا ڪاليج
جي سامهون، بمبئي-۴۰۰۰۰۴
فون: 359618

Diwali Greetings
from :

Sha Laxmichand Premji & Co.
(MASALEWALA)
Opp. Dongri Jail Bombay-9.
Tel : 864463

With Best Compliments from :

Sha Shivlal Chunilal
(MITHAIWALA)
15-17, Marwadi Bazar.
Bombay-400 002.
Tele : 324445

DIWALI GREETINGS FROM :

Patel Brothers
(MAWAWALA)
526, Maulana Azad Rd.,
Nul Bazar, Bombay-400 004.
Tel : 8 6 1 4 1 2

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:

Estd. 1946

Phone : 27 11 77
27 15 97

NIETCO

THE NEW INDIA ELECTRIC & TRADING CO.

38, Ambalal Doshi Street,
Hamam House, Bombay-400 023.

Suppliers of : Commercial Laundry and Dry Cleaning. Machines Electric Motors starters. Pumping Sets, Air Blowers etc.

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:

★

Pitamberdas Jethanand Mewawalla

MOHANRAJ IMPORT-EXPORT
MOHANKUMAR & COMPANY
KUMAR IMPEX CORPORATION
HINDUSTAN DRY FRUITS

Phone : Office : 327528
Resi. : 443956

Gram: ALMONDKING

185, Samnel Street, **BOMBAY-9.**

ديش جي آن، مان ۽ رکيا لاءِ لڙندڙ سورهيه!

ڊسمبر ٥ کان هيٺرو بر روزانو صبح جو ساڍي ٻارهين بجي

ڊونڊي پيش ٿو ڪري
ڀارتي انٽرنيشنل جي
رکشا
(صرف بالغن لاءِ)

جيتندر، پروين بابي، پريم چوپڙا، پينٽل، افتخار، سجن ۽ رنجيت،

ڊائريڪشن: روي ڪانت ناگائچ   سنگيت: آر. ڊي. برمن

شڪروار ٦ کان: سچيتر، روز چار شو

بادل، ڪليش، اروڙا، گليڪسي، نوپيوالا، نيو امرا، ڊائمنڊ، ملن، سنگم، امر، سريش، گلاب، جوڪر، پايل ۽ سپنا (الهاسنگر)

جمنا فلمس رليز

With Best Compliments
From

SHALIMAR
PAINTS LTD.

Regd. Office: 13 Comac Street,
Calcutta 700 017

with best compliments from

Beekay sarees

BEEKAY TEXTILE MILLS PVT. LIMITED

توهانجي سونهن ۾ اضافو آڻيندڙ بي. ڪي. ساڙهيون

ساڙهيون، سوٽنگ ۽ شرٽنگ جا نرماتا

آفيس: رام واڙي پوسٽ آفيس جي سامهون، ڪالباديوي، بمبئي-٢.

فون: 311631 - 314968

ROMA

D.P. SWITCH WITH FUSE

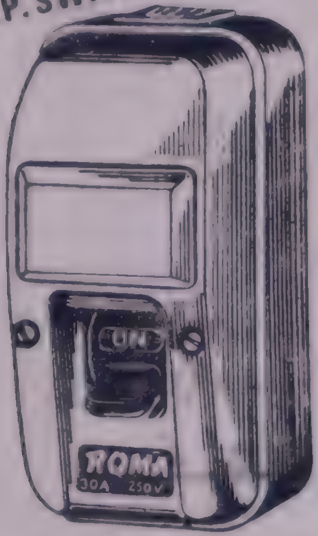

اُلهاسنگر ۾ پهريون دفعو
تيار ڪيل ڊي. پي. سئچ
جنهن ۾ فيوز فڪس ٿيل آهي

ROSHAN Industries
71, 1st Floor,
Laxmi Market,
Ulhasnagar-3.

سنڌي ڪئسيٽ جي دنيا ۾ نئون ڌماڪو!
سنڌ جي ڪوئل ۽ مايه ناز ڳائڪا **ڀڳونتي ناواڻيءَ** جي
نئين انداز ۽ نئين شيليءَ ۾ ڳايل

سنڌي ــ ڊسڪو

(اسٽيريو سائونڊ ڪئسيٽ)

پيشڪار ۽ گيتڪار: گوبند مالهي   سنگيتڪار: سي. لکميچند

پيش ڪندڙ: **جئه هند اليڪٽرانڪس،**
بلاڪ نمبر ۴، شاپ نمبر ۴، نو جيون سوسائٽي،
(گيتانجليءَ جي ڀرسان) ممبئي-۸.
فون: **376773**

POONAM TRAVELS

پوُنم ٽريولس

(سرڪار طرفان تسليم ٿيل)

سينگاپور ۽ بئنگڪاڪ

جو سستي ۾ سستو سفر

بمبئيءَ ۾ اڄ کان اهڙي سستي سفر جو بندوبست
ڪنهن نه ڪيو آهي

اسان جا گروپ اليٽاليا، ايئر فرانس ۽ ٿائي ايئر لائينس ۾
هر سومر، ٻڌر، وسپت ۽ آرتوار تي روانا ٿيندا آهن

پاسپورٽ ٺهرائڻ جي سروس چارج صرف ٥٠ روپيه

هوائي جهازن جون ايڪسڪرشن، گروپ ۽ شاگردن لاءِ
سستيون ٽڪيٽون اسان وٽ بوڪ ڪرايو

Head Office:
Jayant Appartments.
Marathe Marg,
Opp. Lucas Services
Worli, Bombay-400 025
Tel: 4221020

Branch Office:
(1) Karmbhoomi Building.
Mori Road, Near Mahim Bus
Depo, Mahim, Bombay-16.
Tel: 465916
(2) 156, Bazar Gate Street.
Near V. T. Station,
Fort, Bombay-1. Phone: 260807

Diwali Greetings

SHAH DUNGERSHI VERSHI & CO.

شاهه ڏونگرسي ويرسي اينڊ ڪمپني

هر قسم جي تيل جا ٻڌا واپاري ۽ ڪميشن ايجنٽ

۹۰۱، ڪانڊا واڙي، ممبادیوي چال،

بمبئي-۴۰۰ ۰۰۴ — فون: 361264

Weston

THE No. 1 ELECTRONICS COMPANY

that's setting the trend for tomorrow's way of lif

Early morning music, your day's work at the office, a drawing room film in the fun at a department store and a late night show at home. Weston make all these Their range of tape recorders, calculators, tv sets, video games, vide video recorders, video cameras and audio duplicating machines are part of an int push-button entertainment within easy reach.

TV sets :

Now, in colour too !

Video equipment :

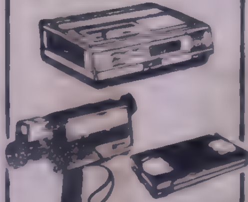

Calculators :

Cassette tape recorders and cassette tapes :

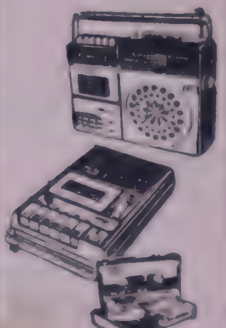

Video games :

Whenever there's need for a new product, Weston is t

Weston
The electronics people

Recognised Export House
Weston Electroniks Limited

New Delhi • Bombay • Calcutta • Madras • Hyderabad • P
Amritsar • Jullundur • Ludhiana • Patiala • Kanpur • Luckn
Meerut • Saharanpur • Jaipur • Patna • Jammu • Chandiga
Ahmedabad • Bangalore • Overseas : Hong Kong

نوان سنڌي ڪتاب

١ - اوڪ ڊوڪ ڪيرت ٻاٻاڻي ١٠-٠
٢ - منهنجي حياتيءَ جا
سونا روپا ورق پوپٽي هيرانندڻي ١٠-٠
٣ - زنده دل چندولعل جئسنگهاڻي ٨-٠
٤ - آڌا شام موهن ڪلپنا ٨-٠
٥ - ماڪ " ٥-٠
٦ - جلاوطني " ٥-٠
٧ - سمنڊ ۽ ڪانءُ " ٥-٠
٨- چاليهه - آسي هريش واسواڻي ٦-٠
٩ - چاليهه - چاڙهتر " ٦-٠
١٠- وڇوڙيون شيام جئسنگهاڻي ١٠-٠
١١- لونگو " ٣-٠
١٢- ڪاهيءَ جي چوطرف " ٥-٠
١٣- حليما آسانند مامتورا ٦-٠
١٤- زندگي ۽ ڪشمڪش هيرو شيوڪاڻي ٣-٠
١٥- ٻولنگ ڀاوي لعل ٥-٠
١٦- سمنڊ جي ڪڇڪار منگهارام ملڪاڻي ٥-٠
١٧- سنڌي نثر جي تاريخ " ٢٠-٠
١٨- ورهاڱي بعد سنڌي ساهت "
جو مختصر جائزو ١٥-٠
١٩- بند دروازا لڇمي کلاڻي ٨-٠

ملڻ جا هنڌ:
جگديش بوڪ ڊيپو، الهاسنگر-٢.
ايل. ڪشنچند بوڪسيلر، الهاسنگر-٢.

spot of
ible for you.
to bring
o
cating
nines :
with it.
W-6481
mbala
ehradun
opal

ڏياريءَ جو ڏڻ ملهايو اسانجي مٺاين سان

فروٽ حلوو * فروٽ برفي * پستا حلوو * پستا برفي * ڪاڄن جي مٺائي * شگر جي مٺائي * پيڪل مانو ۽ **مڪس مٺايون**

خوبصورت ڊبن ۾ پئڪ ڪري ڏجن ٿيون

— اڳواٽ آرڊر بوڪ ڪرايو —

ڪراچي سئيٽس مارٽ

هيڊ آفيس :- ميٽرو سپر مارڪيٽ، کار ريلوي اسٽيشن سامهون،
ٽيون رستو، کار، بمبئي - ٥٢ فون: 537775

برانچ :- ٥٣٨، ديپ جوتي بلڊنگ، لڪس ڊپارٽمينٽ اسٽور
پرسان، کار، بمبئي - ٥٢ فون: 536476

आर्या की
मिल्को चॉकलेट

शुध्द दूध से बनी,
स्वादिष्ट पौष्टिक,
मीठी व जायकेदार

आर्य कन्फेक्शनरी वर्क्स इन्दौर

هميشه واپرايو
آريه جا تيار ڪيل
گلوڪوس بسڪيٽ
* ڪٽمنٽرا ۽ ٽافيون *

آريه
ڪنفيڪشنري
ورڪس

انڊسٽريل اسٽيٽ، پولو گرائونڊ،
اندور - ٣

فون : 33679 — 34626 — 32749

تار : "آرياڪو"

— سول اسٽاڪسٽ —

فلوز انڊ فوڊ لميٽيڊ، مانگليا،
اندور (مڌيه پرديش)

وڏي - شاهي "ڊيوڪ" جي شانـــدار ليمن

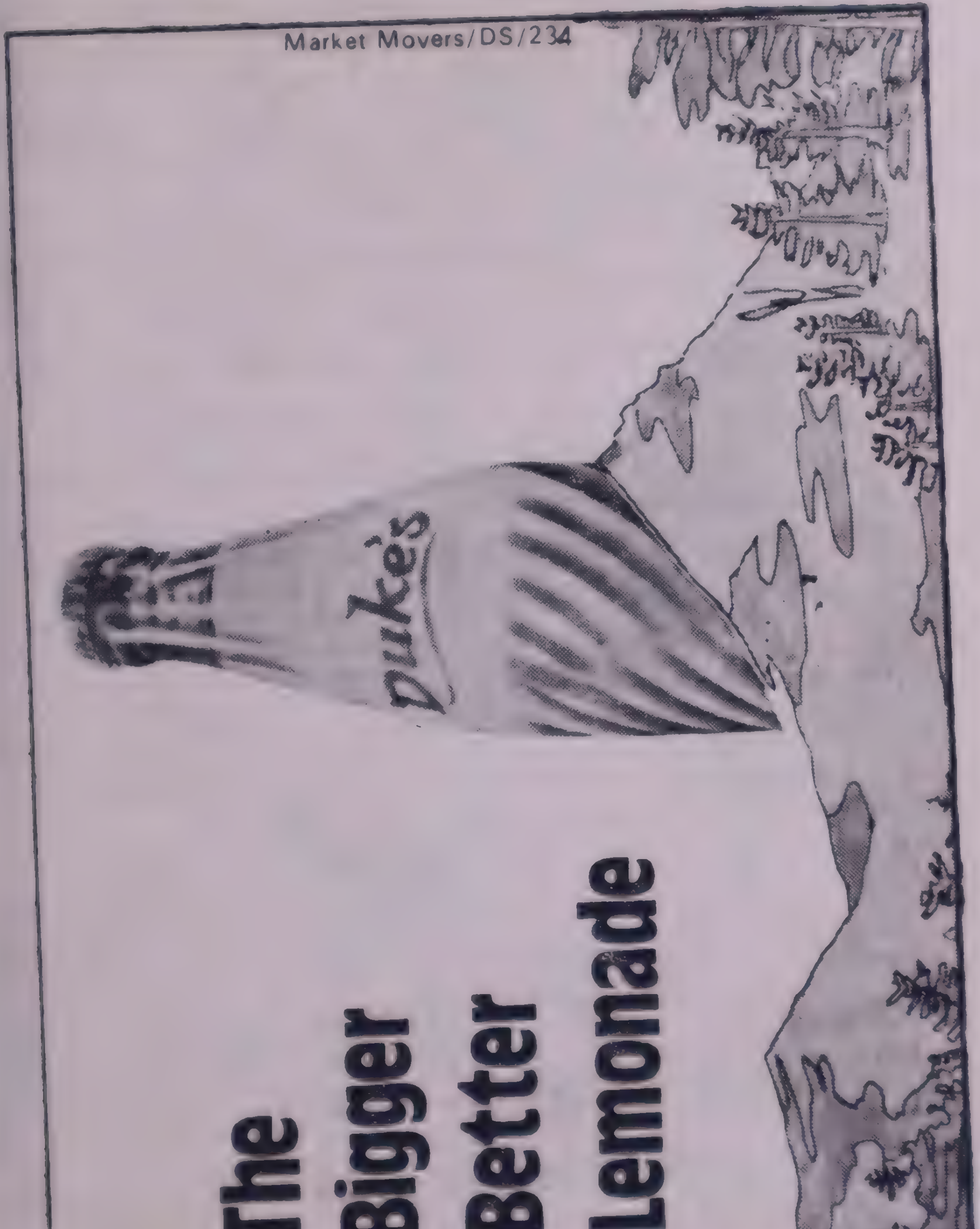

ٻيهڙ سان ڊوحس أجهو وجي

With Best Compliments from :

Gram : DWARPAL Phone : 861326

Tha. LAXMIDAS VALJI & CO.

FLOUR MERCHANTS

25, Bhat Bazar, BOMBAY-9.

Atta, Rawa, Maida & Grain Floor

Mills :

SHRI GOPAL KRISHNA DAL & GRAIN CRUSHING MILL

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:

★

MAHANAND PROCESS WORKS

DESIGNS, CINEMA SLIDES, LINE, HALFTONE, AND COLOUR BLOCK MAKERS

SURYA MAHAL,
Military Square Lane,
Medows Street, Fort,
B O M B A Y - 400 023.

Phone : 27 15 26

NAGPUR GOLDEN TRANSPORT COMPANY
AND
BAGAI GOLDEN TRANSPORT COMPANY

Leading Transport for Madhiya Pradesh,
Maharashtra & Delhi

H. O. & Booking Office :
E, 4/6 Sitaram Building, Market Road,
Crawford Market, Bombay-400 001.
Phone : 345893 – 329035

With Best Compliments From :

Shah Deepchand Panalal
(MAWA WALA)

41, Gulal Wadi, BOMBAY-4.
Tel : 862387

With Best Compliments From :

Hasmukhlal Mohanlal & Co.

Poha, Kúrmara, Dalia,
Merchants & Commission Agents

Phone : Resi : 582937
Office : 865225

Gram : C/o. 'BESTKIRANA'
'N' Tarde Mark Poha, Tiger Brand Dalia

233, Narsi Natha Street,
Bhat Bazar,
B O M B A Y - 9.

With Best Compliments from:

•

SUNIL RAJ & CO.
NATRAJ ENTERPRISES
NEPTUNE ENTERPRISES

MOTION PICTURE DISTRIBUTORS,
EXPORTERS & FINANCIERS

'EVEREST' 7/8/9 C, 4th Floor,
Tardeo, BOMBAY 400 034 (INDIA)

Phone: Off. 893593 – 397356 – 396930
Resi. 538432

Cable: 'SUNILRAJ'

FOR EVERYTHING IN PHOTOGRAPHY

•

Contact:

CHANDRU PHOTO SERVICE

Frere Road, Near Shere Punjab Hotel,
Bombay–400 001.

Specialist in: Wedding Photography & Colour Movies.
Phone: 267952

❁ ڏياري جي شڀ موقعي تي سوکڙي ڏيڻ لاءِ ❁
❁ سڪو ميوو ❁
أسانجا سڪي ميوي جا فئنسي باڪس
چونڊيل ڪوالٽيءَ سان هر وقت ملندا

هـرومل گنگـارام اينڊ ڪمپني

● سڪي ميوي، ڪرياني ۽ مصالحن جا واپاري ●
١٧١، سئميول اسٽريٽ (ڪوچا گلي) مسجد بندر، بمبئي-٤٠٠٠٠٩
فون: 323121

مديه پرديش جي اندور ۾ سڀ کان وڏو ۽ نئون
❁ آٽوميٽڪ ڪنفيڪشنري ۽ بسڪوٽن جو ڪارخانو ❁

راشٽريه ڪنفيڪشنري ورڪس

٤٨، فورٽ انڊسٽريل اسٽيٽ، اندور - ٤٥٢٠٠٦
فون: ٣٤٩٢٨ — ٣٧٩٢٨
تار جو پتو: بسڪا ٽافي

ڏياريءَ جون لک لک واڌايون

ميسرس ڪشنچند ٿلرام ڪرناڻي

هول سيل ڊيلرس

١٩/٢١ هڪيمت روڊ، بمبئي - ٤٠٠٠٠٢

فون: 310681

هر گهر ۾ — هر روز ڪم ايندڙ

” ايما “ جون چيزون ئي واپرايو

وچ بمبئي ۾ سنڌين جي هڪ ئي شاندار هوٽل

گيتا ڀون

مٺاين جو سرتاج

اسان وٽان اوهانکي هرقسم جي مٺائي جهڙوڪ پستن ، بادامين
۽ سگو جي لازي ۽ ٻرواس ڏيندڙ هروقت تيار ملندي.
انهن کانسواءِ پستن بادامين جو حلوو، چاڪليٽ ٽوفي ،
ٽوٽي ڦوٽي ، لاڙون ۽ وڙا ۽ ٻيون مٺايون
سهڻي نموني پئڪ ڪري ڏجن ٿيون

شادين ۽ پارٽين لاءِ پڻ آرڊر ڏيڻ تي هرقسم جون
مٺايون تيار ٿي ملنديون

گيتا ڀون — ۴، نوجيون سوسائٽي لئمنگٽن روڊ، بمبئي - ۸

Phone : 893895

ڏياريءَ جي شڀ موقعي تي
آسانجون مٺايون ۽ ماني جا گلاب جمون کائي ڏسو
چيمبور ڪالوني ، پسگردائي ۽ بمبئي ۾ پڻ مشهور

JHAMA
REFRESHMENTS

جهما ريفريشمينٽ

چيمبور ڪالوني ، بمبئي - ۴۰۰۰۷۴

نوٽ :— ڏياريءَ جا آرڊر يڪدم بڪ ڪرايو
متان اڳي جيان نراس ٿي ، خالي هٿين نه موٽڻو پوي

WINNER OF
VAWACO
GOLD MEDAL
STRAPS OF
INTERNATIONAL STANDARD
• FLAWLESSLY STYLED FROM QUALITY MATERIALS... LIZARD, SHEEP-NAPPA, MOROCCO, SUEDE, VELVET, DINEM AND FIBRE.
• STRAPS WITH EXCLUSIVE BUCKLES
• VAWACO STRAP AN EXCELLENT PIECE TO OWN.. A BRILLIANT GIFT
FOR EXPORT CONTACT
VAWACO
VAWACO ENTERPRISES, 326, ALLIED INDUSTRIAL ESTATE, BOMBAY 400 016.
PHONES: OFF 455556, 462658 RES: 458588

WITH BEST COMPLIMENTS
FROM:

SHALIMAR HOTEL

AUGUST KRANTI MARG,
BOMBAY-400 036.

Gram : "Nicehotel" *Phone : 361411*

WHOLESALERS IN PLASTIC & TIN TOYS
LOCKS KNIVES AND ALL KINDS OF CUTLERY GOODS

KESWANI BROTHERS

Keswani Building, Mirghawad, Revdi Bazar,
Ahmedabad-1.

Gram : CUTLERY

Dial
Office : 34907
: 32247
Godown : 34908
Resi : 86202
: 86391

ONJ (Diwali Issue) Regd. No. MH
Sep. – Oct. 1981 by/South 400
Registered as Newspaper in India No. R. N. 11551/61

ڏياري ۽ نئين سال جون

سنڌي ڀائرن ۽ ڀينرن کي

عزيزن ۽ مٽن کي

گراهڪن ۽ سڄڻن کي

لک لک واڌايون!

شال نئون سال سڀني سنڌين لاءِ

سکدائڪ ۽ ڦلدائڪ

ثابت ٿئي!!

رام دادلاڻي

بلڊرس ۽ ايسٽيٽ ڪنسلٽنٽس

۱۰۸ - ٻيالامل ٽاورس، ڀوريون مارڳ، ناريمن پائنٽ، بمبئي-۴۰۰۰۲۱

فون: 225858، 220808، 225959 Telex: 011-6057 MAKSIN